

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

**AVRUPA VE TÜRK HUKUKU ÇERÇEVESİNDE GEÇİCİ KORUMA
STATÜSÜNDEKİ SIĞINMACILARIN TÜRKİYE’DEKİ SOSYAL VE
SİYASAL ETKİLERİ BAĞLAMINDA YAŞANAN GERİ GÖNDERME
İKİLEMİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME**

Yıldırım Furkan YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Ali ACAR

KONYA – 2024

Yıldırım Furkan YILMAZ Avrupa ve Türk Hukuku Çerçevesinde Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıların Türkiye'deki Sosyal ve Siyasal Etkileri Bağlamında Yaşanan Geri Gönderme İkilemi Üzerine Değerlendirme Yüksek Lisans Tezi 2024

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

**AVRUPA VE TÜRK HUKUKU ÇERÇEVESİNDE GEÇİCİ KORUMA
STATÜSÜNDEKİ SIĞINMACILARIN TÜRKİYE’DEKİ SOSYAL VE
SİYASAL ETKİLERİ BAĞLAMINDA YAŞANAN GERİ GÖNDERME
İKİLEMİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME**

Yıldırım Furkan YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Ali ACAR

KONYA – 2024

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı yapmamda bilgi, fikir ve yönlendirmeleriyle katkı sağlayan, öneri ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam sayın Prof. Dr. Ali ACAR'a teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Tez çalışması döneminde desteklerini her zaman hissettiğim aileme ve sevdiklerime en içten dileklerimle şükranlarımı sunarım.

Yıldırım Furkan YILMAZ

KONYA-2024

AVRUPA VE TÜRK HUKUKU ÇERÇEVESİNDE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SĞINMACILARIN TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL VE SİYASAL ETKİLERİ BAĞLAMINDA YAŞANAN GERİ GÖNDERME İKİLEMİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Geçici koruma, uluslararası koruma başvurusu yapmış veya yapabilecek olan, ancak ülkesinden kitlesel olarak ayrılmış durumdaki yabancılara sağlanan bir tür korumadır. Türkiye, 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği'ni çıkarmış ve Suriye'den gelen sığınmacılara bu statüyü tanımıştır. Bu statü, sığınmacılara sağlık, eğitim, sosyal yardım, çalışma izni gibi bazı haklar vermektedir. Ancak, bu statü, sığınmacıların Türkiye'de kalıcı olarak yerleşmelerini veya vatandaşlık kazanmalarını sağlamamaktadır. Türkiye'de geçici koruma statüsündeki sığınmacıların sayısı milyonları aşmıştır. Bu mevcudiyet, ülkemizin ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan karşılaştığı zorlukları artırmaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği ile 2016 yılında imzaladığı anlaşma çerçevesinde, sığınmacıların geri gönderilmesi veya yeniden yerleştirilmesi konusunda işbirliği yapmaktadır. Ancak, bu süreç, hem geçici koruma kapsamındakilerin hem de Türkiye'nin menfaat ve kazanımlarını korumak için yeterli ve adil olmayabilmektedir. Bu çalışmada, Avrupa ve Türk hukuku çerçevesinde geçici koruma statüsündeki sığınmacıların Türkiye'deki sosyal ve siyasal etkileri bağlamında yaşanan geri gönderme ikilemi üzerine değerlendirme ele alınmış olup Türkiye'nin geçici koruma statüsündeki sığınmacıları geri gönderme ikilemiyle başa çıkması için, uluslararası hukuk ile Türk hukuku kapsamında, insan hakları ve dayanışma ilkelerine uygun, kapsamlı ve sürdürülebilir bir politika geliştirmesi amaçlanmakta ve bu sebeple geçici koruma altındaki sığınmacıların etkileri ve gönderilmelerinin hukuki dayanakları kaynak taraması ve karşılaştırmalı hukuk yöntemi ile incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa ve Türk Hukuku, geçici koruma, sığınmacı, mülteci, sosyal ve siyasal etkiler, geri gönderme*

EVALUATION ON THE RETURN DILEMMA IN THE CONTEXT OF THE SOCIAL AND POLITICAL IMPACT OF ASYLUM SEEKERS WITH TEMPORARY PROTECTION STATUS IN TURKEY WITHIN THE FRAMEWORK OF EUROPEAN AND TURKISH LAW

Temporary protection is a type of protection provided to foreigners who have applied or may apply for international protection but have left their country en masse. Turkey issued the Temporary Protection Regulation in 2014 and granted this status to refugees coming from Syria. This status gives refugees some rights such as health, education, social assistance and work permit. However, this status does not enable asylum seekers to settle permanently in Turkey or acquire citizenship. The number of refugees with temporary protection status in Turkey has exceeded millions. This presence increases the difficulties our country faces economically, socially and politically. Turkey cooperates in the repatriation or resettlement of refugees within the framework of the agreement signed with the European Union in 2016. However, this process may not be sufficient or fair to protect the interests and gains of both those under temporary protection and Turkey. In this study, the evaluation on the repatriation dilemma in the context of the social and political effects of asylum seekers under temporary protection status in Turkey within the framework of European and Turkish law is discussed. In order for Turkey to cope with the dilemma of repatriating asylum seekers under temporary protection status, within the scope of international law and Turkish law, It is aimed to develop a comprehensive and sustainable policy in accordance with the principles of human rights and solidarity, and for this reason, the effects of asylum seekers under temporary protection and the legal basis of their repatriation are examined by literature review and comparative law method.

Keywords: *European and Turkish Law, temporary protection, asylum seekers, refugees, social and political effects, repatriation*

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluęu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ADNSK	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
İHAS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
UAÖ	: Uluslararası Af Örgütü
KMM	: Küresel Mülteci Mutabakatı
YİSHK	: Yabancılar İle İlgili Sağlık Kuruluşları Kanunu
PK	: Polis Kanunu
ABGKD	: Avrupa Birliği Geçici Koruma Direktifi
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Önsöz/Teşekkür.....	i
Özet.....	ii
Abstract	iii
Kısaltmalar.....	iv
İçindekiler.....	v
GİRİŞ.....	8
BİRİNCİ BÖLÜM - AVRUPA VE TÜRK HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SİĞINMACILARIN STATÜSÜ VE DEĞERLENDİRMESİ.	10
1.1. Avrupa Hukuku Perspektifinden Geçici Koruma Statüsü.....	14
1.1.1. Avrupa Hukukunda Geçici Koruma ve Sığınmacı Kavramı.....	14
1.1.2. Uluslararası Hukukta Geçici Koruma Statüsü.....	17
1.2. Türk Hukukunda Geçici Koruma ve Sığınmacı Kavramı.....	18
1.2.1. Türk Hukukunda Geçici Koruma ve Sığınmacı Kavramına Yönelik Yaklaşımlar...	18
İKİNCİ BÖLÜM - GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SİĞINMACILARIN SOSYAL VE SİYASAL ETKİLERİ	25
2.1. Geçici Koruma Statüsündekilerin Etkileri Bakımından Türkiye	25
2.2. Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıların Türkiye’de ki Sosyal Etkileri.....	26
2.2.1. Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıların Türkiye’de ki Sosyal Etki Alanları....	26
2.3. Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıların Siyasal Etkileri.....	28
2.3.1. Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıların Türkiye’deki Siyasal Etki Alanları.....	28
2.3.2. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacılara Siyasal Bakış ve Siyasal Entegrasyon.....	30
2.3.3. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıların Geri Gönderilmesine Yönelik Fiili Durum ve Siyasal Tutum.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - AVRUPA VE TÜRK HUKUKU ÇERÇEVESİNDE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SİĞINMACILARIN GERİ GÖNDERİLMESİ38

3.1. Genel Olarak Avrupa Hukuku ve Türk Hukuku Kapsamında Geri Gönderme.....38

3.2. Avrupa Hukuku ve Uluslararası Hukuk Kapsamında Geri Gönderme.....39

3.2.1 Avrupa Hukukunda Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıları Geri Gönderme Şartları.....40

3.3.Türk Hukuku Kapsamında Geri Gönderme41

3.3.1.Türk Hukuku Kapsamında Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıları Geri Gönderme Şartları.....41

3.4. Meselenin İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Kapsamında Değerlendirilmesi.....47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - GERİ GÖNDERME İKİLEMİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME49

4.1. Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye’den Geri Gönderilmelerinin Avantajları.....51

4.2. Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye’den Geri Gönderilmelerinin Dezavantajları.....52

4.3. Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye’de Kalmalarının Avantajları.....53

4.4. Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye’de Kalmalarının Dezavantajları.....54

4.5.Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Geri Gönderilmesinin Yöntem ve Sonuçları.....54

4.5.1.Gönüllü Geri Dönüş Kapsamında Değerlendirme.....55

4.5.2. Hukuki ve Yasal Düzenlemeler Kapsamında Değerlendirme.....60

4.6.Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye’de Yaşamaya Devam Etmelerinin Yöntem ve Sonuçları.....66

SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA	80

GİRİŞ

Günümüz dünyasında, birçok ülke, iç savaşlar, çatışmalar ve doğal afetler gibi acil durumlar nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalan milyonlarca insanı ağırlamaktadır. Bu insanlar, kendi ülkelerindeki güvenlik ve yaşam koşullarının yeniden sağlanmasını beklerken, geçici bir sığınma ihtiyacıyla başka ülkelere sığınmaktadırlar. Geçici koruma statüsü, sığınmacılara kısa veya orta vadede barınma, temel ihtiyaçların karşılanması ve güvenliğin sağlanması için çözüm sunmaktadır.

Bu statü, sığınmacıların kendi ülkelerine dönmeleri mümkün olduğunda, geri dönüşlerini kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Geçici koruma statüsü altındaki sığınmacıların geri gönderilmesi, birçok etik ve hukuki meseleyi beraberinde getirmektedir. İnsan hakları açısından, bu sığınmacıların güvenliği, yaşam hakkı, ayrımcılığa karşı koruma ve adil yargılanma hakları gibi temel hakları göz önünde bulundurulmaktadır.

Uluslararası hukuk ve Türk hukuku sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda belirli kriterler ve prosedürler belirlemektedir. Bu kriterler, kişinin kendi ülkesine dönmesinin güvenli ve gönüllü bir şekilde yapılabilmesi için gerekli şartları içermektedir. Geri gönderilme seçeneği değerlendirilirken, sığınmacıların kendi ülkelerine dönmeleri dışında uzun dönemli çözümler de ele alınmaktadır.

Bu, sığınmacıların eğitim, sağlık hizmetleri ve istihdam gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan entegrasyon sürecini içermektedir. Geçici koruma statüsü altındaki sığınmacıların geri gönderilmesi, karmaşık bir konudur ve dikkatli bir şekilde ele alınmaktadır.

Bu süreçte, insan haklarına saygı gösterilmesi ve uluslararası hukuka uyulması temel prensipler arasındadır. Ayrıca, sığınmacıların uzun dönemli çözümler için de desteklenmeleri önem göstermektedir. Bu, sığınmacıların gelecekte daha iyi bir yaşam kurmalarına yardımcı olacaktır.

Sığınmacıların geri gönderilmesi, Türkiye’de ve Avrupa’da birçok hukuki çalışmayla düzenlenmektedir. Türkiye, 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne taraf olup, uluslararası standartlara uygun bir ulusal sığınma sistemi oluşturmak için yasal ve kurumsal reformlar yapmaktadır .

Türkiye, Suriye’den gelen sığınmacıları geçici koruma altına almaktadır ve milyonlarca kayıtlı Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (UNHCR, 2023, sf:1). Türkiye, diğer ülkelerden gelen sığınmacılara da sınırlı koruma sağlamaktadır (Refugee Solidarity Network, 2023, sf:1).

Geçici Koruma Yönetmeliği, Türkiye'deki sığınmacıların hakları, korunmaları ve sağlanan hizmetlerle ilgili geniş kapsamlı bir düzenlemeyi içermektedir. Bu yönetmelikte sığınmacıların geri gönderilmesi de belirli şartlar ve prosedürlere tabi tutulmuştur.

Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, uluslararası taahhütler doğrultusunda geçici koruma statüsünü benimsemişlerdir. Bu statü, sığınmacılara belirli bir süre boyunca koruma sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Ancak, AB hukuku çerçevesinde sığınmacıların geri gönderilmesi, belirli kriterlerin karşılanmasına bağlıdır. Bu kriterler arasında, sığınmacının kendi ülkesine dönüşünün güvenli olması ve insan haklarına saygı gösterilmesi yer alır (Home-Affairs, 2023, sf:1).

Avrupa’da, sığınmacıların geri gönderilmesi, AB’nin ortak sığınma ve göç politikaları kapsamında düzenlenmektedir. AB, sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda birçok hukuki düzenleme yapmıştır. Bunlar arasında, sığınmacıların geri gönderilmesine ilişkin prosedürler, sığınmacıların geri gönderilmesinin yasal koşulları ve sığınmacıların geri gönderilmesinin yasal sonuçları yer almaktadır (GOC, 2023, sf:1).

Geçici koruma statüsü altındaki sığınmacıların geri gönderilmesi konusu, hem Avrupa hem de Türk hukuku açısından çeşitli hukuki ve etik meseleleri beraberinde getirmektedir. İki hukuk perspektifinden bu konuya yaklaşılarak, önemli başlıkların değerlendirildiği bu çalışmada Avrupa ve Türk Hukuku kapsamında geçici koruma statüsü, geçici koruma altındakilerin ülkemizdeki toplumsal ve politik etkileri, Avrupa ve Türk hukuku çerçevesinde geçici koruma statüsündekilerin geri gönderilmesi ile mevcut olan bu sorunun çözümleri yönünde incelemeler ele alınmaktadır.

Bu değerlendirme, Türkiye'nin geçici koruma altındaki sığınmacılarla ilgili geri gönderme politikalarının, hem içsel dinamiklere hem de uluslararası bağlamdaki ilişkilere nasıl yansıdığını anlamak açısından karşılaştırmalı hukuk yöntemi ile değerlendirmeler içermektedir. Geçici koruma altındaki sığınmacıların geri gönderilmesi ikilemi, hem insan haklarına hem de sosyal ve siyasal dengeye uygun bir şekilde çözümlenmesi gereken konulardan biridir.

BİRİNCİ BÖLÜM: AVRUPA VE TÜRK HUKUKU PERSPEKTİFİNDEN GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SİĞİNMACILARIN STATÜSÜ VE DEĞERLENDİRMESİ

Son yıllarda, küresel çapta artan çatışmalar, iç savaşlar ve doğal afetler sebebiyle birçok insan, kendi ülkelerinde yaşanan olumsuz koşullar nedeniyle zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmaktadır. Bu karmaşık durum, uluslararası toplumda kendi ülkesinden ayrılmak zorunda kalanların haklarına ve korunmalarına yönelik büyük bir duyarlılık gelişmesine sebep olmaktadır.

Bu çerçevede Türk Hukukunda birçok farklı statü mevcut olup Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda bu statüler tanımlanmıştır. Şöyleki bu statüler göçmen, mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüsü olarak sıralanabilmektedir. Ulusal mevzuatta, “göçmen” kavramı, 5543 sayılı İskân Kanununun 3. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendinde tanımlanmıştır. Bu maddeye göre, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, ülkemize yerleşmek amacıyla kitlesel veya bireysel olarak gelen kimselere göçmen denilmektedir. (Çakran ve Eren, 2017, sf: 3-4)

Göçmen olarak kabul edilmeyen yabancılar ise İskân Kanununun 4. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye'ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmezler.” Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Konseyi üyesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yukarıda belirtilmiş olan maddeler ile Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmenin “ayrımcılık yasağı” başlıklı 14. Maddesi ve Protokol No. 12’nin “ayrımcılığın genel olarak yasaklanması” başlıklı 1. Maddesi ile çelişmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün açık ifadesi ile “göçmen”; “(...) bireyin göç etme kararını, kendi özgür iradesiyle ve “kişisel rahatlık” sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu terim, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ile ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir (...)” (Çakran ve Eren, 2017, sf: 3-4) Bu hususta mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma, geçici koruma ve sığınmacı kavramlarını açıklamakta fayda vardır. Bu kavramların anlaşılması ülkemizde bulunan Suriyelilerin statüsü ve geri göndermeye ilişkin yasal sonuçları açısından da son derece önemlidir.

Mülteci : Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2014, sf:24)

Şartlı mülteci : Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2014, sf:24)

İkincil koruma : Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2014, sf:25)

Geçici koruma : Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2014, sf:36)

Avrupa Hukuku kapsamında da kendi ülkesinden ayrılmak durumunda kalanlara farklı statüler verilmiştir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM), uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere giderek; (1) kişinin hukuki statüsü, (2) yer değiştirme hareketinin istemli veya istemsiz gerçekleşmesi, (3) yer değiştirme hareketin sebepleri ya da (4) gidilen yerdeki kalış süresi gibi faktörleri dikkate almadan, kendi menşe yerinden uzaklaşan kimseleri göçmen olarak tanımlamaktadır. (Çakran ve Eren, 2017, sf:3)

Göçmen kavramının belirleyici özelliklerinden birisinin göç kararının ilgili kişinin serbest iradesi ile alınmış olması olduğu söylenebilir. 862/2007 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü'nün 2. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendine göre göçmen; kendi menşe ülkesinden ya da üçüncü bir ülkeden başka bir üye devletin topraklarına, en az 12 aylık bir süre için (ya da tahminen 12 aylık bir süre için) yerleşen kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım IOM'nun tanımına bir zaman boyutu eklemektedir. BMMYK aynı şekilde göç eden kişinin hareket sebeplerini, istemli veya istemsiz ya da düzenli veya düzensiz göç etmesini göz önüne almadan, yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlamaktadır. (Çakran ve Eren, 2017, sf:3)

2004/83/EC (AT) sayılı Avrupa Konsey Yönergesinin 2. maddesinin (c) fıkrasının açık ifadesi ile mülteci: “Madde 124 kapsamına girmeyen ve ırk, din, milliyet, siyasal görüş ya da belirli bir sosyal gruba üye olmak nedeniyle zulüm göreceğine dair yerinde bir korkuyla uyruğunda olduğu ülkenin dışında olan ve söz konusu korku nedeniyle kendisini o ülkenin korumasına bırakmak istemeyen bir üçüncü ülke uyruklu ya da, yukarıda belirtilen nedenlerle önceki daimi ikamet yeri olan ülkenin dışında olup da o ülkeye dönemeyen ya da söz konusu korku nedeniyle, dönmek istemeyen vatansız bir kişi anlamına gelir. (Çakran ve Eren, 2017, sf:4-5)

Sığınmacı; 1951 Sözleşmesi'nin 1. maddesinin (A) fıkrasının 2. bendinde belirtilmiş nedenlerden dolayı, başka bir ülkeye—ilgili ulusal ve uluslararası belgeler çerçevesinde—korunmak için yetkili bir makama başvuran ve yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kimselerdir (IOM, 2011). Sığınmacı, mültecilik statüsüne uygun olmadığı tespit edilirse, insani veya diğer ilgili gerekçelerle kalmak için izin sağlanmadıkça, bu kişiler ülkeyi terk etmelidir ya da sınır dışı edilebilmektedir. (Çakran ve Eren, 2017, sf:6).

Bu tanımlamalardan ve yasal düzenlemelerden yola çıkarak ülkemizdeki Suriyelilerin statüsü geçici koruma olarak tanımlanmış olup yasal mevzuatımızda da bu hususlara yer verilmiştir.

Sığınmacıların yaşadığı acil durumları hafifletmek amacıyla uygulanan geçici koruma statüsü, özellikle bu insanlara geçici barınma imkânı ve temel ihtiyaçlarını karşılama hedefiyle tasarlanmış bir statüdür. Bu mekanizma, sığınmacıların güvenli bir ortamda kalabilmelerini ve acil ihtiyaçlarına çözüm bulabilmelerini amaçlamaktadır. Bu sayede, sığınmacıların yaşadığı zorlayıcı koşullara karşı uluslararası bir dayanışma ve yardım ortamı oluşturulması hedeflenmektedir. Geçici koruma statüsü, uluslararası toplumun bu acil durumdaki bireylere yönelik sorumluluklarını yerine getirmesi adına önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa ve Türk hukuku perspektifinden geçici koruma altındaki sığınmacıların statüsü ve değerlendirmesi, uluslararası koruma kavramları bağlamında önemli bir alanı işaret etmektedir.

Türkiye, coğrafi konumu ve bölgedeki karmaşık göç hareketliliği nedeniyle büyük bir sığınmacı nüfusunu barındırmakta ve bu bağlamda geçici koruma politikalarını uygulamaktadır. Geçici koruma, sığınmacılara anında ve acil yardım sağlanmasını amaçlayan, ancak uzun vadeli çözüm sunmayan bir koruma biçimidir. Bu çerçevede, Türk hukuk sistemi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK) ve Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) çerçevesinde geçici koruma rejimini benimsemiştir. Geçici koruma statüsünü evrensel olarak düzenleyen, bağlayıcı bir uluslararası anlaşma mevcut değildir. Dünyada geçici koruma hakkında bölgesel nitelikli ve hukuken bağlayıcı olan tek kaynak 2001/55/EC numaralı ve 2011 tarihli Avrupa Birliği Konsey Direktifi'dir (Geçici Koruma Direktifi). Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) geçici koruma hakkında uluslararası kamuoyunun görüşlerini yansıtan; fakat, hukuken bağlayıcı olmayan, rehber niteliğinde kararlar yayınlamaktadır. (OBA, 2018, sf:10-11).

Bu çerçevede Geçici Koruma Direktifi'ne yer verilmesindeki neden, genel olarak Türk iltica hukukunun kaynaklarının Avrupa Birliği'ne üyelik müzakereleri sürecinde reforma uğramış olması ve özel olarak geçici korumaya ilişkin Türk hukukunda yer alan düzenlemelerin Avrupa yaklaşımı ile doğrudan paralellik arz etmesidir. BMMYK kararları ise gerek uluslararası kamuoyunun görüşlerinin bir yansıması niteliğinde olduğundan gerekse devletlere yönelik birer rehber niteliğinde olduğundan esas alınmıştır (OBA, 2018, sf:10-11).

Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde, bu iki hukuki perspektif arasında uyum ve denge sağlama çabaları önemli bir yer tutmaktadır. Sığınmacıların statüsü, koruma ihtiyaçlarına ve uluslararası hukuka uygunluklarına göre belirlenmektedir. Geçici koruma altındaki sığınmacıların bu statüye erişimi, Türk ve Avrupa hukuk sistemlerinde belirlenen kriterlere bağlıdır. Bu bağlamda, geçici koruma statüsü iki farklı perspektiften incelenmektedir.

1.1. Avrupa Hukuku Perspektifinden Geçici Koruma Statüsü

1.1.1 Avrupa Hukukunda Geçici Koruma ve Sığınmacı Kavramı

Avrupa Hukuku perspektifinden ele alındığında, geçici koruma statüsü; özellikle iç savaşlar, çatışmalar, doğal afetler ve diğer acil durumlar nedeniyle kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalan sığınmacılar için etkili bir koruma mekanizması oluşturmayı hedeflemektedir. Avrupa Hukuku çerçevesinde, bu statü sığınmacılara geçici bir sığınma sağlamayı amaçlayan ve AB üye ülkeleri arasında birlik ve dayanışmayı teşvik eden belirli yasal düzenlemelere dayanmaktadır. Bu düzenlemeler, sığınmacıların geçici koruma altında temel haklara erişimini düzenlemekte ve bu hakların korunmasını sağlamaktadır. İç savaşlar veya doğal afetlerin etkisi altında kalan sığınmacılara yönelik olarak geçici koruma statüsü, özellikle barınma, sağlık hizmetleri, eğitim ve çalışma imkânları gibi temel ihtiyaçlarını karşılama amacını taşımaktadır. AB'nin sığınmacılar ile ilgili olan tutumu, insan haklarına saygı gösterilmesi ve sığınmacıların güvenliğinin sağlanması şartına bağlıdır (Home-Affairs, 2023, sf:1).

Bu statü, sığınmacılara geçici bir destek sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda onların uzun vadeli entegrasyonunu teşvik etmek ve toplumlarına katkıda bulunmalarını desteklemek için çeşitli önlemleri içermektedir. Avrupa'da, sığınmacıların ve haklarının korunması, AB'nin ortak sığınma ve göç politikaları kapsamında düzenlenmektedir. AB, sığınmacıların ve haklarının korunması konusunda birçok hukuki düzenleme yapmıştır. Bunlar arasında, sığınmacıların ve haklarının korunması için prosedürler, yasal koşullar ve yasal sonuçlar yer almaktadır (GOC, 2023, sf:1).

Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerin Eski Yugoslavya ve Kosova krizlerinden yoğun şekilde etkilenmelerinin de bir sonucu olarak, AB hukukunda geçici korumaya yönelik düzenlemeler oluşturulmuştur. Avrupa Birliği Geçici Koruma Direktifi (ABGKD) adıyla kabul edilen ve AB Ortak Sığınma Sistemi'nin (AOSS) hukukî ayaklarından birini teşkil eden bu düzenleme, kapsamlı ve ayrıntılı içeriğiyle doğrudan doğruya geçici korumayı ele alan ve AB üyesi devletlerin yeknesak bir temelde hareket etmesini sağlayan ilk örnek olması bakımından önem taşımaktadır. Öte yandan, ABGKD uluslararası bir antlaşma şeklinde düzenlenmediğinden, bağlayıcılığı haiz bölgesel bir uluslararası hukuk kaynağı da değildir. Buna ek olarak ABGKD'nin işletilebilmesi için Konsey tarafından kitlesel akının varlığına ve geçici korumanın kapsamına ilişkin bir karar alınması gerekmektedir. Henüz Konsey tarafından bu yönde bir karar alınmadığı için ABGKD günümüze kadar geçen süreç içerisinde hiç işletilmemiştir (Öztürk, 2017, sf:208).

AB, geçmişte yaşadığı krizlerden elde ettiği bu deneyimler ışığında ülkesinden zorunlu nedenlerle kaçan kişiler hakkında çalışmalar yapılmasını talep etmiş ve bunun sonucunda Geçici Koruma Yönergesi oluşturulmuştur. Bu yönerge, geldikleri ülkelere geri dönemeyen ve üçüncü ülkeden beklenmedik ve büyük kitlesel akınlar halinde gelen veya gelecek olan yerlerinden edilmiş insanlara ilişkin istisnai bir koruma statüsü sunmaktadır. Geçici Koruma Yönergesi, geçici koruma kapsamındaki bireylere yönelik önemli hükümleri içermektedir. AB ülkeleri, geçici korumaya ilişkin kuralları, geri gönderme yasağına ve insan haklarına riayet ederek gerçekleştirmekle sorumludurlar. Bu statünün süresi başlangıçta bir yıl olarak belirlenmiş olup, bu süre altı aylık periyotlarla uzatılabilir; fakat en fazla üç yıl olacak şekilde sınırlandırılmıştır. Yönerge bu statüden faydalananların istedikleri zaman iltica başvurusunda bulunma hakkına sahip olduklarını benimsemiştir. Bu statü kapsamında değerlendirilemeyen başvuru talepleri ilgili koruma süresinin sona ermesiyle değerlendirilecektir. İlgili koruma zamanı içinde iltica talebini gerçekleştiren ve bu talebi kabul görmeyen kişi açısından bahse konu statü sürecektir (Arıkan, 2020, sf:41).

Yönerge, Cenevre Sözleşmesinde de açıklandığı üzere bu statüye sahip olamayacak olanları da düzenlemiştir. Geçici koruma statüsünden yararlanamayacak kişileri belirlemek adına yönerge üç ana kriteri ortaya koymaktadır. İlk olarak, milletlerarası mevzuatlarda belirtildiği üzere barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç işlemiş olduğuna dair önemli nedenler barındıran bireyler, geçici korumadan mahrum bırakılacaktır. İkinci olarak, üye ülke devletine gelmeden önce ciddi siyasi bir suç işlemiş olduğuna dair yeterli nedenlerin mevcut olması halinde bu statü sağlanmayacaktır. Üçüncü olarak, Birleşmiş Milletler ilkelerine ve ideallerine aykırı eylemlerden suçlu bulunduğu dair önemli nedenler mevcut olan şahıslar da bu statüden faydalanamayacaktır. Yönerge, bahse konu koruma döneminde ev sahibi devletin güvenliğine zarar teşkil edebilecek ya da özellikle önemli bir suçtan hüküm giydikten sonra ev sahibi üye devlet toplumuna zarar verebileceğine ilişkin yeterli nedenler barındıran kişilerin de bu statüden yoksun kalabileceklerini belirtmektedir. (Çakmak, 2023, sf:96).

Bu statünün son bulması halinde ilgili devletlerde genel yabancılar hukukuna ilişkin hükümler ve koruma kaideleri hüküm sürecektir. Bu, bireylerin geçici koruma sona erdikten sonra da yasal bir çerçevede değerlendirileceği anlamına gelir. Bu statü, verilen azami süreden sonra veya Konsey kararı ile son bulmaktadır. Konsey kararı, kişinin geldiği ülkeye dönüşünün güvenli ve temelli hale gelmesinin mümkün olduğunun tespiti üzerine alınmaktadır. Bu süreç, geçici koruma altındaki bireylerin menşe ülkelerine risksiz şekilde dönebilmeleri için gerekli koşulların sağlanmasına dayanmaktadır (Çakmak, 2023, sf:96).

Bu kriterlerin ve sürecin titizlikle uygulanması, hem geçici koruma altındaki bireylerin haklarını korumak hem de ev sahibi ülkelerin güvenliğini sağlamak adına önem arz etmektedir. Özetle; Avrupa hukukunda geçici koruma ve sığınmacı kavramları, kıtanın karmaşık göç realitelerini anlama ve ele alma çabalarında merkezi bir rol oynamaktadır. Geçici koruma, acil durumlarda göç edenlere hızlı ve etkili bir şekilde yardım sağlamayı amaçlayan bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır. Bu mekanizma, Avrupa Birliği'nin sığınmacı ve göç politikalarının önemli yöntemlerinden birini oluşturmaktadır.

Geçici koruma, özellikle büyük ve ani göç dalgalarıyla karşılaşıldığında devreye giren bir önlemdir. Bu durumlar genellikle çatışma, doğal afetler veya diğer insani krizlerden kaynaklanmaktadır. Genellikle mülteci statüsüne hemen erişilemeyen acil durumlarda devreye giren bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği, üye ülkeler arasında dayanışmayı güçlendirmek ve bu tür olağanüstü durumlarla başa çıkmak için ortak bir geçici koruma mekanizması oluşturmayı amaçlamıştır. Mülteci kavramı ise bireylerin uluslararası koruma taleplerini temsil etmektedir. Mülteciler, kendi ülkelerindeki zulmü veya korkuyu gerekçe göstererek başka bir ülkeden koruma arayan kişilerdir. Avrupa hukukunda, mültecilerin hakları ve statüsü, AB Mülteci Statüsü Direktifi ve diğer ilgili mevzuatlarda belirlenen standartlara dayanmaktadır.

Bu bağlamda, Avrupa hukukunda geçici koruma altındaki sığınmacı ve mülteci kavramları, hem acil durum müdahalelerini hem de uzun vadeli koruma ihtiyaçlarını ele alarak kapsamlı bir göç politikası oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu çabalar, insan haklarına saygı, adalet ve etkin bir dayanışma esası etrafında şekillenmektedir. Geçici koruma statüsünün değerlendirilmesi, özellikle uygulandığı durumların insani ve hukuki etkilerini göz önünde bulundurmayı gerektirmektedir. Ayrıca, bu statünün sürdürülebilirlik ilkesine uygun olarak geçici bir çözüm olmanın ötesinde uzun vadeli süreçlere nasıl katkı sağlayabileceği de değerlendirilmektedir. AB hukukunda yapılan düzenlemeler kural olarak yalnızca üye devletler için bağlayıcı olduğundan, Geçici Koruma Yönergesi AB'ye henüz üye olmayan Türkiye için bağlayıcı olmasa dahi Türk mevzuatının bu tür düzenlemelere paralel şekilde düzenlenmesi üyelik süreci açısından önem taşımaktadır (Kaya, 2017, sf:62).

Geçici koruma statüsünün Avrupa hukuku çerçevesinde değerlendirilmesinde uluslararası hukukun bu statüye nasıl baktığı da önem arz etmekte olup yekun bir değerlendirme yapmak bahse konu Suriyelilerin geri gönderilmesi hususunda da son derece belirleyici rol oynamaktadır.

1.1.2. Uluslararası Hukukta Geçici Koruma Statüsü

Ülkemizin kabul ettiği milletlerarası antlaşmalarda nitelendirilmeyen bu statünün yasal kapsamını oluşturan temel belirleyiciler arasında, 1994 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yayınlanan rapor ve 2001 yılında Avrupa Birliği tarafından ortaya konulan Geçici Koruma Direktifi bulunmaktadır. 1994 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yapılan tanımda bu statü kalabalıklar halinde gerçekleşen ani kitlesel akımın mevcut olması halinde milletlerarası korumaya muhtaç olan topluluklara veya kategorilerine, ilk başta mülteci statüsü tanınmaksızın sığınma yardımı verebilmek adına sağlanan bir yöntemdir. Bahse konu statü, evrensel insan haklarına saygı duymayı esas almaktadır ancak bu yöntem, uzun vadeli olmayan ve kitlesel akımın ilk döneminde ivedi bir tedbir aracı olarak sunulduğu için, New York Protokolü ile Cenevre Sözleşmesi hükümlerince mülteci olup da iltica haklarına sahip olan kişilere sağlanan yararlanmalardan daha kısıtlı edinimler ve imtiyazlar sunmaktadır (UNHCR, 2023, sf:1).

Bu konuya ilişkin, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin yayımladığı bildiriye göre, bir mevcudiyetin ani akın olarak kabul edilebilmesi bazı koşulların varlığına bağlıdır. Bu şartlardan bazıları şu şekilde sıralanmıştır. Devletlerarası hudutlar üzerinden ciddi miktarda insanın gelmesi, kitlesel hareket edenlerin geliş süresinin hızlı gerçekleşmesi, bu kişileri misafir edecek devletlerin bu gibi ivedi hallerde refleks kapasitesinin yetersiz olması, bireysel koruma yöntemi olan yerlerde azami düzeyde talep ve müracaatın değerlendirilmesi ile baş edilememesi gibi etkenler bu şartlar arasında sayılabilmektedir. (UNHCR, 2023, sf:1)

AB, on üç yıl önce bu statü ile ilgili çalışma ve düzenleme yapma kararı almıştır. Bu düzenlemede, özellikle Eski Yugoslavya krizinden kaynaklanan problemler göz önüne alınarak, Avrupa Birliği Hukuku'nda geçici korumanın hukuki altyapısı; "Yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselere kitlesel sığınma durumunda geçici koruma sağlamak için asgari standartlar gözetilerek üye devletler arasında bu tür insanların ülkeye kabul edilmesi ve yükümlülüklerin üstlenilmesine ilişkin olarak 20 Temmuz 2001 tarihli Geçici Koruma Direktifi kabul edilmiştir. Bu direktifin kabul edildiği 2001 tarihinden bu yana, bu yönerge uygulanmamıştır (Öztürk, 2017, sf:208)

Tüm bunlar gözetilerek Avrupa hukuku ve uluslararası hukuk çerçevesinde geçici koruma statüsüne ilişkin ortaya konan yasal düzenlemeler, kabuller ve farklı perspektifler Türk hukukunun geçici koruma statüsüne ilişkin uygulamalarını da şekillendirmiştir.

1.2. Türk Hukukunda Geçici Koruma ve Sığınmacı Kavramı

1.2.1. Türk Hukukunda Geçici Koruma ve Sığınmacı Kavramına Yönelik Yaklaşımlar

Türk Hukuku perspektifinden ele alındığında geçici koruma statüsü, ülkede bulunan ve kendi ülkelerindeki olağanüstü durumlar nedeniyle zorla göç etmek zorunda kalan sığınmacılara geçici bir koruma sağlamayı amaçlayan bir düzenlemeyi içermektedir. Bu statü, Türkiye'nin ulusal yasaları çerçevesinde, özellikle Geçici Koruma Yönetmeliği ile detaylı bir şekilde uygulanmaktadır. Türkiye, uluslararası toplumun sığınmacılara yardım etme ve koruma sağlama çabalarına önemli destekler sunan ülkelerden biri konumundadır. Türk hukuku, geçici koruma statüsünün sağladığı hakları ve korumayı kapsamlı bir şekilde tanımaktadır. Bu bağlamda, Türk makamları, geçici koruma statüsüne sahip sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda da uluslararası hukuka uygun bir şekilde hareket etmektedir. Türk Hukuku perspektifinden bakıldığında, Geçici Koruma Statüsü, sığınmacı haklarını koruma, güvenli dönüş şartlarını belirleme ve ulusal mevzuat ile uluslararası normlar arasında uyumu sağlama amacını taşımaktadır. Türkiye, diğer ülkelerden gelen sığınmacılara da sınırlı koruma sağlamaktadır (Refugee Solidarity Network, 2023, sf:1).

Türkiye, 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne taraf olup, uluslararası standartlara uygun bir ulusal sığınma sistemi oluşturmak için yasal ve kurumsal reformlar yapmaktadır. Türkiye, Suriye'den gelen sığınmacıları geçici koruma altına almaktadır ve milyonlarca kayıtlı Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (UNHCR, 2023, sf:1).

Bu bağlamda, Geçici Koruma Yönetmeliği sığınmacılarla ilgili önemli konuları düzenleyerek Türkiye'nin bu alandaki taahhütlerini yansıtmaktadır. Ulusal hukuk mevzuatımızda, geçici koruma kavramı AB düzenlemesini esas alarak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, "Ülkelerinden zorla ayrılmış, dönme imkânı olmayan, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlara ulaşan veya sınırları geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." şeklinde ifade edilen bu husus bahse konu statünün sınırlarını da açıkça çizmiştir. (YUKK, 2013, sf:36) Yerel mevzuatımızda bahse konu korumanın şartları çizilen bu tanımlama üzerine inşa edilmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliği, bu tanımlayıcı özelliklere vurgu yaparak yaşadıkları yerden zorla ayrılmış, geri dönüş imkânı bulunmayan ve kitleler halinde hudutlarımızı geçmiş kişilerin bireysel olarak değerlendirilemeyeceği durumlarda ivedi ve geçici koruma önlemlerinin uygulanacağını belirtmektedir.

Türkiye'deki bu statü, sığınmacılara uluslararası bir koruma teşkil etmeyip, tamamen iç hukuka özgü bir koruma önlemidir. Yönetmelik, geçici koruma altına alınan kişilerin doğrudan herhangi bir uluslararası koruma statüsü elde etmediklerini açıkça ifade etmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin Geçici 1. maddesi, Suriye'de 28.04.2011 tarihinde başlayan olaylar nedeniyle bireysel olarak veya kitleler halinde hudutlarımızı geçen Suriye vatandaşları, vatansızlar ve mültecilerin bu statü kapsamına dahil edildiğini belirtmektedir. Aynı yönetmelikte bu süre zarfında yapılan bireysel yahut uluslararası koruma taleplerinin de işleme konulmayacağı düzenlenmektedir. 20.03.2016 tarihinden sonra düzensiz yollarla Ege adalarına geçmiş Suriye vatandaşlarından ülkemize geri kabul edilenlere de, koruma talebinde bulunmaları halinde geçici koruma sağlanabilmektedir. Dolayısıyla bu tarihten sonra kalabalık gruplar halinde sınırlarımızı geçen Suriyeliler, yasal mevzuatımız gereği geçici koruma altındadırlar. Geçici koruma kararı, Bakanlar Kurulu tarafından alınır ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiş olması sebebiyle bu karar artık Cumhurbaşkanı tarafından alınabilmekte ve yine Cumhurbaşkanı kararı ile sona erdirilebilmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, sf:19)

Yasal mevzuatımızda, AB doktrininden farklı olarak bu koruma statüsünün azami süresi belirtilmemiştir. Bu sebeple, ilgili statü devam ettiği müddetçe, bu tedbir uygulananlar için geçerli olacak olan statüdür. Bahse konu Yönetmelik, 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi gibi bu statüye dahil edilmeyecek olanları da belirlemiştir. Madde 8'e göre aşağıdaki kişiler geçici korumadan faydalanamazlar, faydalansalar dahi bu kazanımları iptal edilir. İşbu maddeleri de belirtmekle birlikte bu korumanın şartlarını, kazanım ve kaybetme koşullarını hukuki mevzuatımız uyarınca değerlendirmek son derece önemlidir. Bu düzenlemeler emredici nitelikte olup bu statü hakkında ki sınırların belirlenmesi açısından da son derece belirleyicidir. (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, sf:3).

- a) “1951 Cenevre Sözleşmesinin 1(F) maddesinde belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar,
- b) Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunanlar,
- c) (a) ve (b) bentlerindeki suç veya fiillerin işlenmesine iştirak eden veya bu fiillerin işlenmesini tahrik edenler,

ç) Ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, T.C. Resmi Gazete, 29153, 22/10/2014)

d) Terör eyleminde bulunduğu veya planladığı ya da bu eylemlere iştirak ettiği tespit edilenler,

e) Ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler,

f) Türkiye’de işlenmesi halinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe ve ikamet ülkesini terk edenler,

g) Uluslararası mahkemelerce hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilmiş kişiler,

ğ) Türk Ceza Kanununun 4. Kısım, 7. Bölümünde yer alan devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçlarını işleyen kişiler”.

Geçici koruma sonlandırıldığında geçici koruma altında olanların (i) ülkelerine dönmesine, (ii) koşullarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesine ya da bireysel olarak uluslararası koruma başvurularının değerlendirilmesine, (iv) YUKK kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalmalarına izin verilebilir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, sf:3).

Söz konusu durumda, geçici koruma statüsünün sona ermesinin ilk temel sonucu, bu statü altında bulunanların kendi ülkelerine dönüşüdür. Bu mümkün olmadığında, Suriyeli bireyler diğer yabancılar gibi yalın yabancı statüsüne tabi olacaklardır. İlgili bireyler, bireysel durumlarına uygunsa milletlerarası sığınma şartları kapsamında, ikincil koruma ile şartlı mülteci başvurularında bulunabileceklerdir.

Bu konuda önemle belirtilmesi gereken bazı hususlar da vardır. Şöyle ki, bu statünün sona ermesi geçici koruma altındakilere kendiliğinden vatandaşlık verileceği anlamına gelmemektedir. İlgili yönetmeliğin 12. Maddesi geçici koruma statüsü iptal edilecek yahut son bulacak olanları belirtmiştir. Buna göre geçici korunanların, kendi isteğiyle Türkiye’den ayrılması, üçüncü bir ülkenin korumasından faydalanması, üçüncü bir ülkeye insani nedenler veya yeniden yerleştirme kapsamında kabul edilmesi ya da üçüncü bir ülkeye çıkış yapması, ölmesi, kanunda yer alan diğer yasal kalış türlerinden birisi ile kalış hakkı kazanması, Türk vatandaşlığını kazanması hallerinde geçici koruma bireysel olarak sona erer (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, sf:5).

Belirtildiği gibi, hür iradesiyle ülke sınırlarımızdan ayrılmak, bu statünün sona erme sebebidir. Pratikte, ekseriyetle kurban ve ramazan bayramlarındaki belirli tarihlerde, Suriyelilere kendi ülkelerindeki akrabalarını ziyaret etme izni sağlanmaktadır. Suriyeliler, ülkemizden hür iradeleriyle ayrıldıktan sonra yine hür iradeleriyle topraklarımıza dönmekte ve bahse konu statülerini sürdürmektedirler. İlgili kişinin, savaş sebebiyle ayrıldığı ülkeye hür iradesiyle dönüp orada bir süre yaşadktan sonra tekrar Türkiye'ye gelmesi, yani savaş sebebiyle ayrıldığı ülke ile koruma talep ettiği ülke arasında gidip gelmesi, aslında bu statünün temel prensipleriyle uyumsuz bir durumu ifade etmektedir. Ayrıca, Geçici Koruma Yönetmeliği'ne Aralık 2019'da eklenen maddenin birinci fıkrası, Türk vatandaşlığının kazanılmasını düzenlemektedir. Bu düzenleme, vatandaşlık kazanımının gerçekleşmesi durumunda geçici korumanın sona ereceğini öngörmektedir. Önceki düzenlemelerde de geçerli olan bu ilke, yeni eklenen fıkra ile resmiyet kazanmıştır. Eklenen ikinci fıkra ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda belirtilen ikamet türleriyle Türkiye'de kalma hakkı elde edenlerin geçici korumasının sona ermesini öngörmektedir (Özel, 2020, sf:709-734).

Ancak bu noktada, İlgili yönetmeliğin 25. Maddesi, bu statüdeki sığınmacılara verilen kimlik belgesinin ülkemizde kalma iznini tanıdığını belirtmesine rağmen, bu kimliğin YUKK'daki ikamet izni veya eşdeğer belgelerle aynı tutulmadığı ile kısa süreli olmayan ikamet taleplerine imkân vermediğini vurgulamaktadır (Özel, 2020, sf:709-734)

Bu bağlamda, geçici koruma altındaki bireylerin Türkiye'deki kalış durumlarına bağlı olarak uzun dönem ikamet izni alma hakları bulunmamaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda belirtilen diğer ikamet izni opsiyonları arasında kısa dönem ikamet izni, aile birleşimi ikamet izni, öğrenci ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti mağdurları için ikamet izni yer almaktadır (Özel, 2020, sf:709-734).

Ancak, geçici koruma altındaki Suriyeliler için insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izinlerine geçiş için başvuru imkânı mevcut değildir. Diğer ikamet izni türlerine başvuru durumunda, Suriyeli bireylerin daha çok aile birleşimi ikamet izni için başvuruda bulunma olasılığı vardır. Çünkü YUKK madde 34'e göre, bir Türk vatandaşı, mavi kart veya ikamet izni sahibi bir yabancı veya mülteci ya da ikincil koruma statüsüne sahip biriyle evli olan yabancılar, aile birleşimi ikamet izni talep edebilir (Özel, 2020, sf:709-734).

Bu bağlamda, söz konusu sınıflandırmaya dahil olan geçici koruma kapsamındaki bireyler ve onların ergin olmayan veya bağımlı yabancı uyruklu evlatları, üç yılı geçmeyen bir süre için aile birleşimi ikamet izni başvurusu yapabilirler (Özel, 2020, sf:709-734).

Bu düzenleme, geçici koruma altındaki Suriyelilere, Türkiye'deki kalış sürelerine bağlı olarak aile birleşimi imkânı sunmaktadır. Türkiye, 1951 yılında imzalanan BM Antlaşmasına bir çekince koyarak dahil olmuştur. Şöyle ki; yalnızca Avrupa devletlerinde zuhur eden durumlar sebebiyle eziyete yada büyük bir zarara maruz kalacağından korktuğu için menşei ülkesinden ayrılmak mecburiyetinde kalan bireylere statü olarak mülteciliği tanımıştır. Bu çekince sebebiyle, 1951 yılında imzalanan BM Antlaşması şartlarına uymayan, Avrupa sınırlarında bulunmayan devletlerden kaçanlara tanıdığı statü ise şartlı mültecilik olmuştur. Göçmen tanımı ise yasal mevzuatımızda tamamen farklıdır; İskân Kanunu, göçmeni, Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı olan ve bu kanun uyarınca kabul edilen kişiler olarak tanımlamıştır. Böylece göçmen, hukuken belirli bir kategori için kabul edilen ve hemen vatandaşlık hakkına sahip olan kişileri ifade etmektedir. (Özel, 2020, sf:709-734)

Türkiye'de göçmen statüsünde yabancı varlığından söz etmek mümkün değildir. Özellikle kitlesel göç durumlarında, bireysel iltica başvurularına uluslararası koruma sağlamak hem zorlu bir süreçtir hem de neredeyse imkânsızdır. Bu sebeple Türkiye, bu tür durumlar için geçici koruma kavramını geliştirmiştir. Geçici koruma, uluslararası koruma çerçevesinde yer almamakla birlikte, kitlesel göç durumlarında etkili ve faydalı bir uygulama olarak öne çıkar. Suriyelilerin hukuki statüsü de bu bağlamda geçici koruma statüsü altında değerlendirilmektedir. Suriyelilere, 1951 Birleşmiş Milletler Sözleşmesi uyarınca mülteci statüsü verilememekte; aynı şekilde, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre şartlı mülteci olarak nitelendirilememektedirler (Özel, 2020, s. 709-734).

Bu durum, Türkiye'nin göç ve koruma politikalarının karmaşıklığını yansıtmaktadır. Ülke, büyük ölçekli göç hareketlerine karşı etkili çözümler üretmeye çalışırken, geçici koruma mekanizmasıyla bu zorluklarla baş etmeye çalışmaktadır. Ancak, uluslararası koruma standartlarına tam anlamıyla uyum sağlama ve uzun vadeli çözümler bulma noktasında daha kapsamlı çabalar gerekmektedir. Türkiye'nin bu konudaki çabaları, uluslararası toplumun da dikkatini çekmektedir. Geçici koruma, geniş kitlelerin ani ve büyük nüfus hareketleri sırasında devletleri maliyet, güvenlik ve sınır yönetimi açısından tehdit ettiği için geliştirilmiş bir sistemdir. Bu sistem, geri gönderme yasağı uygulayarak ve asgari ölçüde koruma sağlayarak acil durumlarda etkili bir çözüm sunmaktadır. Özellikle mülteci statüsünün tanınmasının getirdiği mali, güvenlik ve sınır yönetimi zorluklarıyla başa çıkabilmek adına devletler tarafından benimsenen geçici koruma, insani nedenlere dayalı bir yaklaşım sunmaktadır. Ancak belirtilmelidir ki geçici koruma, uluslararası koruma kapsamında değerlendirilen mülteci ve ikincil koruma statüsünden ayrı bir değerlendirme içermektedir.

Bu noktada geçici korumanın temel amacı, devletlerin hızlı ve etkili bir şekilde büyük nüfus akınlarına karşı tepki göstermelerini sağlamaktır ancak bu statü uzun vadeli uluslararası koruma çözümlerinin yerini tutmamaktadır. Geçici koruma, devletlerin acil durumları yönetmelerine yardımcı olurken, aynı zamanda göç edenlerin haklarına saygı gösterilmesi ve insani değerlere uygun bir çerçeve sunulması gerekliliğini de vurgulamaktadır. 2014 yılında ulusal hukuk sistemimize giren geçici koruma kavramı, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 4. Bölümünde yer alarak ilk defa tanıtılmıştır. YUKK'un 91. maddesi, ülkelerinden zorla ayrılmış, geri dönme imkânı olmayan, acil ve geçici koruma arayan ve kitlesel olarak sınırları aşan yabancılara geçici koruma sağlanabileceğini belirtmektedir. (YUKK, 2013, sf:36)

Geçici korumanın etkin bir şekilde uygulanabilmesi ise 2014 yılında yayımlanan "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile mümkün hale gelmiştir. Bu yönetmelik, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesine dayanarak hazırlanmıştır. Yönetmeliğin 3/1-f maddesine göre, geçici koruma, ülkelerinden zorla ayrılmış, geri dönme imkânı olmayan, acil ve geçici koruma arayışında olan ve kitlesel ya da bireysel olarak sınırları aşan, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilemeyen yabancılara sağlanan bir korumayı ifade etmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2013, sf:1)

Bu düzenlemeler, geçici koruma kavramının Türk hukuk sistemindeki yerini belirlerken, kitlesel göç akınları sırasında acil ve etkili bir çözüm sunma amacını vurgulamaktadır. Geçici koruma, insani bir perspektifle sınırları aşan yabancılara yönelik bir çözüm mekanizması sunmaktadır, özellikle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan kişilere acil ve geçici bir koruma imkânı sağlamaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Geçici Koruma Yönetmeliği'nde düzenlenen bu koruma türü mültecilik ya da ikincil koruma yöntemlerinin ağır yüklerini içermeyen, iltica gibi başvurulardan da ayrılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düzenleme, Cumhurbaşkanı tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, geçici koruma ilanının geçerliliği tarihinden önceki olayların yaşandığı ülkeden veya bölgeden ülkemize gelmiş olanları kapsamaz. Geçici koruma altındaki bireyler, belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmazlar. (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2013, sf:3)

Suriyeli nüfusun hukuki statüsünü düzenleyen bu koruma, bireylerin mülteci statüsünde olmadığını, ancak geçici koruma altında olduklarını vurgulamaktadır. Suriyeliler, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na dayanarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği'ne tabidirler.

Geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin, güvenli bölge uygulamalarının ardından ülkelerine dönüş sürecine ilişkin iç hukuk hükümleri, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesi çerçevesinde düzenlenmiştir. (YUKK, 2014, sf:36) Bu madde çerçevesinde sınırları çizilmiş olan bu statünün en önemli özelliği ise adından da anlaşılacağı üzere geçici olmasıdır. Bu süreçte, Türkiye'nin iç hukukunda belirlenen haklar, yükümlülükler ve çıkış işlemleri, Geçici Koruma Yönetmeliği ile düzenlenmektedir. Bu düzenlemeler, geçici koruma altındaki bireylerin durumunu ve haklarını detaylı bir şekilde belirlemektedir. Türkiye, Suriye'deki olaylar sebebiyle 28 Nisan 2011'den sonraki dönemde ülkeye sığınan Suriyeli vatandaşlara geçici koruma sağlamaktadır. (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, sf:19)

Geçici koruma, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından temin edilmekte olup, bu statü altındaki kişilerin Türkiye'de kalışları belirli bir süre için geçerlidir. Bu kapsamda olan bireyler, normal şartlarda Türkiye'ye gelen Suriyeli vatandaşlar, mülteciler ve vatansız kişilerdir ve koruma taleplerini Türk makamlarına ileterek bu statüden yararlanabilirler. Türkiye'de koruma talebinde bulunan kişiler, Türkiye'de kalabilirler ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nden geçici koruma talebinde bulunabilirler. Türkiye'de geçici koruma talebinde bulunan kişiler, Türk makamları tarafından tanımlanmışlarsa, Türkiye'ye düzensiz (yasal olmayan) yollardan girdikleri veya Türkiye'de düzensiz (yasal olmayan) kaldıkları için cezalandırılmazlar. Ancak, Türkiye'ye girdikleri sırada Türk makamları tarafından tanınmamışlarsa, Türkiye'ye düzensiz (yasal olmayan) yollardan girdikleri veya Türkiye'de düzensiz (yasal olmayan) kaldıkları için cezalandırılabilirler. Geçici koruma kapsamındaki kişiler, Türkiye'de kalış süreleri boyunca Türkiye'de sağlanan koruma ve yardımlardan yararlanabilirler. (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, sf:19)

Özetle; Türk hukukunda geçici koruma statüsü, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) kapsamında düzenlenmiştir. Bu statü, ülkelerindeki çatışma, şiddet veya doğal afet gibi nedenlerle yerinden edilmiş ve geri dönme imkânı olmayan bireylere geçici bir koruma sağlamayı amaçlamaktadır. Söz konusu koruma, uluslararası koruma başvurusu yapmış ancak mülteci veya ikincil koruma statüsü elde edememiş bireyleri hedef almaktadır. Özellikle Suriye'den gelen milyonlarca sığınmacıya Türkiye bu kapsamda geçici koruma sunmaktadır. Geçici koruma statüsü, kitlesel göç hareketlerinden etkilenmiş bireyleri içermektedir. Türk hukukundaki geçici koruma, uluslararası standartlara uygun olarak, hukuki bir çerçeve içinde sığınmacılara insani yardım ve koruma sağlamayı amaçlamaktadır. Türk hukukunda geçici koruma ve sığınmacı kavramına yönelik yaklaşımlar geri gönderme sürecinin değerlendirilmesinde de son derece önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM: GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SIĞINMACILARIN TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL VE SİYASAL ETKİLERİ

2.1. Geçici Koruma Statüsündekilerin Etkileri Bakımından Türkiye

Türkiye, uluslararası toplumun sığınmacılara yardım etme çabalarını destekleyen önemli bir ülke konumundadır. Geçici koruma statüsü, Türkiye'deki sığınmacıların temel haklarını ve güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir.

Bu statü, sığınmacılara barınma, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçları karşılama imkânı sunmaktadır. Suriye'deki iç savaşın başladığı 2011 yılından bu yana Türkiye, milyonlarca Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır.

Suriyelilerin Türkiye'deki varlığı, hem fırsatlar hem de zorluklar doğurmaktadır. Suriyelilerin Türkiye'deki sosyal etkileri, kira fiyatlarından iş gücüne, sağlık hizmetlerinden eğitime kadar birçok alanda hissedilmektedir. Bu etkiler, Türkiye'deki toplumun yaşam kalitesini, beklentilerini ve davranışlarını etkilemektedir.

Türkiye'deki geçici koruma statüsündeki sığınmacılar, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan toplum üzerinde etki bırakabilmektedirler. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumsal uyumu sağlamak adına çeşitli politika ve önlemleri hayata geçirmektedir.

Türkiye'deki geçici koruma statüsündeki sığınmacılar, ülkedeki politik ortamı da etkileyebilmektedirler. Hükümetin, sığınmacı haklarını koruma, sosyal huzursuzlukları yönetme ve göç politikalarını şekillendirme sorumluluğu, çeşitli çalışmalarla yürütülmektedir. Geçici koruma statüsü altındaki sığınmacıların Türkiye'deki sosyal ve siyasal etkileri karmaşık bir konu olup birçok farklı dengeyi içinde barındırmaktadır.

Bu etkilerin ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutları göz önünde bulundurularak, sığınmacıların Türk toplumuna entegre olmaları ve toplumun sosyal dokusunu şekillendirmeleri için desteklenmeleri önem arz etmektedir. Bu destek, sığınmacıların yaşamlarını sürdürmelerini ve kendi ülkelerine dönmeleri mümkün olduğunda bu geçişin daha kolay olmasını sağlayacaktır.

Geçici koruma statüsü altındaki sığınmacıların Türkiye üzerindeki etkileri çok yönlüdür. Bu etkiler, sosyal, ekonomik, kültürel ve uluslararası ilişkiler düzeyinde Türkiye'nin genel dinamiklerini etkilemektedir.

2.2 Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıların Türkiye'deki Sosyal Etkileri

2.2.1 Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye'deki Sosyal Etki Alanları

Suriyeli nüfus başlangıçta sadece sınır illerinde ikamet etse de, zaman içinde Türkiye'nin çeşitli bölgelerine yayılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Bakanlıklarının açıklamalarına göre, ülkemizde yalnızca birkaç ilde Suriyeli nüfus bulunmamaktadır. Sığınmacılar birçok farklı kentte yoğunlaşmış olsa da, bazı büyük şehirler hariç tutulduğunda, sığınmacıların önemli bir kısmı sınır illerinde yaşamaktadır. Bu durum, sınır illerindeki yaklaşık 10 milyonluk yerel nüfusun, aniden milyonlara yaklaşan Suriyeli sığınmacıları ağırlama zorunluluğunu doğurmuştur. Bu etki, sınır illeri başta olmak üzere Türkiye genelinde toplumsal, ekonomik, siyasi, güvenlik ve temel hizmetler üzerinde kendini göstermiştir. Türkiye'deki Suriyeliler meselesi, öncelikle bir toplumsal entegrasyon problemidir. Geçici koruma statüsündekiler ile toplumumuz arasındaki hayat farklılıklarından doğan sıkıntılar, mahalli tepkilerin ana sebebidir. Bununla birlikte, sığınmacılarda görülen birden fazla kişi ile eşliliğin getirdiği bir sonuç olarak Türklerdeki evlilik birliklerinin sona ermesinde ki artışlar, bazı kentlerde yöresel ve eğitimsel kutuplaşmanın ortaya çıkması veya güçlenmesi, çarpık yapılaşma gibi ortaya çıkan haller toplumsal etkiler arasında sıralanabilir. (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.15-20).

Türkiye'deki sınır illerinde genel olarak muhafazakâr bir kültür egemendir ve bu kültür, değişen dinamiklere karşı yerel halkın olumsuz tepkisine yol açmaktadır. Şehir merkezlerinde yaşayan Suriyeliler genellikle düşük kira ödemek için kenar mahalleleri tercih etmektedir ve zaten olumsuz koşullarda olan evlerde birkaç aile bir arada yaşamaktadır. Bu durum, çarpık yapılaşmayı teşvik etmekte ve yerel halkı, gelir beklentisiyle kaçak, sağlıksız ve düzensiz yapılar inşa etmeye yönlendirmektedir, böylece var olan çarpık kentleşme sorununu daha da derinleştirmektedir. Bu durumla ilişkilendirilen başka bir sosyal etki, Suriyelilerin yaşadığı koşulların her türlü yasa dışı işe bulaşmalarına uygun bir zemin hazırlamasıdır (Oytun ve Gündoğar, 2015, sf:15-20). Suriyeli genç erkekler uyuşturucu kullanımı ve satışı açısından istismara açıkken, kadınlar da fuhuş tehdidi altında kalmaktadır. Bu sosyal sorunlardan bir diğeri de çocuk işçiliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçici koruma kapsamındaki çocukların yalnızca belli bir kesimi eğitim alabilmektedir, çünkü Suriyeli aileler genellikle çocuklarını eğitime göndermek yerine çalışmaya yönlendirmektedir ve maddi zorunluluklar sebebiyle bu çocuklar birçok farklı sektöre atılmaktadırlar. Caddelerde ve farklı alanlarda çeşitli eşyalar satmak durumunda kalan küçük yaşta sığınmacılar bu durumun görünür yüzünü oluşturmaktadır (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.15-20).

Ayrıca, Suriyeli çocuklar çeşitli dükkânlarda çıraklık yapmak veya üretim yapan fabrikalarda ucuz işgücü olarak çalıştırılmaktadır. Bu durum, demografik değişim ve buna bağlı güvensizlik hissi gibi kaygılara yol açmaktadır, özellikle Kilis, Hatay, Şanlıurfa ve Gaziantep gibi illerle bu durum çok yoğun olarak görülmektedir. Geçici koruma kapsamındaki sığınmacıların sosyal etkileri arasında dil, kültür ve yaşam tarzı farklılıkları toplumsal uyumu zorlaştırmaktadır ve ayrıca etnik ve mezhepsel kutuplaşmayı tetikleyebilecek bir zemin oluşturmaktadır. Demografik yapıda (doğurganlık oranı, nüfus artış oranı) meydana gelen değişiklikler de dikkate alınmalıdır. Suriyelilerin şehirler üzerindeki etkilerinden bir diğeri, belediye hizmetlerinde ortaya çıkan ek yüklerdir. Geçici koruma kapsamındakilerin gelmesi ile beraber, yerel belediye makamlarının yükümlülüğünde bulunan hizmetlerin sağlanmasındaki yük kalabalıklaşan nüfus ile birlikte ciddi oranda artmıştır. Bu hususta en çok yaşanan sorunlar şunlardır. İlk olarak, Belediyelerin aldığı bütçe kaynağı şehirlerdeki kişi sayısına göre belirlenmektedir. Fakat Suriyeli sığınmacıların varlığıyla beraber, bu belediyeler aynı bütçe ile çok daha fazla insan için aynı hizmetleri sunmak durumunda kalmaktadır. Diğer bir sorun ise geçici koruma altındakileri misafir eden kentlerin nüfusunun risk teşkil edecek derecede artmış olmasıdır. Ezcümle, idari birimler, kısıtlı kaynaklarla olağandan hayli fazla hizmet sağlamak durumunda kalmışlardır. İkinci bir sorun ise, kentlerde bulunan altyapının bu kitlesel hareketlerden önceki nüfus baz alınarak inşa edilmiş olmasıdır. Ancak bazı kentler başta olmak üzere büyük kitlesel akıma maruz kalan şehirler, hali hazırda bulunan altyapılarının kapasitesinin iki katından fazlasını aşan bir nüfus artışıyla karşı karşıya kaldıklarından, mevcut altyapı ihtiyaçları karşılamakta sıkıntı yaşamaktadır. Belediye hizmetleri, önceden belirlenen nüfus sayısına göre tasarlandığı için, gelen kişilerin neden olduğu nüfus artışıyla başa çıkmakta yetersiz kalmaktadır (Oytun ve Gündoğar, 2015, sf:20).

Geçici koruma altındakiler okul ve öğrenim benzeri asli hizmetlerden faydalanma hususunda sorun yaşamamaktadır. Eğitim hususunda da belirtmekte fayda vardır ki devlet okullarından yalnızca ülkemize sahip olduğu pasaport ile girenler ya da ikamet iznine sahip olanlar faydalanabilmektedir. (Oytun ve Gündoğar, 2015, sf:20). Bu eğitim kurumlarında öğrenim alanlarda dil uyuşmazlığı en büyük sorunlardan biridir. Ayrıca ülkemizdeki STK'lar da geçici koruma altındaki öğrenciler için kendi imkânları elverdiği ölçüde eğitim ortamı oluşturmaktadır. Dolayısıyla şehirlerde yaşayan eğitim çağındaki Suriyelilerin bir kısmı eğitim almaktadır. Bu açıdan eğitim sistemi üzerinde ciddi bir yük söz konusu değildir. Ancak sığınmacıların eğitim almaması uzun vadede yaratacağı sosyal etkiler açısından risk oluşturmaktadır (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.15-20).

Geçici koruma altındaki sığınmacıların Türkiye'deki sosyal etkileri, ülkemizin son yıllarda karşılaştığı büyük göç dalgalarıyla önemli bir boyut kazanmıştır. Özellikle Suriye'deki iç savaşın etkisiyle ülkemize yönelen milyonlarca sığınmacı, Türkiye'nin sosyal dokusunda çeşitli değişikliklere neden olmuştur. Geçici koruma altındaki sığınmacıların Türkiye'deki sosyal etkileri geniş bir perspektife sahiptir. Bu etkiler, toplumsal uyum ve kaynak yönetimi gibi konularda önemli sorumluluklar getirmekle birlikte, aynı zamanda Türkiye'nin insanlık adına üstlendiği vicdani misyonunun bir yansımasıdır. Tüm bu anlatılanlar nazarında geçici koruma kapsamındaki sığınmacıların Türkiye'de ki sosyal ve ekonomik etkileri şu şekilde özetlenebilmektedir. Bunları ekonomik etkiler, toplumsal uyum, sosyal hizmetlerin yükü, iş gücü piyasası, eğitim, barınma ve sağlık hizmetleri şeklinde sıralamak mümkündür. Geçici koruma statüsündeki sığınmacıların ekonomiye etkileri önemlidir. Bununla birlikte, işgücü piyasasında rekabetin artması da bazı alanlarda zorluklara neden olabilmektedir. Ayrıca geçici koruma altındaki sığınmacıların tüketim ihtiyaçları, Türkiye'nin toplam ekonomik göstergelerini etkileyebilmektedir. Sığınmacıların Türk toplumuna uyumu, uzun dönemli bir perspektifte önem taşımaktadır. Dil öğrenimi, eğitim ve kültürel entegrasyon süreçleri, sığınmacıların toplumla daha iyi etkileşimde bulunmalarını sağlayabilmektedir. Sığınmacılar, sosyal, kültürel ve dilsel farklılıklardan dolayı yerel toplumla uyum sağlamakta zorluk çekebilmekte ve bu durum, toplumsal gerilimlere veya ayrımcılığa yol açabilmektedir.

2.3. Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıların Türkiye'deki Siyasal Etkileri

2.3.1 Geçici koruma statüsündeki sığınmacıların Türkiye'deki siyasal etki alanları

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye Cumhuriyeti'nin politik ve toplumsal gündemini uzun süredir meşgul etmektedir. Türkiye'ye ilk akınlarını 2011 yılında gerçekleştiren Suriyeli sığınmacılar, ülkenin bu konudaki kabul politikalarını tartışmalı hale getirmiştir. Bazı siyasetçiler, çatışma ve savaşın etkilerinden kaçan Suriyelilerin Türkiye'de yerleşimine karşı çıkarken, bazı kesimler bu insanlara ev sahipliği yapılmasını desteklemiştir. Toplum içinde de Suriyelilerin Türkiye'deki varlığına karşı farklı görüşler mevcuttur. 2011 yılında Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye gelmeye başlamasıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti, başlangıçta açık kapı politikası izlemiş ve Suriyeli sığınmacı sayısı hızla artmıştır. Ancak ülkemizin politikasını değiştirmesi ve açık kapı uygulamalarını sona erdirmesinin ardından, Suriye'den kaçanlar ülkemize gizlice ya da vize alarak girmeye başlamıştır. Bu sebeple, son on üç yıldır ülkemizde ciddi sayıda Suriyeli nüfusu oluşmuştur. (Erdoğan vd., 2017, sf:18-21)

Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği tarafından ilan edilen istatistiklere göre, dünya genelinde kayıtlı milyonlarca Suriyeli sığınmacı bulunurken, Türkiye en fazla Suriyeli sığınmacı barındıran ülke konumundadır. Türkiye, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre, Suriyeli sığınmacılara dünyada en fazla ev sahipliği yapan ülkedir. Bu durum, Türkiye Cumhuriyeti için önemli bir mesele oluşturmakta ve Suriyelilerin yerleşimi bazı bölgelerde yerel halkın sayısını aşarak toplumsal bir sorun haline gelmektedir. Bu sığınmacıların varlığı, Türk siyasetini çeşitli boyutlarda etkilemektedir. Birincisi, sığınmacıların büyük bir nüfus oluşturması, yerel yönetimler ve devlet politikaları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Ayrıca, sığınmacıların varlığı, Türkiye'nin dış ilişkilerini de etkilemektedir (Erdoğan vd., 2017, sf:18-21).

Uluslararası camiada, sığınmacı krizine yönelik Türkiye'nin refleksi ve uygulamaları, ülkenin siyasal itibarını şekillendirmiştir. Türkiye'deki geçici koruma statüsündeki sığınmacıların siyasal etki alanları geniş kapsamlıdır. Bu etkiler, ülkemizdeki siyasetin yönlendirilmesi, yerel ve ulusal politikaların oluşturulması, dış ilişkilerin şekillendirilmesi ve toplumsal uyumun sağlanması gibi bir dizi önemli konuyu içermektedir. Suriyelilerin ekonomik yönden toplum için bir yük olmasından, ileride büyük sorunlar açma potansiyeli taşıdıklarından, kendi toplumumuzdan oldukça farklı bir yaşam tarzları olduğundan ve sadece yardımla hayatlarını sürdürebilecek insanlar olduğundan bahisle yerleşik nüfusun Suriyelilere karşı olumsuz bir yaklaşım içerisinde girmesi söz konusudur (Erdoğan vd., 2017, sf:18-21).

Suriyelilere karşı düşünce ve söylem düzeyinde üstün bir konumda kendisini gören yerleşik nüfus dışlayıcı milliyetçilik düşüncesini benimsemeye ve bu düşünce üzerinden politika veya söylem geliştiren siyasi yapılara destek vermeye başlamıştır. 2011 yılında başlayan ve kısa süre içerisinde kitlesel bir göç halini alan Suriye göçü ise, Türkiye'de daha önce karşılaşılmayan pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorunlar ülkede pek çok konuda yeni yasal düzenleme yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda bir taraftan göçle ortaya çıkan yeni durumun yasal zeminin oluşturmak için yeni düzenlemeler yapılırken diğer taraftan yasal zemindeki eksikliklerin tamamlanması veya engellerin kaldırılması için yasal düzenlemeler yapılmıştır. İç hukuk sisteminde mülteci kavramı bulunmayan Türkiye, yeni süreci geçici koruma statüsü veya misafir tanımıyla yürütmek istemiştir (Bostan, 2018, sf:51). Suriye göçü sonrasında, 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkartılmış, 2014 yılında 59 Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Siyasetine Etkisi Geçici Koruma Yönetmeliği çıkartılmış ve Suriyeliler geçici koruma statüsüne alınmıştır.

2016 yılında Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çıkartılmıştır. 2011 yılından itibaren girişlerin yapıldığı Türkiye’de 2016 yılına kadar Suriyelilerin yasal statüde çalışmasına imkân verecek bir düzenleme bulunmamaktadır. (Kaygısız, 2017, sf:5-6). İçinde bulunduğu jeopolitik konum ve tarihsel geçmişi Türkiye’nin dış politikasında Ortadoğu’nun önemli bir yer tutmasını sağlamıştır. Arap Baharı ve sonrasında bölgede yaşanan gelişmeler ile 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaş Türkiye’yi bu bölgeye olan ilgisini daha da artırmaya zorlamıştır. Türkiye, Arap Baharının Suriye’ye etkisinin demokratik süreçler işletilerek atlatılması için başta Suriye yönetimi olmak üzere bölge ülkeleri ile uluslararası sistemin etkili aktörleriyle yoğun bir diplomatik ilişki içerisine girmiştir. İç savaş sonrasında ortaya çıkan kitlesel göç hareketi, ülkedeki iç siyasetin yanında dış siyasetin de belirleyici unsuru olmuştur.(Tuncel ve Ekici, 2019,sf:62-63)

2.3.2 Türkiye’de geçici koruma statüsündeki sığınmacılara siyasal bakış ve siyasal entegrasyon

Zorunlu göç, bir bireyin veya topluluğun sosyal bağlamın etkisi altında inisiyatif alamadan, genellikle çeşitli sebeplerle, bulunduğu yerden ayrılmak durumunda kalması olarak tanımlanabilir. Suriyeli sığınmacıların gerçekleştirdiği göç, bu kapsamda incelendiğinde Petersen’in zorunlu göç tanımına uygun bir örnek teşkil etmektedir (Çağlayan, 2006, s.75-76).

Bu göçün, Manuel Castells ve Stephen Castles gibi düşünürler tarafından modernleşme ve küreselleşmenin bir semptomu olarak değerlendirildiğini görmekteyiz. Göç-sığınma bağı düşüncesi, tarihsel süreç içinde sömürgecilik, sanayileşme, küresel ekonomik değişimlerin, geleneksel üretim biçimlerini ve sosyal ilişkileri tahrip ederek ulusları ve devletleri dönüştürdüğünü ileri sürer. Azgelişmişlik, yoksulluk, kötü yönetim ve insan hakları ihlalleri, iç çatışmalar gibi sorunlar ekonomik ve siyasi sebeplerle göçlere neden olur (Castells, ve Miller, 2008, s.44).

Zorunlu göç, altta yatan sorunlarla birlikte genellikle hazırlıksız bir şekilde ortaya çıkar. İnsanlar, bulundukları coğrafyadan, psikososyal ve ekonomik sistemlerden koparak başka coğrafya ve sistemlere adapte olmak zorunda kalırlar. Bu süreç, bireylerin ve toplulukların bir dizi problemle başa çıkmak zorunda kaldığı karmaşık bir meseledir (Güneş Aslan ve Güngör, 2019, sf:1602-1632). Zorunlu göç, sığınmacılar için sadece fiziksel bir değişim değil, aynı zamanda kültürel, psikolojik ve ekonomik açıdan da derin etkiler doğuran karmaşık bir süreçtir. Bu bağlamda, göç eden bireylerin ve toplulukların yaşadığı sorunlar, adapte olma çabaları ve bu süreçte karşılaştıkları zorluklar, geniş bir perspektiften ele alınarak detaylı bir şekilde incelenmelidir.

Türkiye, Suriye'deki iç savaşın etkisi altında milyonlarca Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum, Türkiye'deki siyasi partilerin, Suriyeli sığınmacılara bakış açılarını önemli bir konu haline getirmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi, Türkiye'deki iktidar partisi olarak Suriyeli sığınmacılara insani yardım ve koruma sağlanması konusunda en başından bu yana destekleyici ve ılımlı bir politika izlemiştir. Parti, sığınmacıları misafir ve din kardeşi olarak görmekte ve uluslararası toplumun da desteğini alarak bu konuda çeşitli projeleri hayata geçirmektedir.

Ancak, son dönemde yaşanan ve toplumsal infial haline gelen birçok olay sebebiyle özellikle gençlerin sıklıkla kullandığı sosyal medya uygulamalarında yoğun eleştirilere maruz kalmakta ve geçici koruma altındakilerle ilgili izlenen bazı politikaların zamanla değişebileceği yönünde izlenimler vermekte olup bununla birlikte ülkemize kaçak yollardan giren ve barınan kişilere ilişkin önlemlerin ve sınır dışı etme yönündeki uygulama ve müeyyidelerin de arttırıldığı gözlenmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi ise Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalar konusunda daha eleştirel bir tavır sergilemektedir. Parti, sığınmacılara sağlanan yardımların yerine, Suriyelilerin ülkelerine dönmelerini teşvik eden politikalara ağırlık verilmesini savunmaktadır. CHP, bu konudaki eleştirilerini özellikle Suriyelilere milli kaynaklardan harcanan bütçenin ülke ekonomisini olumsuz etkilediği yönünde dile getirmektedir. Zafer Partisi, Suriyeli sığınmacılara yönelik en muhafazakâr ve eleştirel bakış açısına sahip siyasi partilerden biridir. Parti, sığınmacıların Türkiye'ye olan etkilerini sıkça gündeme getirerek, ülkelerine geri gönderilmeleri gerektiğini savunmaktadır. Zafer Partisi'nin politikaları, milliyetçilik, milli beka, hudut güvenliği vurgularıyla şekillenmiştir. Diğer partiler de Suriyeliler ve ülkemize farklı yollarla giren yabancı uyruklu kişiler hususunda birçok farklı beyanatta bulunmakta ve farklı politikalar izlemektedir. Türkiye'deki siyasi partilerin Suriyeli sığınmacılara bakış açıları, genel olarak parti ideolojileri ve politikaları doğrultusunda şekillenmektedir. Bu bakış açıları, Suriyeli sığınmacılara yönelik politika oluştururken ulusal güvenlik, ekonomik etkiler ve insani yardım gibi faktörleri içermektedir. Ancak, sürekli değişen olaylar ve uluslararası ilişkiler bağlamında, siyasi partilerin Suriyeli sığınmacılara bakış açılarının da evrim geçirebilmesi mümkün gözükmemektedir. Türkiye'de Suriyelilerle ilgili siyasi tartışmalar çeşitli konular etrafında yoğunlaşmıştır. Türkiye'de göç ve göçmen politikalarına dair değerlendirmelerin odak noktasında diğer göçmen gruplarına oranla en büyük popülasyona sahip olan Suriyeliler yer almaktadır. Bu değerlendirmelerin oluşmasında seçim gibi süreçler Türkiye'deki Suriyeli ve Türk toplumunun arasındaki uçurumun derinleşmesine neden olmaktadır (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016, sf:145).

Suriye politikası başta olmak üzere Suriyelilere yönelik uygulanan politikalar iktidar partisi ile muhalefet partiler arasında yeni bir mücadele ortamı oluşturmıştır. Suriye sorunun çözilememesi ve Suriyelilerin Türkiye’de kalma sürelerinin uzaması, daha da önemlisi Suriyelilerin ülkede kalıcı olacağı algısının kamuoyunda oluşması siyasal iktidarını muhalefet partileri karşısında zor duruma düşürmeye başlamıştır (Buluz, 2015, sf:1). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki ekonomik kaynakları, istihdamı ve sosyal hizmetleri nasıl etkilediği konusu önemli bir tartışma konusudur. Bazıları, Suriyeli sığınmacıların iş piyasasında rekabet yarattığını ve sosyal hizmetlere aşırı bir yük getirdiğini öne sürerken, diğer kesimler bu iddiaları dezenformasyon olarak görmektedir. Güvenlik endişeleri, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki toplumsal dokuya nasıl entegre olduğu ve bu entegrasyonun güvenlik açısından nasıl bir risk oluşturduğu konularında da siyasi tartışmalar olmaktadır. Bu tartışmalarda, Suriyeliler arasında potansiyel radikalleşme veya suç oranları gibi konular öne çıkmaktadır. Suriyeli sığınmacıların çocuklarının eğitimi ve sağlık hizmetlerine erişimleri konusundaki zorluklar, siyasi tartışma başlıklarından bir diğeridir. Bazıları, Türkiye'nin bu konudaki çabalarını takdir ederken, farklı kesimler sistemin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Suriyeli sığınmacılarla Türk toplumu arasındaki kültürel farklılıklar ve bu farklılıkların toplumsal uyum üzerindeki etkileri konusu, kimlik politikalarını şekillendiren bir diğer önemli konudur. Suriyeli sığınmacıların Suriye'ye dönüşü konusu, Türkiye'deki siyasi tartışmalarda önemli bir yer tutmaktadır. Bazıları, Suriye'deki durumun iyileştiğini ve sığınmacıların güvenli bir şekilde dönebileceğini savunurken, birçok kişi bu durumun henüz gerçekleşmeyecek kadar riskli olduğunu düşünmektedir. Bu tartışmalar, farklı siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ve medya organları arasında çeşitli görüşleri ve politika önerilerini içermektedir. Ayrıca, güncel olaylar ve siyasi gelişmelerle birlikte bu tartışmaların dinamik bir şekilde güncellendiği görülmektedir. Siyaseti etkileyen toplumsal bakışa ilişkin olarak Türk toplumunun en büyük rahatsızlıklarından bir tanesi de şehrin en merkezi ve işlek bölgelerinde, caddelerinde, sahillerinde gruplar halinde 15-30 yaşları arasındaki Suriyeli gençlerin çevreyi rahatsız eder şekilde gezmeleri yahut kıyı kesimlerindeki illerde sahillerde topluca nargile içerek ve eğlenerek görüntü vermeleridir ki bu nedenlerle toplumda tepki ve farklı kanaatler oluşmasına sebep olmaktadır. Bir taraftan ülke kaynaklarının vatanını koruma zahmetinde bulunmayan Suriyelilerin hizmetine sunulmasının yerleşik nüfusun hayat standardını düşürmesi üzerinden eleştiri yapılırken, diğer taraftan ülkede yaşayan Suriyelilere yönelik devletin ve yerleşik nüfusun ayrımcı ve istismarcı bir yaklaşım sergilediği gibi eleştiriler mevcuttur. (Efe, 2015, sf:58- 60)

Bu insanların ülkemizde bu şekilde hayat sürerken Türk askerlerinin Suriye’de ve benzer bölgelerde şehit olması toplumun sinir uçlarına dokunmakta, geçici koruma altındakilerin çalışmadan devletimizden büyük yardımlar aldığı ve ücretsiz faydalandıkları hizmetlerle yaşadıkları kanısı siyasi kutuplaşmalara neden olmaktadır. Bununla birlikte bu gençlerin vatanlarını savunabilecek durumda olmalarına rağmen orada savaşmayıp, deyim yerindeyse “kaçmaları” şeklinde ki algı Türk toplumunun atalarından gelen savaşçı yapısına ve anlayışına ters gelmekte ve bu topluma karşı samimiyet duyulmamasına neden olmaktadır. Toplumsal olarak kendi ülkesine faydası olmayanın bizlere ne faydası olur algısı da Türk halkında bazı kesimlerce dile getirilmekte olup sosyal medyada ve siyasi partilerin söylemlerinde de bu tepkiler karşılık bulmaktadır. Bu tartışmalar, farklı siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ve medya organları arasında çeşitli görüşleri ve politika önerilerini içermektedir. Ayrıca, güncel olaylar ve siyasi gelişmelerle birlikte bu tartışmaların dinamik bir şekilde değiştiği görülmektedir. Türkiye’de geçici koruma statüsündeki sığınmacılara yönelik siyasal bakış ve siyasal entegrasyon, ülkedeki geniş sığınmacı nüfusunun yönetilmesi açısından önemli bir konudur. Özellikle Suriye’deki iç savaşın etkisiyle Türkiye, büyük bir sığınmacı akınına maruz kalmış ve bu durum, siyasi dinamikleri derinden etkilemiştir. Sığınmacıların sayısındaki büyük artış, ülkedeki siyasi dengeleri etkilemiş ve yerel yönetimlerin, toplumun ve siyasi partilerin farklı perspektiflerle konuya yaklaşmasına neden olmuştur. Siyasal bakış açısıyla, Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılara yönelik politikaları, ülkenin ekonomik, sosyal ve güvenlik alanlarındaki dinamikleri göz önünde bulundurarak şekillenmektedir. Sığınmacıların yoğun olduğu bölgelerde yerel yönetimlerin ve halkın bu duruma yönelik duyarlılıkları, siyasi bir hassasiyet oluşturmuştur. Ayrıca, sığınmacıların siyasal entegrasyonu ve iş gücü piyasasına katılımları da politikacılar için önemli bir konu haline gelmiştir. Sığınmacı sorunu konusuna, siyasi bir konu olarak ele alındığında, çeşitli mercilerce uluslararası işbirliği çerçevesinde çözümler aranmaktadır.

2.3.3 Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıların Geri Gönderilmesine Yönelik Fiili Durum Ve Siyasal Tutum

Geçici koruma kapsamındaki sığınmacıların Türkiye’deki fiili durumu ve siyasal tutum çeşitli açılardan değerlendirilebilmektedir. Birincisi, geçici koruma altındakilerin ülkemizdeki politik ve toplumsal kutuplaşmaya tesiridir. Bu durum, olası çekişmeleri ve potansiyel kargaşaların riskini artırabilmekte, güvenlik kaygılarını yükseltebilmekte ve siyasi bölünmeye neden olabilmektedir. Aynı zamanda, Türkiye’deki siyasi atmosfer de Suriyelilere yönelik bakış açısını belirleyen önemli faktörlerden biridir.

Siyasi tercihler, zaman zaman Suriyelilere karşı daha anlayışlı bir yaklaşım gösterilmesine sebep olabilmektedir. Ancak, Suriyelilerle doğrudan muhatap olmayan bazı kesimler arasında, sadece siyasi tercihlerden kaynaklanan tepkiler ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda, Suriyeliler meselesinin Türkiye'de siyasi kutuplaşmayı artırıcı bir etki yarattığını ifade etmek mümkündür. Potansiyel olarak en ciddi güvenlik riski, yerel halkın tepkilerinin provokasyonlar sonucunda şiddet içeren kitlesel olaylara dönüşmesidir. Bu tür olaylar, birçok sınır ilinde küçük örneklerle kendini göstermektedir. Bugün geline nokta söz konusu göçün stratejik mühendislik çerçevesinde gerçekleştirildiği ve yakın gelecekte, demografik yapısı değiştirilmiş olan Türkiye'de iç savaş ortamı yaratılmasının amaçlandığı görüşü sıklıkla dile getirilmeye başlanmıştır (Özdağ, 2020, sf:47).

Yerel halkın tepkilerinin en tehlikeli sonuçlarından biri, Suriyelilerin kendi güvenliklerini sağlama ihtiyacı hissederek örgütlenmeye yönelmeleridir. Bazı bölgelerde, geçici koruma kapsamındaki arasında bazı amaçlarla toplanma ve teşkilatlanma durumları gündeme gelmiştir. Bu durum, küçük çaplı olayların geniş çaplı tartışmalara dönüşmesine yol açmaktadır. Suriyelilerin sadece %8'inin kamplarda, geri kalan %92'sinin Türkiye'nin hemen her yerinde yaşadığı (Erdoğan vd., 2017, sf:5) ve bu nüfusun birbirinden farklı etnik köken, kültürel aidiyet ve dini mezheplere mensup kişileri barındırdığı dikkate alınırsa toplumsal kabul noktasında bazı problemlerin yaşanma ihtimali kaçınılmaz hale gelmektedir. Kaldı ki, Türkiye'deki Suriyeli nüfusun eğitim seviyesi Türkiye ortalamasının altında olup bu durum Türk toplumunda zaten var olan toplumsal eşitsizlikleri daha da derinleştirecek potansiyel taşımaktadır (Önür, 2021, sf: 373-374).

Suriyelilerin örgütlenmesi, toplumun hemen hemen her kesiminde tepkilere neden olmakta ve iki toplum arasında giderek derinleşen bir kutuplaşmaya yol açmaktadır. Bu durum, bütünleşme çabalarını zorlaştırmaktadır. Toplumun ve birçok siyasi kesimin en ciddi çekincesi, kendilerini örgütsel taarruzların içinde bulma düşüncesi ile ülkeye özellikle kaçak yollarla girenler arasında provokasyonlar çıkarmak veya toplumsal bütünlüğümüze zarar vermek isteyen kişilerin bulunabileceği şüpheleridir. Ülkemize farklı yollarla girenler arasında terör örgütü aidiyeti olanlar olabileceği düşüncesi, özellikle Suriye'ye komşu olan şehirlerimizde daha belirgin bir hale gelmiştir. Bu durum, sığınmacıların karıştığı adli olayların veya terör eylemlerinin yaşanması durumunda, tüm Suriyelilere yönelik bakışın önemli ölçüde değişebileceğini göstermektedir (Oytun ve Gündoğar, 2015, sf:19). Tüm bu riskler ve olasılıklar farklı milli beka sorunlarını da doğurabileceğinden, bu konu hassasiyetle değerlendirilmektedir.

Kentlerimizde ikamet eden geçici koruma altındakilerin genellikle ücra bölgelerde toplu yaşaması nedeniyle, öncelikle toplumsal entegrasyon problemi dahil ilerleyen süreçte emniyeti muhafaza etmeye yönelik sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Ayrıca, zor koşullar altında yaşamaları, çeşitli suç ve şiddet olaylarının ortaya çıkması açısından elverişli bir ortam sağlamaktadır. Eğitim almamış, düşük gelir seviyesine sahip, dışlanmışlık hissi içinde kimlik bunalımı yaşayan gençlerin ileriki dönemde pek çok suçun kaynağını oluşturacağı söylenebilir. Yerel halkın ifadesiyle önlem alınmaz ise yakın zamanda mafyanın, hırsızlığın kaynağını bu kayıp nesiller oluşturacaktır. Bu da şu an hissedilmese de çok da uzun olmayan bir vadede yeni güvenlik riskleri doğması anlamına gelmektedir (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.15-20).

Suriyeliler konusu, Türkiye'de günlük yaşamın ve siyasetin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Toplumsal kabul düzeyinde olumlu gelişmelere rağmen, son bir yılda Suriyelilere yönelik endişe uyandıran olaylar da gözlemlenmiştir. "Suriyeliler gitsin" gibi protesto gösterilerinden saldırılara kadar çeşitli olaylar yaşanmıştır. Bu olayların genellikle Suriyelilerin karıştığı bir suçla ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, bazı yerlerde işletme veya işçi düzeyinde haksız rekabet meselesi de protestolarda önemli bir rol oynamıştır. Hâl böyle olunca Suriyeli sığınmacılar Türkiye'nin toplumsal ve siyasal gündemine başat şekilde akademik gündeminde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda mültecilik, sığınmacılık, toplumsal algı, sosyal dışlanma, entegrasyon gibi konular birer problem alanı olarak öne çıkmaktadır. Her ne kadar göç olgusu multidisipliner çalışma alanını gerektirse de, Suriyeli sığınmacılar konusunda en kapsamlı açıklamalar, ontolojik olarak insandan ve insanın gündelik hayatının analizinden hareket etme zorunluluğu taşıyan sosyoloji bilimiyle meşgul olan bilim insanları tarafından yapılmaktadır (Gezgin, 1994, sf:13-16).

Çünkü kişilerin veya grupların sembolik, coğrafi ya da idari sınırların ötesine doğru gerçekleştirdikleri göçlerin yeni sosyallikler içeren, sebebi, türü ve sonuçlarıyla toplumsal yaşamı doğrudan şekillendiren yapısı onu, sosyoloji biliminin odak noktalarından biri haline getirmektedir (Keser, 2011, sf:1). Türk toplumu genelinde, Suriyelilere destek olmaya çalışan ve yüksek bir toplumsal kabul gösteren gruplar bulunsa da, sürecin iyi yönetilememesi durumunda yabancı düşmanlığının yayılma, nefret üretme ve saldırılara yönelme riski bulunmaktadır. Türk halkının bu konudaki insani tavırları, 13 yıldan beri milyonlarca insanı misafir eden, milyarlarca doları krizle mücadele için sorunsuzca harcayan ve haksız rekabet ile güvenlik risklerine rağmen sınırlı tepkiler gösteren bir toplum olduğunu göstermektedir. Ancak, bu olumlu tavır hızla tükenme riski taşımaktadır.

Türk toplumunun Suriyelilere yönelik algısı, gelecek stratejilerin belirlenmesi açısından oldukça kritik bir konudur. Bu bağlamda, geçici koruma kapsamındaki sığınmacıların Türkiye'deki siyasi ve güvenlik etkileri, genel olarak diplomatik ilişkiler, iç siyaset, sosyal uyum politikaları, göç politikaları, insan hakları, sosyal huzursuzluklar, uluslararası ilişkiler çerçevesinde özetlenebilir. Türkiye'nin sığınmacılara ev sahipliği yapması, uluslararası arenada birçok ülke ile ilişkilerini etkileyebilmektedir. Bu durum, Türkiye'nin bölgesel ve küresel arenada algısını şekillendirebilmektedir. Sığınmacıların Türkiye'deki varlığı, iç siyasette önemli bir konu olabilmektedir. Kamuoyu görüşleri, politika oluşturma sürecini etkileyebilmektedir. Türkiye'deki iç siyaseti etkileyebilmektedir. Göç konusu, politik tartışmalara neden olabilmekte ve hükümetin göç politikalarını halka açıklaması ve destek bulması gerekebilmektedir. Türk hükümetinin sığınmacılarla ilgili aldığı politikalar, ülkenin uzun dönemli entegrasyonunu etkileyebilmektedir. Sığınmacıların varlığı, Türkiye'nin göç politikalarının şekillenmesinde etkili olabilmektedir. Hükümet, sığınmacılara yönelik politikaları belirlerken, yerel ve uluslararası toplumun beklentilerini dikkate almak durumunda kalabilmektedir. Sığınmacıların varlığı, Türkiye'deki insan hakları politikalarını etkileyebilmektedir. Uluslararası toplum, sığınmacıların temel insan haklarına saygı gösterilmesi ve korunması için çaba sarf etmek yükümlülüğündedir. Sığınmacıların yoğun olduğu bölgelerde, yerel toplumda bazı sosyal huzursuzluklar yaşanabilmektedir. Bu durum, siyasi gerilimlere yol açabilmekte ve hükümetin bu gerilimleri yönetme ve çözme ihtiyacını artırabilmektedir. Türkiye'nin sığınmacılara sağladığı destek ve koruma, uluslararası ilişkilerde etkili olabilmektedir. Türkiye, dünya genelinde yerinden edilmiş insanları destekleyen bir politika izleyerek uluslararası toplumun dikkatini çekmiş ülkelerden biridir. Türkiye, sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda sıklıkla diğer ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmak ve uluslararası iş birliği yapmak durumundadır. Bu, sığınmacıların ülkelere dönmelerini kolaylaştırmak ve uluslararası toplumun desteğini almak açısından önemlidir.

Türkiye'de Suriyelilerin varlığına karşı Türk toplumunun genel kabul düzeyi oldukça yüksektir. Ancak, mevcut sınırların belirginleştiği bu dönemde, misafirperverliğin olası bir nefret veya düşmanlığa dönüşme potansiyeli ciddi şekilde göz önüne alınmalıdır. Bu nedenle, sürdürülebilir bir toplumsal kabul için kapsamlı bir göç yönetimine ihtiyaç vardır. Suriyelilerin Türkiye'deki durumu sadece insani değil, aynı zamanda siyasi bir nitelik taşıdığı için, politika belirleme sürecini daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu karmaşıklıkların üstesinden gelmek için, kayıt sürecinin düzenli bir şekilde yürütülmesi ve Suriyelilere yönelik hem geçici hem de kalıcı stratejilerin eş zamanlı olarak geliştirilmesi gereklidir. (Yıldırım, 2019, sf:345-346)

Yani, politikalar uygulanırken "Suriyeliler krizinin sona ermesiyle yakın bir gelecekte evlerine dönecekler" varsayımı ile " Suriye'deki kriz devam edecek, bitse bile koşullar veya Türkiye'deki cazibe nedeniyle ciddi bir Suriyeli nüfus Türkiye'de kalacaktır" varsayımı arasında bir denge kurulmaya çalışılmakta ve her iki durumu da içeren kısa, orta ve uzun vadeli stratejiler geliştirilmektedir. Türkiye'deki toplumsal kabul düzeyi, tüm sorunlara rağmen olağanüstü yüksek bir seviyededir. Siyasal tutum açısından, Türkiye sığınmacıların güvenli ve gönüllü bir şekilde ülkelerine dönmelerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır ve bu durum Türkiye'nin sürdürülebilir bir göç politikası oluşturma çabalarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Ancak, geri gönderme konusu toplumda çeşitli görüş ayrılıklarına neden olmaktadır. Özellikle toplumsal kabul ve uyum sürecini kapsamlı olarak ele alan ve kavramın uluslararası bir çerçeveye oturmasını sağlayan ilk çalışma 2014 yılında Erdoğan'ın yaptığı "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" başlıklı araştırma olmuştur. Araştırma kapsamında, Türkiye'deki Suriyelilerin durumunu ve sorunlarını tespit etme amacıyla gerçekleştirilen mülakatların yanı sıra toplumsal kabul düzeyine ilişkin bir kamuoyu çalışması da yürütülmüştür. Her iki tarafın görüşlerinin değerlendirildiği araştırmanın, bu çalışma için önemli sonuçlarından biri Türk toplumunun Suriyelilerin kalıcılığı ve sürekli kalmaya dair algısıdır. Buna göre Türk toplumunun yarısından fazlasının Suriyelilerin Türkiye'de kalacağı ve kalmaları durumunda büyük sorunlara yol açacakları, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusuna son derece olumsuz baktıkları ifade edilmektedir (Yıldırım alp, 2019, sf:345-346).

Toplumsal kabul ve sosyal uyum sürecine ilişkin yine Erdoğan tarafından 2017'de gerçekleştirilen "Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" araştırması da ortak yaşamı hem Türk toplumu hem de Suriyeliler açısından kapsamlı bir şekilde araştırmaktadır. Kalıcılık, vatandaşlık, şehirlerde yaşam, eğitim, istihdam, uyum politikaları ekseninde Suriyelilerin durumunun analiz edildiği araştırmada Türk halkının Suriyelilere ilişkin kabulü, uyumu ve sosyal mesafesinin de değerlendirildiği görülmektedir. Toplumsal kabul ve uyumu konu alan diğer araştırmalarda Türk halkının olumsuzluk taşıyan, toplumsal uzaklık olduğunu düşündüren duygu ve düşünceleri ortaya konmaktadır. Türk toplumunun Suriyelilere karşı düşünceleri ve tutumları, terör olaylarına karışarak bir nevi bu olayları tetikleyerek bir güvenlik tehdidi yarattıkları hırsızlık, fuhuş, kaçakçılık gibi suç olaylarına karışarak huzur kaçırdıkları topluma maddi yüke sebep oldukları, ucuz işgücü oldukları için iş kayıplarının yaşanmasına neden oldukları şeklinde biçimlenmektedir. (Yıldırım alp, 2019, sf:345-346)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: AVRUPA VE TÜRK HUKUKU ÇERÇEVESİNDE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SİĞINMACILARIN GERİ GÖNDERİLMESİ

Geçici koruma statüsü, acil durumlar nedeniyle kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalan sığınmacılara sınırlı olarak koruma sağlama amacıyla uygulanan bir tedbirdir. Ancak, bu statü altındaki sığınmacıların geri gönderilmesi belli şartlara tabidir. Bu hususta sığınmacıların kendi ülkelerine dönüşlerinin güvenli olması önem arz etmektedir. Sığınmacıların kaçtıkları ülkedeki çatışma, iç savaş veya diğer acil durumların devam etmesi durumunda geri gönderme işlemi yapmak risklere yol açabilmektedir. Geçici koruma statüsü altındaki sığınmacıların geri gönderilmesi süreci, belirli şartlara uygun olarak yapılmalıdır. Bu şartlar, sığınmacının güvenli dönüşü, gönüllülük ilkesi, insan haklarına saygı, adil süreç, ayrımcılığa karşı koruma gibi temel prensipleri içermektedir. Bu süreç, sığınmacıların hukuki statüsü, insan hakları, güvenlik endişeleri ve uluslararası iş birliği gibi pek çok faktörü içinde barındıran hassas bir denge gerektirmektedir. Avrupa Hukuku, sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda genel prensipler belirlemiştir. Ancak, bu prensipler üye ülkeler arasında farklılık gösterebilmektedir. Geçici koruma statüsündeki sığınmacılar için geri gönderme kararları, Avrupa Birliği'nin genel insan hakları standartlarına ve mülteci haklarına uygun olarak alınmaktadır. Türk hukuku ise 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile geçici koruma statüsünde bulunan sığınmacıların durumunu düzenlemektedir. Bu kapsamda geri gönderme kararları, ulusal yasal düzenlemelere ve uluslararası taahhütlere uygun olarak alınmaktadır. Türkiye, sığınmacıların haklarına saygı gösterirken aynı zamanda ulusal güvenlik endişelerini de değerlendirmek durumundadır. Sığınmacıların geri gönderilmesi kararlarında, hukuki, insani ve siyasi boyutlar bir arada ele alınmaktadır. Bu süreçte, sığınmacıların ülkelerine dönüşlerini teşvik etmek, güvenliğini sağlamak ve uluslararası iş birliğini sürdürmek önem arz etmektedir. Avrupa ve Türk hukuku çerçevesinde geçici koruma statüsündeki sığınmacıların geri gönderilmesi konusu, hukuki normlar, insan hakları prensipleri ve uluslararası iş birliği temelinde ele alınmaktadır.

3.1 Genel Olarak Avrupa Hukuku ve Türk Hukuku Kapsamında Geri Gönderme

Türkiye'ye Suriye'deki iç savaştan kaçarak gelen Suriyelilere tanınan hukuki statü, "geçici koruma" olarak belirlenmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 61. maddesi, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylardan kaynaklanan zulüm ve korku sebepleriyle dışarıda kalmış yabancılara ve vatansız bireylere mülteci statüsü tanıyan önemli bir hükümdür. (YUKK, 2014, sf:24)

Bu madde, belirli bir toplumsal gruba mensubiyetinden, dini inançlardan, siyasi düşüncelerden veya ırkından dolayı zulme uğramaları ya da bu nedenlerle korku duymaları durumunda, korunmaya muhtaç yabancıların haklarını güvence altına almaktadır. Mülteci statüsü, söz konusu yabancıların vatandaşı oldukları ülkelerindeki zulüm ve korku nedeniyle dışarıda bulunmaları veya bu ülkenin korumasından yararlanamamaları durumunda verilmektedir. Ayrıca, vatansız bireyler de bu kapsamda değerlendirilmekte olup, önceki ikamet ülkelerine dönmekte güçlük çeken veya bu dönüşü istemeyen kişilere mülteci statüsü tanınmaktadır. (YUKK, 2014, sf:24)

Bu hüküm, uluslararası hukuktaki mülteci koruma standartlarına uygun olarak, bireylere yaşadıkları ülkede maruz kaldıkları ayrımcılık, şiddet veya zulümden kaçma hakkı tanımaktadır. Aynı zamanda, mülteci statüsü verilmesi sürecinde bireylerin haklı sebeplerle duydukları korkunun ve yaşadıkları zulmün detaylı bir şekilde değerlendirilmesi amacıyla bir statü belirleme sürecini öngörmektedir. Bu bağlamda, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, mültecilere güvenli bir sığınak sunma ve uluslararası insan hakları standartlarına uygun bir şekilde hareket etme çabasını ortaya koymaktadır. Türkiye, 1951 yılında imzalanan Cenevre sözleşmesine coğrafi çekince koyarak taraf olmuştur ve yalnızca Avrupa Konseyinden gelenlere mülteci statüsü vermektedir. Bu çerçevede, Suriye'den gelenler, Avrupa Konseyi'ne üye olmadıkları için "mülteci" statüsünde değildir (Özel, 2020, sf:716).

YUKK'un 91. Maddesinde tanınan korumanın geçici olduğunu belirten statünün Türk hukukuna 2014 yılında yapılan bir ekleme ile dahil edildiğini ve bu statünün Suriyelilere tanındığını açıklanmıştı. Bu başlıkta ise koruma statüsünü sağlayan koşulların son bulması halinde, bahse konu yasal statünün nasıl ortadan kalkacağı ve bu hakka sahip bulunan bireylerin kendi topraklarına dönüş sürecini, ulusal ve milletlerarası hukuk çerçevesinde inceleyeceğiz.

3.2. Avrupa Hukuku ve Uluslararası Hukuk Kapsamında Geri Gönderme

Uluslararası yasal mevzuat açısından, bu statü, akınlar halinde gelen insan topluluklarına kalıcı olmayan bir yararlanma sağlamaktadır. Bu hukuki koruma mekanizması, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde tanımlanan haklara göre daha esnek bir yaklaşım sergilemektedir. Geçici koruma, genellikle kitlesel göçlerin yaşandığı olağanüstü durumlarda uygulanır ve bu nedenle geçici bir süre için geçerlidir. Olağanüstü durumların ve savaşın sona ermesiyle birlikte, bu korumaya duyulan ihtiyaç ortadan kalktığında, bu statüden faydalanan bireyler kaçtıkları topraklarına tekrar gidebilirler. (Cenevre Sözleşmesi, 1951)

3.2.1. Avrupa Hukukunda Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıları Geri Gönderme Şartları

Özellikle üzerinde durulması gerektiği üzere bu yararlanma, Milletlerarası yasal mevzuatta özel bir sözleşme ile tarif edilmese de 1951 yılında imza altına alınan Cenevre Sözleşmesi'nde mültecilere sağlanan faydaların kısıtlanmış şekilde geçici koruma statüsünden yararlananlara da verildiği şeklinde anlaşılmaktadır. İlgili sözleşmenin ilk maddesinin C fıkrasında açıklandığı üzere, sayıca yüksek topluluklarca yapılan akınlar durumunda bu koruma statüsünden faydalanan bireyler, mülteciler kategorisine dahil edilmiştir. Ezcümle, bu statünün sona erdirilmesi ile bu statüden yararlanan kişilerin ülkelerine geri gönderilmesinin düzenlenmesi incelenirken, Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilik durumunun sona ermesini düzenleyen 5. maddenin C fıkrasının 5 ve 6. bentlerinde yer alan hükümler göz önünde bulundurulmalıdır. 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1. Maddesinin C fıkrasında düzenlendiği üzere; “Yukarıdaki kısım A’da belirtilen hükümlerin kapsamına giren her kişi eğer;

(5) Mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse; İşbu fıkra, vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yararlanmayı reddetmek için önceden geçerli zulme ait haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A(1) Kısımının kapsamına giren bir mülteciye tatbik olunmayacaktır,

(6) Tabiiyetsiz olup da, mülteci tanınmasını yol açan koşullar ortadan kalktığı için, normal ikametgâhının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise,

Ancak işbu fıkra, normal ikametgâhının bulunduğu ülkeye dönmeyi reddetmek için önceden maruz kaldığı zulme bağlı haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A(1) kısmının kapsamına giren bir mülteciye uygulanmayacaktır. (Cenevre Sözleşmesi, 1951)

Bu kişiye, işbu sözleşmenin uygulanması sona erecektir”. İşbu belirtilen maddeler, bahse konu geçici koruma hakkı edinmiş bireylerin, bu statüden faydalanmalarına neden olan savaş, iç karışıklık, zulüm vb. unsurlarda önemli farklılaşmaların ve düzelmelerin oluşması halinde, bazı kimseler için mülteci statüsünün son bulması durumunu belirlemektedir. Uluslararası hukuk açısından, bu düzenleme için referans olarak kabul edilen Cenevre Sözleşmesi'nin 1/C(5)-C(6) hükümleri, mültecilerin bu statüsünün son bulması için kaçtıkları topraklardaki değişikliklerin belli başlı ve sürekli olması, ülkelerini terk etmek zorunda kalan vatandaşlarına güvenlik sağlayabilme kapasitesine sahip olması gerektiğini belirtmektedir. (Cenevre Sözleşmesi, 1951)

Bu değerlendirmede, ülkede etkin bir yönetim, yasal korunaklar ve düzenlemelerin olup olmadığı, kendi ülkesine tekrar yerleşecek olan mültecilerin temel yaşam standartlarına ve haklara erişebilecekleri konuları göz önünde bulundurulmaktadır. Ayrıca, geçici koruma altındaki bireylere bu hükümlerin uygulanabilmesi için, kaçtıkları topraklarda ki temel hak ihlallerinin büyük oranda ortadan kalkması ve ülke içi çatışmaları bitiren bir anlaşmanın onaylanması gerekmektedir. Geçici olan bu koruma statüsünün sona ermesi genellikle, yığınlar halinde göçü tetikleyen hallerin önemli ölçüde bitmesiyle ve kaçtıkları bölgedeki değişikliğin gerçekçi ve sürekli olmasıyla bağlantılıdır. Menşei ülkeye tekrar dönme sürecinde Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği tarafından gözetilen "güvenli ve onurlu dönüş" ile "geri göndermeme" ilkeleri dikkate alınmaktadır. Sonuç olarak, savaş bölgelerindeki iç çatışmaların bitmesi, demokratik iktidarın istikrar ve süreklilik kazanması durumunda, geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin uluslararası hukuka aykırı olmayacak şekilde dönüşleri mümkün olabilmektedir. Bu şartlar, Avrupa'da geçici koruma statüsündeki sığınmacıları geri gönderme sürecinin temel prensiplerini oluşturmaktadır. Ancak mücbir haller ve istisnai durumlara ilişkin değişiklikler her zaman muhtemeldir.

3.3. Türk Hukuku Kapsamında Geri Gönderme

Türk Hukuku'na göre, Suriyelilerin ülkelerine geri gönderilip gönderilmemeleri statülerine bağlıdır. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin hukuki durumu "geçici koruma" olarak adlandırılmaktadır. Bu statü, kalabalık gruplar halinde akın durumlarında, milletlerarası sığınmaya muhtaç olan kişilere geçici bir koruma oluşturmak adına, birey bazında mülteci hakkı tanınmadan talep edilen bir yöntemdir. Türk yetkililere koruma talebinde bulunan Suriye vatandaşları, Suriye'den gelen mülteciler ve vatansız kişiler, Türkiye tarafından sağlanan geçici koruma rejimi kapsamında kabul edilir ve bu şekilde Türk hükümeti tarafından sunulan geçici korumadan faydalanabilirler. Geçici koruma kapsamındaki sığınmacılara kalıcı bir yerleşim sağlanmamış olup Türk Hukukuna göre geri gönderilebilmeleri için bazı şartların oluşması gerekmektedir. (YUKK, 2014, sf:24)

3.3.1 Türk Hukuku Kapsamında Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıları Geri Gönderme Şartları

Anayasanın 16. Maddesinde “Yabancıların durumu” başlığı altında düzenlenen; “Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokol de düzenlenmiş “Yabancıların sınır dışı edilmelerine ilişkin usuli güvenceler” başlıklı birinci maddesinde;

“Sınır dışı edilmenin kamu düzeni yararı ya da ulusal güvenlik nedenleri açısından gerektiği hallerde, bir yabancı yukarıdaki 1. maddenin a, b ve c bentlerinde öngörülen haklarını kullanmadan sınır dışı edilebilir” şeklinde (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokol, 1954) Türkiye’nin bağlayıcı olarak tarafı bulunduğu bu sözleşmede de belirtilmiş olduğu üzere yabancıların Türkiye’den ayrılmasına ilişkin işlemler kanun tarafından belirlenmelidir. Yabancıların Türkiye’den ayrılma sürecine ilişkin olarak, YUKK Md. 91 incelendiğinde, bahse konu işlemlerin yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir (YUKK,2013). Bu durum "yasallık" açısından bir sorun teşkil etmemekle birlikte, geçici koruma altındaki bireylerin ülkelerine dönüş sürecinin madde metni içerisinde daha açık bir şekilde düzenlenmesi daha uygun olacaktır. GKY’de detaylı şekilde belirlenen, ilgili statüye sahip olanların tekrar menşei ülkelerine nasıl dönecekleri hususu, net bir şekilde kanunla belirlenmemiştir. (Şen, 2019, sf:3) Mevzu bahis, Anayasa’nın 124. maddesi tarafından öngörülen, yönetmeliklerin kanunlara aykırı olamayacağı ilkesini ihlal ettiği yönünde ki görüşleri ortaya çıkarabilmektedir. İlgili yasanın 91/2 maddesinde, geri gönderme konusunda ki “düzenlemenin yönetmelikle yapılacağı” belirtmesi yeterli olmalıdır, çünkü kanun koyucu, geri gönderme konusundaki iradesini ortaya koymuş ve bu konudaki detayların yönetmelikle belirlenmesine yönlendirme yapmıştır. Ancak, bahse konu kabul eleştirilebilmektedir çünkü geri dönüş koşullarının yasada belirtilmesi gerektiği düşüncesini içermektedir. (Şen, 2019, sf:4) Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin geri gönderilmesi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91. maddesi uyarınca Geçici Koruma Yönetmeliği’nin düzenlemelerine göre yapılacaktır. Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre, bu statü, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden önceki şekliyle yazılacak olursa Bakanlar Kurulu kararıyla son bulabilir. Yeni Anayasal değişikliklerin akabinde, geri gönderme kararının Cumhurbaşkanı tarafından verilebileceği şeklinde ifade edilmelidir. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 11. maddesine göre “(1) Bakanlık, geçici korumanın sona erdirilmesi için Bakanlar Kuruluna teklifte bulunabilir. Geçici koruma, Bakanlar Kurulu kararıyla sonlandırılır. (2) Bakanlar Kurulu, sonlandırma kararıyla birlikte; a) Geçici korumayı tamamen durdurarak geçici korunanların ülkelerine dönmesine, (...) Karar verilebilir”. Geçici Koruma Yönetmeliği madde 14’e göre, Bakanlar Kurulunun ki yeni değişikliklerle Cumhurbaşkanı’nın bu statüyü sona erdirmeye karar vermesi sonrasında, geçici koruma altındaki bireylerin Türkiye’den çıkış yapmaları gerektiği esas alınmaktadır. Bu çıkış süresi, geçici korunanların geçiş yaptığı ülkelerin vaziyetlerine bağlı olarak ilgili makamlarca belirlenir. Geçici Koruma Yönetmeliği düzenlemelerine göre, bu statünün sonlandırılmasının akabinde, bu korumadan faydalananların ülkemizden ayrılmaları gerektiği tartışmadan varestе olarak belirtilmiştir. (Şen, 2019, sf:7)

Her ne kadar bu hususta tartışmalar sürse de bu aşamadan sonra ülkeden ayrılma gerekliliği, bu statüye sahip olanların rızasının aranacağı bir durum olmaktan çıkmaktadır. Geçici korunanların menşei ülkesinde ki riskli haller ortadan kalkması ve ilgili statünün sağlanmasını mecbur kılan hallerin kalıcı şekilde son bulması akabinde bu durumun sabit hale gelmesi ile beraber ilgili statüden yararlananların ülkelerine dönüşlerine başlanabilir. Bahse konu statü, ülkesinden kaçarak gelenlere vatandaşlık verilmesi gibi bir hakkı sağlamamakta ve olumsuz şartlar sona erdiğinde, bu statüdekilerin sığındığı ülkede istediği kadar yaşayabilmesine imkân vermemektedir. Geçici koruma statüsündeki bireylerin geri gönderilmesi yukarıda da izah edildiği üzere Türk hukukunda belirli şartlara ve usullere tabi tutulmuştur bu hukuki statünün ve geri gönderim şartlarının temel dayanağı Anayasa, 6458 sayılı YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile korunmuştur. Geçici koruma statüsündekilerin geri gönderilmesi, YUKK m.91 ve Geçici Koruma Yönetmeliği hükümlerinde de düzenlenir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, sf:6).

Buna göre, geçici koruma statüsündekilerin geri gönderilmesi, şu durumlarda mümkündür: Geçici koruma statüsündeki kişi, kendi isteğiyle geri dönmek isterse, bu talebini yazılı olarak bildirir ve gerekli belgeleri tamamlarsa kişiye geri dönüş belgesi verilir ve geri dönüş işlemleri başlatılır. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye’de bulunmasına engel olan bir suç işlerse, bu suçun işlendiği tarihteki mevzuata göre, yargılama sonucunda sınır dışı edilmesine karar verilirse, kişiye sınır dışı etme kararı tebliğ edilir ve sınır dışı edilme işlemleri başlatılır. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye’de bulunmasına engel olan bir hastalık veya bulaşıcı hastalık taşıyorsa, bu hastalığın tedavisi mümkün değilse veya kişi tedaviyi reddederse, kişiye sınır dışı etme kararı tebliğ edilir ve sınır dışı edilme işlemleri başlatılır. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye’nin ulusal güvenliğine, kamu düzenine veya kamu sağlığına zarar verir veya tehdit oluşturursa, kişiye sınır dışı etme kararı tebliğ edilir ve sınır dışı edilme işlemleri başlatılır. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye’de bulunduğu süre içinde başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanırsa, kişiye geçici koruma statüsünün sona erdiği bildirilir ve Türkiye’de kalabilmesi için başka bir yasal statüye geçmesi gerektiği belirtilir. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye’de bulunduğu süre içinde başka bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilirse, Türkiye’de bulunduğu süre içinde başka bir ülkeye yerleştirilirse, kişiye geçici koruma statüsünün sona erdiği bildirilir ve Türkiye’den ayrılması için gerekli işlemler başlatılır. Geçici koruma statüsündeki kişi, Türkiye’de bulunduğu süre içinde başka bir ülkeye vizesiz giriş hakkı elde ederse, kişiye geçici koruma statüsünün sona erdiği bildirilir ve Türkiye’den ayrılması için gerekli işlemler başlatılır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014,sf:6)

Geçici koruma statüsündekilerin geri gönderilmesi, ayrıca, bu statünün ilan edilmesini zorunlu kılan hallerin bitmesiyle de mümkündür. Böyle bir durumda, İçişleri Bakanlığı, geçici korumanın sona erdiğini ilan eder ve geçici koruma statüsündekilerin geri dönüşü için gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlar. Geri dönüş işlemleri, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde yürütülür. Geri dönüş işlemleri sırasında, geçici koruma statüsündekilerin güvenliği, insan hakları, gönüllülüğü ve onurlu bir şekilde geri dönmesi esas alınır.

Yasal mevzuatımızda bulunan düzenlemelere göre, ülkemizden ayrılması talep edilen geçici koruma altındakilerin topraklarımızda kalmak istemeleri durumunda izlenecek yol belirsizdir. Ancak, geçici korumanın sona ermesiyle birlikte kaldırılabilceği, bu durumun 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mülteciliği düzenleyen hükümleri ile kıyaslandığında mümkün olduğu belirtilmektedir. Uluslararası Hukukta kıyaslama yapmanın yasak olmadığı, özellikle mültecilikle ilgili hükümlerin, geçici koruma altındaki bireylere de uygulanabileceği ifade edilmektedir. (Şen, 2019, sf:8)

Ancak Türkiye ile Avrupa birliği zirvesine katılan liderler arasında imzalanan ve 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye - Ab Zirvesi Bildirisi olarak bilinen anlaşmada şu açıklamalara yer verilmiştir : “Türkiye ve AB, 29 Kasım 2015 tarihinde hayata geçirilen Ortak Göç Eylem Planı'nın uygulanması konusunda kararlı olduklarını yeniden teyit etmişlerdir. Türkiye'nin iş gücü piyasasını geçici koruma altında bulunan Suriyelilere açması, Suriyelilere ve diğer uyruklulara yönelik yeni vize gerekliliklerinin getirilmesi, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğünün güvenlik alanındaki çabalarının geliştirilmesi ve bilgi paylaşımının geliştirilmesi dahil halihazırda pek çok ilerleme kaydedilmiştir.

Ayrıca AB, Sığınmacı Mali İmkanının 3 milyar avroluk kısmını somut projelere yönelik olarak dağıtmaya başlamış, vize serbestisi alanında ve katılım müzakerelerinde çalışmalar geçtiğimiz Aralık ayında 17. Faslın müzakerelere açılması dahil olmak üzere ilerlemiştir. Türkiye ayrıca, 7 Mart 2016 tarihinde, Türkiye'den Yunanistan'a geçen ve uluslararası korumaya muhtaç olmayan tüm göçmenlerin hızlı bir şekilde geri kabul edilmesi ve Türk karasularında yakalanan bütün düzensiz göçmenlerin geri alınması hususlarında mutabakatını bildirmiştir. Ayrıca Türkiye ve AB, göçmen kaçakçılara karşı alınan tedbirlerin artırılmasına devam edilmesi hususunda mutabık kalmışlar ve Ege Denizi'nde NATO faaliyetinin başlatılmasını memnuniyetle karşılamışlardır. Aynı zamanda Türkiye ve AB, daha fazla, süratli ve kararlı adımların atılması gerektiğinin farkındadır.” (Ekşi, 2017, sf:59-60).

Şeklinde ki mutabakatın devamında daha kapsamlı olarak geçici koruma altındakileri de kapsayan düzensiz göçmenlerle ilgili ciddi kararlar alınmış olup 18 Mart 2016 tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında önemli bir anlaşmanın metni olarak öne çıkmıştır. Bu bildiri, AB ülkeleri ile Türkiye arasında sığınmacı krizi ve göç yönetimi konularında bir işbirliği ve düzenleme çerçevesi oluşturmayı amaçlamıştır. Ancak, bu anlaşma hem övgü hem eleştiri almış ve bir dizi tartışma ve ihtilafa neden olmuştur. Bildiri, öncelikle Türkiye'den Yunanistan'a geçmeye çalışan sığınmacıları durdurma ve sığınmacıları karşılama konusunda işbirliği yapma amacını taşımaktayken Türkiye, kaçak geçişleri önlemek ve AB'ye geçiş yapmaya çalışan sığınmacıları geri kabul etmek konusunda taahhütte bulunmuştur. Türkiye, milyonlarca Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yaparak önemli bir insani katkı sağlamıştır (Ekşi, 2017, sf:57).

Anlaşmanın amacı, bu yükü paylaşmak ve AB ile işbirliği yaparak mülteci akışını kontrol altına almakken ve bu sebeple de AB, Türkiye'ye finansal yardım sağlama ve Türk vatandaşlarına vize muafiyeti tanıma gibi karşılıklı yararlar içeren taahhütlerde bulunmuş olmasına rağmen bunların birçoğu gerçekleştirilmemiştir. Türkiye'deki siyasiler ve kamuoyu, sığınmacıların geçişlerine izin verilmemesi, geri itme uygulamaları ve Türkiye'nin AB'ye sığınmacıların geçmemesi adına adeta tampon olarak kullanılması konusunda anlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve Türkiye'nin oyalandığını savunmuştur. Sığınmacıların hakları, sığınma başvurularının değerlendirilmesi, geri gönderme koşulları ve yaşam koşulları gibi konularda yaşanan uygulama sorunları eleştirilmiştir. Bildirinin, AB'ye yönelik sığınmacı akışını kontrol altına almak ve sığınmacıları Türkiye'de tutma stratejisinin bir parçası olarak tanzim edildiğini savunan kimseler de mevcuttur. 18 Mart 2016 tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi, çeşitli yönleriyle incelenmeye ve değerlendirilmeye devam etmektedir. Bu metnin gerek içeriği gerekse hukuki niteliği ciddi tartışmalara sebebiyet vermiştir (Ekşi, 2017, sf:57).

Şöyle ki 18 Mart 2016 tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında birçok taahhüdü içermektedir ancak, zaman içinde AB kanadınca önemli taahhütlerin birçoğu yerine getirilmemiş, beklentiler karşılanmamıştır. Bildiri, Türkiye'ye mali destek sağlama taahhüdü içermekteyse de vaat edilen birçok ödenek üye ülkelere sağlanmamıştır. Bu taahhütlerin zamanında ve istenilen düzeyde gerçekleşmemesi, Türkiye'nin mülteci kriziyle başa çıkma çabalarını zorlaştırmıştır. Mali destek konusundaki gecikmeler, Türkiye'nin sığınmacıları etkili bir şekilde barındırmasını ve temel ihtiyaçlarını karşılamasını engellemiştir. AB, Türkiye ile vize muafiyeti sağlama ve Gümrük Birliği'ni güncelleme taahhüdünde de bulunmuştur (Ekşi, 2017, sf:62).

Ancak, bu taahhütler uygulamaya geçirilmemiş Türk vatandaşlarına vize muafiyeti ve Gümrük Birliği güncellemesi konusundaki gelişmeler sağlanmamıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesi için atılacak adımlar da Avrupa Birliği ülkeleri tarafından gerçekleştirilmemiştir. 18 Mart 2016 tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi, başlangıçta olumlu bir adım olarak görülmüşse de AB ülkelerinin taahhütlerini tam olarak yerine getirememesi, Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerde gerginliklere neden olmuş ve gelecekteki işbirliği konusundaki güveni zayıflatmıştır. Sonuç olarak, AB ülkelerinin anlaşmadaki taahhütlerini sağlamaması, Türkiye'nin sığınmacı kriziyle başa çıkma çabalarını zorlaştırmış ve anlaşmanın başarısız bir uygulamaya dönüşmesine neden olmuştur. Türkiye ve Avrupa Birliği, 18 Mart 2016 metnini bir antlaşma olarak kabul etmemiş ve bu metnin onay süreciyle ilgili olarak hiçbir adım atmamışlardır. Dolayısıyla 18 Mart 2016 metni bir milletlerarası antlaşma olarak kabul edilse bile Türkiye ve Avrupa Birliği kendi iç usullerine ilişkin esaslı öneme sahip kuralları ihlal ettiklerinden antlaşma geçersiz sayılacaktır (Ekşi, 2017, sf:79).

Bu sebeple de ilgili bildiride ülkemizce de verilen taahhütlerin yerine getirilme yükümlülüğü ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda, yasal mevzuatımızın da imkan vermesi ve yukarıda detaylıca anlatılan sebeplerle Suriye'deki karışıklığın sona ermesiyle geçici korumanın Cumhurbaşkanı tarafından kaldırılabilmesi ve ardından Suriyelilerin, ilgili makamların değerlendirmeleri sonucunda geri gönderme işlemine başlanabileceği kabul görmektedir (Şen, 2019, sf:9).

Türkiye'de bulunan geçici koruma statüsündeki sığınmacıların geri gönderilmesi konusundaki ikilemde, belirli hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Geçici koruma statüsündeki sığınmacıların geri gönderilmesi durumunda, Türk hukuku, uluslararası hukuka ve insan hakları normlarına tam uygunluk göstermeyi esas almaktadır. Temel insan hakları ve özgürlükleri koruma altına alınmalıdır. Her sığınmacının geri gönderme sürecinde bireysel durumu ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmelidir. Bu, sığınmacının kişisel risk faktörleri ve korunma ihtiyaçlarını içermelidir. Geri gönderme kararı almadan önce, sığınmacının ülkesine dönmesi durumunda ırk, din, siyasi görüş, cinsiyet gibi temel kategorilere dayalı olarak zulme uğrama riski değerlendirilmelidir. Türk hukuku perspektifinden bakıldığında, sığınmacıların kendi ülkelerine dönüş şartlarının güvenli olması gerekmektedir. Geri gönderme işlemi, yasal ve adil bir sürecin sonucunda yapılmalıdır. Sığınmacının itiraz etme ve savunma hakkı olmalıdır. Sığınmacılara geri gönderme kararlarına itiraz etme hakkı tanınmalı ve bu süreçte adil bir yargılama ilkesine uyulmalıdır. Bu meselenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında değerlendirilmesi de son derece önemlidir.

3.4. Meselenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Değerlendirilmesi

Önceki açıklamalardan anlaşıldığı üzere, geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilerin, Suriye'de barış ve güvenlik sağlandığında geri gönderilebilecekleri, ancak bu durumun milletlerarası sözleşmelere ve emredici hükümlere aykırılık teşkil etmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Geri gönderim yasağıyla ilişkilendirilen İHAS'ın 2 ve 3. Madde hükümlerinin ihlal edilmesi durumu, talep edenlerin menşei ülkelerinde hak mahrumiyeti yaşama olasılığının “tahmin edilebilir” olması ve böyle bir durumun ilgili makamlar tarafından değerlendirilmemesi halinde gündeme gelebileceği belirtilmiştir. Geri gönderme kararlarının kişisel incelemeden geçirilerek, gönderilenlerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde koruma sağlanan “hayatını devam ettirme ve işkence görmeme” haklarının yanı sıra geri dönüş sağladıklarında adil yargılanma haklarının ihlal edilip edilmeyeceğinin göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır (Şen, 2019, sf:9).

Mahkeme aynı zamanda, deport kararlarının özel yaşama ve aile menfaatlerine aykırı haller bulundurup bulundurmadığını inceleyecektir. Bahse konu hususta, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 8 uyarınca özel hayat ve aile haklarına saygı düzenlemesi göz önünde bulundurularak, bu haktan yararlanılmasına devlet nüfuzunun el atmasının; kanun ile öngörülmüş ve demokrasilerde belirli durumlar için ihtiyaç olan bir önlem olduğunun değerlendirilebileceği ifade edilmiştir. Ülkemizin tarafı olduğu, ancak halen bağlayıcı olarak kabul etmediği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokol 4' ün 4.maddesi uyarınca yabancıları toplu olarak ülke hudutlarından sınır dışı etmek yasaklanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 51564/99 başvuru numaralı ve 05.02.2002 tarihli, Consa/Belçika kararında; Roman kökenli sığınmacıların topluluklar halinde deport edilmesinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ek 4 Madde 4'te yer alan hükümlere aykırılık teşkil ettiğine karar vermiştir. AİHM, deport kararı verilen grup üyelerinin kişisel durumlarının bireysel olarak incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Talepte bulunan başvuru sahiplerine, deport edileceklerine ilişkin karar önceden ilgili makamlar tarafından duyurulmuş ve bu uygulamayı hayata geçirmek için ilgili yetkililer görevlendirilmiştir (Şen, 2019, sf:9). Geçici koruma altındaki sığınmacılar hakkında düzenleyici olan şu hükümler son derece önemlidir.

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin şu maddelerine uyarınca;

“1) Herkesin yaşam hakkı, yasa tarafından korunacaktır. Hiç kimse; yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan ötürü hakkında bir mahkeme tarafından verilen mahkûmiyet hükmünün ardından bu yaptırımın infaz edilmesi dışında, yaşamından kasıtlı olarak yoksun bırakılmayacaktır.

- 2) Yaşamdan yoksun bırakma, kesin biçimde gerekli olanın ötesine geçmeyen kuvvet kullanımı sonucunda ortaya çıktığında, bu Maddeye aykırı biçimde uygulanmış sayılmayacaktır: (a) herhangi bir kimsenin hukuka aykırı şiddete karşı savunulması; (b) hukuka uygun bir yakalama/gözetim altına alma ya da hukuka uygun olarak gözetim altında tutulan bir kimsenin kaçmasını önleme; (c) bir ayaklanma ya da isyanı bastırma amacıyla hukuka uygun olarak yapılan tasarruf.
- 3) Hiç kimse, işkenceye ya da insanlık dışı yahut aşağılayıcı muamele ya da cezaya tabi tutulmayacaktır (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,1950).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ikinci ve üçüncü maddelerinin AİHM nazarında beraber değerlendirildiğini belirtmekle birlikte AİHM'in bu husus hakkında emsal kararlarından biri de, 14.03.2016 tarihli, 40081/14 başvuru numaralı L.M. ve Diğerleri/Rusya kararıdır. AİHM; başvuru sahibinin Suriye'ye geri gönderilmesi halinde bu durumun İHAS madde 2 ve 3 e aykırılık teşkil edeceğini, buna sebep olarak da ilgili ülkedeki iç savaşın ve çatışma halinin bitmediği, ezcümle menşei ülkesine geri gönderilmek durumunda olan başvuru sahibinin yaşama hakkının elinden alınabileceği ve işkenceye uğrama riskinin bulunmasına bağlı olarak hak ihlali kararı vermiştir (ŞEN, 2019, sf:10).

AİHM; deport kararı verilirken, genel bir şiddet mevcudiyetinin normal şartlar altında kendi başına üçüncü maddenin ihlaline sebep olmayacağını belirtmiştir. 10.10.2019 tarihli ve 34016/18 başvuru numaralı O.D./Bulgaristan kararında AİHM, Suriye'deki somut durumları ve başvuru sahibinin kişisel halini yekûn olarak değerlendirmiş ve güvenlik riski olan bir deport uygulamasının ilgili ülkedeki somut durumlar göz önüne alındığında hak ihlaline sebep olacağına kanaat getirmiştir. AİHM, başvurucunun Bulgaristan'a ulaştığı tarihten deport kararı verilen süreye kadar, Suriye'deki insani sıkıntıların düzelmediğinin altını çizerek, çatışmaların devam ettiğine dikkat çekmiştir (ŞEN, 2019, sf:10).

Ayrıca, başvurucunun geldiği şehirlerde kanuni olmayan gözetim ve tutuklama gibi cebri uygulamaların devam ettiğini bildirmiştir. Bu bahisle, başvuru sahibinin 2013 yılında ÖSO için savaşması sebebine dayanarak deport edilmesinin İHAS madde 2 ve 3 ü ihlal ettiği yönünde karar kurulmuştur (ŞEN, 2019, sf:10). Avrupa'da geçici koruma statüsüne sahip sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda birçok farklı koşul ve genel ilkeler bulunmaktadır. Geçici koruma statüsüne sahip olan sığınmacıların geri gönderilmesi, ancak geçici korumayı gerektiren şartların ortadan kalkması durumunda mümkün görülmektedir. Bu şartlar, sığınmacıların gönüllü olarak geri dönmeyi tercih etmeleri, başka bir koruma statüsüne geçmeleri, üçüncü bir ülkeye yerleşmeleri veya geldikleri ülkede güvenliğin sağlanması şeklinde olabilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: GERİ GÖNDERME İKİLEMİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Göç konusu ve bununla bağlantılı olan geçici koruma, sığınmacı ve mülteci terimleri, günümüzde menşei, geçiş ve ulaşılan ülkelerin emniyet birimleri, hudutların korunması ile ilgili yetkili kurumlarla birlikte birçok STK'nın da hemhal olduğu oldukça fazla kuruluşun çalışma alanına girmektedir. Bahse konu husus, küresel bir yaklaşımla azami düzeyde koordineli bir şekilde yönetilmesi gereken, her geçen gün daha büyük boyutlara ulaşan önemli bir gerçeklik olarak vuku bulmaktadır. Ancak, mevcut halde kullanılmaya devam eden birden fazla tanımın anlamsal perspektifinde farklılaşmalar bulunmakta olup, özellikle bu terimlerin anlamsal karşılıklarına önem verilmesi son derece mühimdir. 13 yıl önce bulundukları bölgede yaşanan iç savaş sebebiyle topraklarımıza gelen geçici koruma kapsamındakiler özelinde de bahse konu durum meydana çıkmıştır. Bu bağlamda, topraklarımıza akın eden geçici koruma kapsamındakilerin yasal statüsüyle ilgili olarak birçok kişi, kurum ve basın yayın organları tarafından misafir, mülteci, göçmen gibi farklı kavramlar kullanılmıştır. Ancak, bu durum, Suriye'den gelenlerin milletlerarası yasal mevzuata uymayan bir biçimde yalnızca mülteci olarak adlandırılmasına ve değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Eğer statü değerlendirmesi doğru yapılmazsa geri göndermeye ilişkin hukuki şartlar da değişkenlik göstereceğinden bu durumun ülkemizin gelecekteki güvenlik, mali, toplumsal, demografik ve beşeri konularda bekasını etkileyebilecek risklere yol açabileceği tahmin edilmektedir. Ayrıca, literatürde birbirine karıştırılan ve sıklıkla eşanlamlı olarak kullanılan mülteci kavramı, bahse konu statüdekilerin vatanımızda bulunmasını hukuksal olarak meşrulaştıran ve koruma sağlayan geçici statülerin önemini azaltarak, milletlerarası düzeyde diğerlerinden farklı bir tanım kazanmalarına sebep olmaktadır. Suriye'den vatanımıza gelenlerin yasal tanımlamasına ilişkin birkaç yıl önce 2019'un Ekim ayında yürütülen "Barış Pınarı Harekâtı" kapsamında, 22 Ekim 2019 tarihinde Rusya ile imzalanan mutabakat metninde de "Mültecileri güvenli ve gönüllü şekilde geri dönüşlerini kolaylaştırmak maksadıyla ortak çalışma yapılacaktır" cümleleriyle bahse konu kişilerin hukuki vasfı hatalı olarak dile getirilmiştir. (Hürriyet, 2019, sf:3)

Bu tanımın yanlış yapılmasına bir diğer örnek olarak Uluslararası Af Örgütü'nün analizinde de yer verilen ve bahse konu kurumun ülkemize yönelik sarf ettiği eleştirilerde, Suriye'den gelenlerin vatanımızdaki yasal tanımının geçici koruma statüsü olduğu görmezden gelinerek ve bu kişiler mülteci olarak değerlendirilerek geri gönderilmelerinin zorla olamayacağı hususunda devletimize yaşam hakları çerçevesinde eleştiride bulunulmuştur. (Haberler, 2019, sf:2)

Bahse konu sebeple, yukarıdaki paragraflarda referans alınan Cenevre Sözleşmesi uyarınca, "geri gönderme yasağı" ilkesinin yalnızca mültecilere sağlanan bir yararlanma olduğu değerlendirildiğinde, geçici koruma statüsünde bulunan kişiler adına bu ilkenin bir kazanım olarak uygulanmasının mümkün olmayacağı açıktır. Fakat bu hususta bahse konu statüdeki kişilerin, bu durumu ortaya çıkaran etkenler bitmeden ve süreklilik arz eden güvenli koşullar oluşmadan menşei ülkelerine döndürülmemeleri gerektiği de değerlendirilmelidir. (Bayata Canyaş, 2015, sf:87)

Bahse konu hususta BM ve Suriye makamları ile farklı mutabakatlar yapmanın mahiyeti gündeme gelmektedir. UAÖ gibi birden fazla kurumun çalışmalarında ve yayımlarında üzerinde durduğu üzere ülkemize gelen Suriyelilerin, sınırlarımızdan iradeleri fesada uğratarak ya da cebren çıkarılmaları gibi bir politikanın uygun olmayacağı belirtilmektedir. Bu konuda örgüte, öncelikle ülkemizde mevcut Suriyelilerin hukuki statüsünün ne olduğunun anlatılması gereklidir (Haberler, 2019, sf:2).

Bahse konu hususta, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığının resmi sitesinde şüpheyi mahal bırakmayacak şekilde, "Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler" ibaresiyle yasal tanımlama yapılmış olmasına rağmen, (TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023) bu kişilerin statüsünün mülteci olmadığı uluslararası kamuoyuna çok açık bir halde belirtilmemiştir. Bu bağlamda, bu insanların hukuki statülerinin sadece geçici koruma olduğu ve uluslararası ölçekte, özellikle ABD dahil birçok ülke tarafından uygulanan geri gönderme yasağının bu kişiler açısından geçerli olamayacağı belirtilmemiştir. (Bodur, 2019, sf:1)

Ancak önemli olan nokta, bu durumun, hem Suriyeli bireyler hem de sığınan ülke yönünden, toplumun farklı kesimlerince sıklıkla dillendirilen "gönüllü geri gönderme" ifadesinin milletlerarası yasal mevzuatlar açısından ne ifade ettiğinin ortak bir irade etrafında netlik kazandırılması ve uygulanabilir olması zorunluluğudur. (Bodur, 2019, sf:1)

Türkiye'deki Suriyelilerin geleceği, hem Türkiye'nin hem de Suriye'nin önemli bir konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, Suriyelilerin Türkiye'de uzun süre kalıp kalmayacakları, belki de önemli bir kısmının yaşamlarını Türkiye'de sürdürüp sürdürmeyecekleri sorularını gündeme getirmektedir. Ne var ki, bu sorulara kesin bir cevap vermek şu an için mümkün değildir. Ancak, olası senaryoları değerlendirmek ve bu senaryoların sonuçlarını öngörmek, hem Suriyelilerin hem de Türkiye'nin karşılaşılabileceği potansiyel sorunları ve fırsatları anlamak açısından faydalı olabilmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye'den geri gönderilmesi ikilemi, iki ana senaryo etrafında şekillenmektedir.

Sığınmacılar ya ülkelerine geri gönderilecek veya gönüllü olarak geri dönecekler ya da Türkiye'de kalmaya devam edeceklerdir. Geçici koruma kapsamındakilerin Türkiye'den geri gönderilmeleri ikilemi, bir dizi karmaşık faktör ve hukuki sorunu içeren önemli bir konudur. Geçici koruma, başka bir ülkeden zorla yerinden edilmiş kişilere geçici bir barınma ve koruma sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak zaman içinde, sığınmacıların ülkedeki kalış süreleri uzadıkça ve bazıları için kalıcı bir çözüm bulunamadıkça, geri gönderilme ihtimali gündeme gelmektedir. Bu durum, sığınmacıların ülkelerine dönme şartlarının belirsiz olması ve güvenli bir şekilde dönememe endişesiyle birleştiğinde, geri gönderme ikilemi ortaya çıkmaktadır. Geri gönderme kararlarının, ulusal ve uluslararası hukuki standartlara uygun olması gerekmektedir. Bazı durumlarda, sığınmacılar için güvenli bir üçüncü ülke bulunabilmektedir ancak bu durumda, sığınmacının güvenli bir şekilde ve isteği doğrultusunda o ülkeye gitmeye razı olması önem arz etmektedir. Sığınmacıların ülkelerine güvenli bir şekilde dönmeleri için gerekli şartlar sağlanmadan geri gönderilmesi, AİHM kararlarında da görüleceği üzere insan hakları ihlali olarak değerlendirilebilmektedir. Savaş, çatışma, insan hakları ihlalleri gibi durumlar sığınmacıların güvenli dönüşünü engelleyebilmekte olup toplumun ve siyasi liderlerin bu konudaki görüşleri, geri gönderme politikalarının uygulanabilirliğini etkileyebilmektedir. Geri gönderme ikilemi, uluslararası işbirliği gerektiren bir mesele olmakla birlikte Türkiye, sığınmacıların ülkelerine güvenli bir şekilde dönüşleri için diğer ülkelerle işbirliği de yapmaktadır. Geri gönderme ikilemi, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü ve insani değerlere uygun bir şekilde çözülmeye çalışılmaktadır. Bu durumun avantajları ve dezavantajları, sığınmacılar ve Türkiye için çeşitli boyutlarda değerlendirilebilmektedir. Ancak kesin bir cevap vermek zor olsa da, bu durumun olası etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

4.1. Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye'den Geri Gönderilmelerinin Avantajları

-Sığınmacılar, ülkelerindeki durumun iyileşmesi halinde, kendi topraklarında, kültürlerinde ve dillerinde yaşama imkânı bulabileceklerdir.

-Sığınmacılar, ülkelerinin yeniden inşasına katkıda bulunabilecek, siyasi ve sosyal haklarını kullanabilecek, vatandaşlık haklarından yararlanabileceklerdir.

-Türkiye, sığınmacılara sağladığı mali ve lojistik desteği azaltabilecek, kaynaklarını başka alanlara yönlendirebilecek, kamu hizmetlerindeki yükü hafifletebilecektir. Sığınmacıların geri dönüşleri, ülkedeki ekonomik yükü azaltacaktır. Sığınmacılarla ilgili sağlık, eğitim ve diğer kamu hizmetlerine yönelik harcamalar, geri dönüşlerle birlikte azalacaktır.

-Türkiye, sığınmacıların uyum sorunlarına, sosyal gerilimlere, güvenlik risklerine ve siyasi baskılara daha az maruz kalacaktır.

- Sığınmacıların ülkelerine güvenli bir şekilde dönmeleri, Türkiye'ye uluslararası toplumda olumlu bir imaj oluşturabilecektir. Bu durum, ülkenin sığınmacı krizi yönetimine dair başarılarına işaret edecektir.

- Sığınmacı nüfusunun uzun vadeli olarak artması durumunda, bu durum toplumsal dengeyi etkileyebilecektir. Geri dönüş politikaları, toplumsal dengenin daha iyi korunmasına katkı sağlayabilecektir.

Ancak, sığınmacıların geri dönüşü konusunda dikkate alınması gereken birçok zorluk ve risk vardır. Bu sebeple güvenli dönüş şartlarının sağlanması, insan haklarına saygı, toplumun kabulü, ekonomik olanaklar ve sığınmacıların isteği gibi faktörler dikkatlice değerlendirilmektedir.

4.2. Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye'den Geri Gönderilmelerinin Dezavantajları

-Sığınmacıların geri gönderilmesi durumunda, ülkelere döndüklerinde karşılaşabilecekleri güvenlik ve insan hakları riskleri önemli bir endişe kaynağıdır. Bazı sığınmacılar, ülkelere döndüklerinde zulme uğrama riskiyle karşı karşıya kalabileceklerdir. Sığınmacılar, ülkelerindeki durumun tam olarak düzelmediği, güvenliğin sağlanmadığı, insan haklarının korunmadığı bir ortama geri dönmek zorunda kalabileceklerdir. Sığınmacıların geri dönüşleri, ülkelerindeki güvenlik ve istikrarın eksik olduğu durumlarda daha riskli hale gelebilecektir.

-Sığınmacılar, ülkelerindeki altyapı, eğitim, sağlık, istihdam gibi imkânların yetersizliği nedeniyle yaşam standartlarında düşüş yaşayabileceklerdir. Sığınmacılar, ülkelere döndüklerinde ekonomik zorluklarla karşılaşabileceklerdir. Savaş ve çatışma bölgelerindeki ekonomik altyapının zayıf olması, sığınmacıların geçimini sağlamalarını zorlaştırabilecektir.

- Sığınmacılar, uzun süreli ayrılığın ardından ülkelere döndüklerinde toplumsal entegrasyon yeniden sağlamak konusunda zorluklar yaşayabileceklerdir. Yeniden uyum sağlamak için gerekli olan destek ve altyapı eksikliği, bu süreci olumsuz etkileyebilecektir.

- Savaş ve çatışma bölgelerinde eğitim ve sağlık hizmetleri genellikle yetersizdir. Sığınmacıların geri döndüklerinde bu hizmetlere erişimde yaşayabilecekleri zorluklar, çocuklar ve gençler için eğitim, genel sağlık ve psikososyal destek açısından önemli bir sorun teşkil edebilecektir.

-Türkiye, sığınmacıların geri dönüş sürecinde uluslararası hukuk ve insan hakları normlarına uygun davranmakla yükümlü olacaktır, geri gönderme işlemleri için mali ve lojistik kaynak ayırmak zorunda kalacaktır.

Tüm bu sebeplerle sığınmacıların geri dönüşü konusunda güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde gerçekleşmesi için uluslararası standartlara uyulması önem arz etmektedir.

4.3. Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye’de Kalmalarının Avantajları

- Türkiye, geçici koruma altındaki sığınmacıların insan haklarına saygı göstermekte ve güvenlik sağlamaktadır. Sığınmacıların ülkelerine geri dönmeleri durumunda karşılaşılabilecekleri risklerden kaçınmaları işkence ve kötü muameleye maruz kalmalarının önüne geçmek adına bu koruma, insan hakları ve güvenlik açısından önem arz etmektedir.

- Suriye'deki iç savaş ve bölgesel istikrarsızlık göz önüne alındığında, Türkiye'nin sığınmacılara güvenli bir liman sağlaması, bölgesel istikrar ve güvenlik açısından önemli bir rol oynayabilmektedir. Güvenli bir sığınak bulan insanların, radikalleşme ve çatışma riski taşıma olasılığı daha düşük olabilecektir.

- Sığınmacı krizleriyle başa çıkma çabaları, Türkiye'nin uluslararası topluluk içinde saygın bir ülke olarak görülmesine katkıda bulunabilecektir. Türkiye'nin sığınmacılara destek sağlaması, uluslararası iş birliğini teşvik edebilecektir. Bu, Türkiye'nin diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla iş birliğini güçlendirebilecektir.

- Türkiye, sığınmacıların potansiyelini değerlendirebilir, kültürel zenginliğe ve uluslararası itibara katkılarını artırabilecek, sığınmacılar istihdam edilebilirlikleri üzerindeki sınırlamalara rağmen yerel ekonomiye ek bir işgücü kaynağı sağlayabilecek ve vergi ödeyerek ekonomik büyümeye destek olabileceklerdir.

-Sığınmacılar, topluma uyumu halinde toplumlar arasında anlayış artabilecek ve kapsayıcı bir sosyal yapının oluşturulmasına katkıda bulunabilecektir.

-Sığınmacıların Türkiye'de kalması, sosyal dayanışmayı güçlendirebilecektir. Toplumlar arası etkileşim, sığınmacılar ve yerel halk arasında anlayışı artıracak ve ortak bir yaşam kültürü oluşturabilecektir.

-Türkiye, sığınmacıların geri dönüş sürecinde karşılaşılabileceği hukuki, mali, lojistik ve siyasi zorluklardan kurtulabilecektir. Sığınmacıların Türkiye'de kalmasının avantajlarına rağmen, uzun vadeli bir çözüm için uluslararası toplumun dayanışma ve paylaşım dayalı bir yaklaşım benimsemesi önem arz etmektedir.

Tüm bu hususlar geçici koruma altındaki sığınmacıların Türkiye’de kalmalarının avantajları olarak sayılabilmektedir.

4.4. Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye’de kalmalarının dezavantajları

- Sığınmacıların sayısındaki artış, ekonomik kaynakların daha fazla talep görmesine neden olabilecektir. Bu durum, yerel ekonomiyi zorlayabilecek, işsizlik oranlarını artırabilecek ve sosyal hizmetlere olan talebi artırabilecektir.

- Sığınmacıların Türkiye’de kalması, kamu hizmetleri, eğitim ve sağlık gibi temel kamu kaynaklarını aşırı derecede zorlayabilecektir. Sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynak sağlanamazsa, bu durum yerel halk ve sığınmacılar arasında gerilimlere neden olabilecektir.

-Sığınmacılar, Türkiye’de siyasi ve sosyal haklarını kullanamayabilecektir. Topluma uyum sağlayamayıp, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığına maruz kalabileceklerdir. Sığınmacılar, Türkiye’de, eğitim ve istihdam olanaklarının yetersizliği, dil ve kültür engelleri nedeniyle zorluklar yaşayabileceklerdir.

-Türkiye, sığınmacılara sağladığı mali ve lojistik desteği sürdürmek zorunda kalacak, kaynaklarını başka alanlara yönlendiremeyecek, kamu hizmetlerindeki yükü artıracaktır. Türkiye, sığınmacıların uyum sorunlarına, sosyal gerilimlere, güvenlik risklerine ve siyasi baskılara daha fazla maruz kalacaktır.

- Farklı kültürlerden gelen sığınmacıların, Türk toplumuna entegre olma süreci mümkün olmayabilecektir. Dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve toplumsal normlara uyum gibi faktörler, toplumsal uyumu engelleyebilecektir.

- Sığınmacıların yoğun olduğu bölgelerde, yerel halk arasında güvenlik endişeleri artabilecektir. Bu durum, yerel halk ile sığınmacılar arasında potansiyel çatışma riski doğurabilecektir

.- Sığınmacı krizleri, Türkiye'nin sınırları ötesindeki ilişkilerini etkileyebilecektir. Diğer ülkelerle sığınmacılar konusunda yaşanan anlaşmazlıklar, diplomatik gerilimlere yol açabilecektir.

Bu nedenle, sığınmacı politikalarının dengeli ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi önem arz etmektedir.

Tüm bu hususlar geçici koruma altındaki sığınmacıların Türkiye’de kalmalarının dezavantajları olarak sayılabilmektedir. Tüm bu sayılan fayda ve zararlar geçici koruma altındaki sığınmacıların Türkiye’den gönderilip gönderilmemeleri hususunda da harita çizmektedir.

4.5.Geçici Koruma Altında Ki Sığınmacıların Geri Gönderilmesinin Yöntem ve Sonuçları

Bu hususta iki yol izlenebilmektedir. Bunlar; gönüllü geri dönüşlerin sağlanması ya da hukuki düzenlemeler ve kararlar ile geçici koruma statüsündeki sığınmacıların geri gönderilmeleridir. Aşağıdaki başlıklarda bu hususlar detaylıca incelenmekte olup gönüllü geri dönüş ile yasal ve hukuki düzenlemeler kapsamında geri dönüşün çerçevesi çizilmektedir.

4.5.1.Gönüllü Geri Dönüş Kapsamında Değerlendirme

Eski Yugoslavya, Kosova ve Vietnam gibi kitlesel akınlardan edinilen tecrübe, sığınmacılara kapılarını açan devletlerin başlangıçta sağlanan kısmi ekonomik yardım sonrası genellikle yalnız bırakıldığını göstermiştir. Suriye krizi sonrası da benzer şekilde mülteci ve sığınmacıların özellikle coğrafi olarak yakın oldukları Libya, Türkiye, Ürdün gibi ülkelere sığındıkları (UNHCR, 2018, sf:2) ve ekseriyetle Avrupa ülkelerine su yollarını kullanarak varmayı amaçladıkları görülmüştür.

Özellikle 2015 sonrası yaşanan kitlesel akınlar ve göç yolunda yaşanan insanlık dramı uluslararası kamuoyunu bu konuda somut adımlar atmaya itmiş (Gibney, 2020, sf:1) ve BM Genel Kurulu, büyük mülteci, sığınmacı ve göçmen hareketlerini daha insancıl ve koordineli bir yaklaşımla ele almak için devletleri bir araya getirerek “Göçmen ve Mülteci Hareketlerine Yönelik BM Zirvesi”ni düzenlemiştir. Dünya genelinde yaşanan mülteci, sığınmacı ve göçmen hareketleri, uluslararası toplumun dikkatini çeken acil bir konu haline gelmiştir.

Bu bağlamda, 193 Birleşmiş Milletler (BM) üyesi devlet, New York Deklarasyonu'nu kabul ederek, dünyadaki mülteciler ile sığınmacılara ev sahipliği yapmanın ve desteklemenin yükünün daha adil bir şekilde paylaşılması taahhüdünde bulunmuştur. Bu önemli zirvede imzalanan New York Deklarasyonu, devletlerin dünya genelindeki mülteci, sığınmacı ve göçmen hareketlerini ele almak adına bir dizi taahhüt içermektedir (Yılmaz Eren, 2022, s.797-798).

Devletler, metinde yer alan taahhütlerle, mülteci ve sığınmacı sorunlarına daha etkin ve adil çözümler bulma amacı gütmektedirler. Bu taahhütler çerçevesinde, BM üyesi devletler, mülteci ve sığınmacılara ev sahipliği yapmanın yükünü daha adil bir şekilde paylaşmayı amaçlamaktadırlar. New York Deklarasyonu'nun ardından gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda, BM "Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç İçin Küresel Mutabakat" ve "Küresel Mülteci Mutabakatı" olmak üzere iki ayrı önemli metni ortaya koymuştur. İlk metin, genel anlamda göç olgusunu uluslararası düzeyde ele almayı hedeflerken, Küresel Mülteci Mutabakatı (KMM), özellikle mülteci ve sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkeler arasında yüklerin adil bir şekilde paylaşılması için uluslararası bir sistem kurma amacını taşımaktadır. Bu mutabakat, uluslararası toplumu, mülteci ve sığınmacı sorunlarına karşı ortak sorumluluk almaya ve dayanışma içinde hareket etmeye çağırmaktadır (Yılmaz Eren, 2022, s.797-798).

New York Deklarasyonu ve Küresel Mülteci Mutabakatı, uluslararası arenada mülteci ve sığınmacı sorunlarına yönelik çözümlerde önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir. Bu metinler, mülteciler ve sığınmacılara adil destek sağlanması ve yüklerin paylaşılması konusunda devletler arasında bir dayanışma kültürü oluşturmayı amaçlamaktadır. Ancak, bu mutabakatların pratikte nasıl uygulanacağı ve taahhütlerin gerçekleşip gerçekleşmediği konularında da düzenli bir takip ve değerlendirme süreci gerekmektedir (Yılmaz Eren, 2022, s.797-798).

Geçici koruma statüsü, genellikle kısa vadeli bir çözüm sunan bir statü olarak tanımlanmaktadır. Ancak, Türkiye'nin özel şartları, bu statüyü 10 yılı aşkın bir süredir uygulamasına neden olmuştur. 2011'de başlayan kitlesel sığınma dalgasından bu yana geçen süre zarfında, Türkiye'nin sığınmacılara yönelik sağladığı olumlu atmosfer, zaman içinde yeterli bir yük paylaşımının olmaması sebebiyle sığınmacı karşıtlığına dönüşmüştür. Bu bağlamda, Türkiye'nin sığınmacıları daha fazla barındırma kapasitesini zorlamasıyla birlikte, geçici koruma rejiminin sona ermesi ve Suriyeliler için kalıcı çözümlerin tartışılması gerekmektedir. Türkiye, 2011 yılında başlayan Suriye krizi ile birlikte devreye aldığı geçici koruma statüsü sayesinde milyonlarca sığınmacıya ev sahipliği yapmıştır. Ancak, bu statü genellikle kısa süreli bir çözüm olarak tasarlandığından, uzun yıllardır devam etmesi, hem Türkiye'nin kaynaklarını hem de toplumun algısını zorlamaktadır. Geçici koruma sürecinin sınırlılıkları, kalıcı çözümlerin gündeme gelmesini gerektirmektedir. Türkiye'nin sığınmacılara yönelik olumlu yaklaşımı, zamanla yetersiz bir yük paylaşımı ve artan sığınmacı sayısı nedeniyle katlanılmaz bir hal almıştır. Türkiye özelinde konu ele alındığında esasen Türkiye, ideal bir geçici koruma sistemini tüm unsurlarıyla büyük oranda hayata geçirmeyi başarmış ve geçici korunanlara uluslararası literatürde öngörülen hakları da imkanlar dahilinde sağlamıştır (Yılmaz Eren, 2016, s.109).

Bu durum, Türkiye'nin sığınmacılara yönelik insani yardımlarını sürdürme konusundaki zorlukları artırmaktadır. Sürdürülebilir bir sığınmacı politikası için uluslararası toplumun daha etkin bir şekilde yük paylaşımına katkıda bulunması elzemdir (Yılmaz Eren, 2019, s.125-134). Şu anki durum olumsuz bir resim çizse de, Küresel Mülteci Mutabakatı, zorunlu yerinden edilmelerin engellenmesi amacıyla alınacak önlemleri ve gerçekleşmiş olan yerinden edilmelerle ilgili çözümlerin geliştirilmesini teşvik edebilecek yeni bir katalizör olabilme amacıyla oluşturulmuştur. Mutabakat metni, uluslararası mülteci ve sığınmacı hukuku rejiminde yer alan geleneksel kalıcı çözümleri, kaynak ülkeye geri dönüş, yeniden yerleştirme ve yerel entegrasyon gibi unsurlarla düzenlemektedir.

Bu anlaşma, yerinden edilme durumlarının önlenmesi ve mevcut durumların çözüme kavuşturulması için uluslararası toplumu bir araya getirerek daha etkili çözümler bulma çabalarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Uluslararası camianın ortak hareket etme ve dayanışma içinde olma arzusu, Küresel Mülteci Mutabakatı aracılığıyla yerinden edilme sorunlarına karşı daha kapsamlı ve etkili bir yaklaşımın benimsenmesine sebep olmuştur (Yılmaz Eren, 2019, s.125-134).

Mutabakat bağlamında kalıcı çözümlerden biri olan 'geri dönüş', sığınmacılığın sona ermesi açısından en çok arzu edilen çözüm olarak vurgulanmış ve öncelikli sıraya konulmuştur. Bu çerçevede, gönüllü geri dönüşe uygun bir ortamın hazırlanması, kaynak ülkenin sorumluluğu olarak belirtilmiş ve “güvenli ve insan onuruna yakışır bir şekilde dönüş” hedeflenerek, kaynak ülkedeki koşulların desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Uluslararası toplumun da bu süreçte katkıda bulunması gerektiği vurgulanarak, kaynak ülkelerin geri dönüşe elverişli şartları oluşturmak için desteklenmeleri çağrısında bulunulmuştur. Devletlerin, sığınmacıların ülkelerini terk etmelerine neden olan temel sebepleri ortadan kaldırmak için çaba göstermeleri, geri dönüşe engel teşkil eden faktörleri ortadan kaldırarak dönüşe uygun bir ortamın oluşturulmasına teşvik edilmeleri, bu noktada büyük önem arz etmektedir. Ancak, menşe ülkeye geri dönüşün başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi, çeşitli önemli faktörlere bağlıdır. Zira menşe ülkeye geri dönüş, öncelikle insan hareketliliğine neden olan temel unsurların -sıcak savaş, yaygın şiddet veya insan hakları ihlalleri gibi- sona ermesine bağlıdır. Bu noktada, Mutabakat'ın sürdürülebilir barışa ve güvenliğe odaklanan siyasi girişimleri destekleme potansiyeli önem taşımaktadır. Geri dönüşün güvenli ve insan onuruna yakışır bir şekilde gerçekleşebilmesi için, geri dönenlerin temel hakları ile fiziksel güvenliklerini garanti altına alacak bir ortamın varlığı gerekmektedir (Yılmaz Eren, 2022, s.827-830).

Bu bağlamda, uluslararası camianın gözetimi altında gerçekleşen dönüşler, ayrımcılığa uğramadan gerçekleşebilmeli ve gönüllülük esası gözetilmelidir. Mutabakatın vaatlerinin sınırlı olduğu düşünüldüğünde, metnin insani yardım, kalkınma ve barış aktörlerinin bir araya gelerek daha yakın ve olay temelli çalışma yapmalarına yardımcı olacak bir platform olarak kullanılma potansiyeli göz önüne alınmalıdır. Bu, sorunun kök nedenlerine odaklanmak çözüme yönelik daha etkili stratejilerin geliştirilmesine olanak tanıyabilir. Geri dönüşün başarılı olabilmesi için siyasi girişimlerin, menşe ülkelerdeki temel sorunları ele almak ve gerekli reformları başlatmak adına daha fazla desteklenmesi gerekmektedir. Bu, sadece Mutabakatın hükümleriyle değil, aynı zamanda uluslararası toplumun aktif katılımı ve işbirliğiyle mümkün olabilir.

Ancak, bu amaca ulaşabilmek için siyasi girişimlerin güçlendirilmesi, uluslararası işbirliğinin artırılması ve mutabakatın alternatif yaklaşımlarla birleştirilmesi önem arz etmektedir (Yılmaz Eren, 2022, sf.827-830). Türkiye, Suriyeliler kriziyle baş etme konusundaki çabalarını güçlendirmeye devam etmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin öne çıkan çözüm seçeneklerinden biri, Suriyelilerin gönüllü bir şekilde geri dönüşüdür. Ancak, bu strateji çerçevesinde yaşanan gelişmeler ve karşılaşılan zorluklar, Türkiye'nin Suriyeliler politikasını oluşturmaktaki denklemleri de gözetmesini gerektirmektedir. Türkiye, Fırat Kalkanı gibi askeri operasyonlarla Suriye sınırları içerisinde güvenli bölgeler oluşturarak Suriyelilerin bu bölgelere yerleştirilmesini hedeflemektedir. Yapılan kalıcı konutlar ve resmi açıklamalar, Türkiye'nin gönüllü geri dönüşü teşvik etme niyetini yansıtmaktadır (Yılmaz Eren, 2022, s.827-830).

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Türkiye'den Suriye'ye gerçekleşen gönüllü geri dönüş sayılarını raporlamaktadır. Ancak, Türkiye tarafından oluşturulan güvenli bölgelerin tek başına yeterli olmadığı ve yeni yerleşim yerlerine ihtiyaç duyulduğu, resmi açıklamalarda vurgulanmaktadır. Geline nokta, Türkiye'nin tek başına güvenli bölgeler oluşturmalarının bu sorunu tek başına çözemeyeceği anlaşılmaktadır. Özellikle Eski Yugoslavya örneğinde olduğu gibi, BM'nin ortak müdahalesiyle savaşın sonlandırılması ve Suriye'deki durumun geri dönüşe uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Sığınmacı akınına yol açan temel sorunların ortadan kaldırılması, BM'nin etkin bir şekilde rol olmasını gerektirmektedir. Ancak, bu müdahalenin ardından sağlanacak güvenli ortam, Suriyelilerin kalıcı bir şekilde geri dönüş yapabilecekleri bir zemin sunacaktır. Türkiye'nin sığınmacı politikası çerçevesinde gönüllü geri dönüş stratejisinin başarısı, uluslararası toplumla işbirliğini ve BM'nin kuvvetli adımlarını gerektirmektedir. Ancak, bu karmaşık sürecin tam anlamıyla çözüme kavuşturulabilmesi için Suriye'deki temel sorunların ele alınması ve güvenli bir ortamın sağlanması gerekmektedir. İnsan hakları kuruluşlarının raporları, mevcut ortamın geri dönüş için uygun olmadığını vurgulamaktaysa da somut durumun böyle olup olmadığı tartışmalıdır. Bu raporlar, güvenli, insan onuruna saygılı ve sürdürülebilir bir geri dönüş ortamının sağlanmamasının, erken dönüşlerin hak ihlallerine yol açabileceği uyarısını içermektedir (Yılmaz Eren, 2022, s.827-830). Sığınmacıların kendi ülkelerine dönme haklarını kullanmalarını engellemek amacıyla, gönüllü dönüşün mutlaka kaynak ülkede siyasi çözümlerin sağlanması koşuluna dayandırılmasının gerekli olmadığı" ifadesi, gönüllü geri dönüşü destekleme amacına rağmen, insan hakları açısından eleştirilmektedir. Belirli bir kaynak ülkede siyasi çözümlerin sağlanmasının gerekli olmaması, mültecilerin geri dönüşünde non-refoulement ilkesinin ihlal edilebileceği endişesini uyandırmaktadır.

Bu durum, sığınmacıların korunmasında temel bir güvence olan bu ilkenin zayıflamasına neden olabilmektedir şeklinde görüş ayrılıkları mevcuttur. Sığınmacıların menşe ülkelerine geri dönmeleri için gerekli şartların aranmaması, insan haklarına uygun bir geri dönüş sürecini zayıflatabilir. Bu noktada, kaynak ülkelerin politik, güvenlik ve insan hakları açısından sürdürülebilir bir ortam sağlaması gerekliliği vurgulanmalıdır. Gönüllü geri dönüş, sığınmacıların kendi ülkelerine dönmelerinde olumlu bir adım olabilir, ilgili tarafların, özellikle insan hakları kuruluşlarının ve uluslararası toplumun, bu süreci dikkatlice değerlendirmesi ve gerekli güvenceleri sağlaması gerekmektedir (Yılmaz Eren, 2022, s.827-830).

Türkiye, yukarıda bahsedilen hususları dikkate alarak Suriye'ye geri dönüşe yönelik şartların sağlanabilmesi için devletlerin bir araya geldiği Forumları etkili bir biçimde kullanmalıdır. Daha önceki forumlarda sunulan taahhütlerin yerine getirilmesini gözlemleyerek, bundan sonra gerçekleşecek olan yeni Küresel Mülteci Forumu'nu siyasi çözümlerin ve barış için müdahale planlarının da masaya yatırılabilceği bir platform olarak kullanmalıdır. Birden fazla devletin güvenli geri dönüş için hareket etmesiyle bu çözüm somutlaştırılabilecektir. Ancak, bu süreçlerin adil, onurlu ve güvenli bir şekilde gerçekleşmesi için hukuki ilkelerin titizlikle takip edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Kılavuz İlkeleri ve Excom kararları, gönüllü geri dönüş süreçlerinin yönetiminde temel referans noktaları oluşturmaktadır. Yapılan yeni düzenlemelerle birlikte, gönüllü geri dönüş uygulamalarında gönüllülük tespitine yönelik değerlendirmelerin, BMMYK Kılavuz İlkeleri ve Excom kararları ile paralel şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmelerin, bireyin ve ailesinin bilgilendirilmiş rızası temelinde, bağımsız kurum ve kuruluşlar tarafından denetlenebilir bir şekilde gerçekleştirilmesi önemlidir. Bu süreç, gönüllü geri dönüşü gerçekleştirecek kişinin kararını etkileyen birçok faktörü içermelidir. Uygulamada sıkça karşılaşılan sorunlardan bazıları, sığınmacılara gönüllü geri dönüş belgelerinin tam bilgi sağlanmadan imzalatılması ve sığınmacının avukatının dahi süreç hakkında yeterli bilgi alamamasıdır (Tarman, 2020, sf:16).

Sığınmacının avukatı, müvekkilinin gönüllü geri dönüş kapsamında ülkesine döndüğünü ancak müvekkili gittiği ülkeden kendisini ararsa veya gözetim altında tutulduğu yerde kendisini ziyaret etmek isterse öğrenmektedir. Bu noktada, sürecin hukuka uygun hale gelmesi ve sığınmacının imzaladığı belgenin hüküm ve sonuçlarını anlayabilmesi için avukat desteği kritik bir öneme sahiptir. Avukat desteğinin eksikliği durumunda, gönüllü geri dönüş sürecinde "geri gönderme yasağı"nın ihlali söz konusu olabilir. Sığınmacının kararı, tam bilgi ve anlayış temelinde alınmadığında, uluslararası hukuka aykırı pratiklere yol açabilmektedir.

Gönüllü geri dönüş uygulamalarında hukuki ilkelerin titizlikle uygulanması ve sığınmacılara sağlanan avukat desteğinin güçlendirilmesi, adaletli, onurlu ve güvenli bir sürecin temelini oluşturacaktır. Sığınmacı haklarına saygı gösterilmesi ve uluslararası toplumun insani sorumluluklarının yerine getirilmesi açısından hayati bir öneme sahiptir. (Tarman, 2020, sf:16)

Tüm bu hususlar değerlendirildiğinde bu çözümle sığınmacılar, kendilerine gönüllülük teklif eden kişi veya kurumlara başvurarak, ülkelerine veya güvenli bölgelere dönmeleri için teşvik edilebileceklerdir. Bu yaklaşımda, ilgili sığınmacıların Türkiye'deki geçici koruma statüsü kaldırılabilir ve gönüllülük teklif eden kişi veya kurumlar tarafından ülkelere geri gönderilebileceklerdir. Bu çözümün ve bununla ilintili olan geri gönderme yasağının uluslararası yasal mevzuatta sadece mültecilere tanınan bir istisna olduğu da değerlendirildiğinde, Suriye'den olağanüstü sebeplerle ülkemize gelenlerin, kendi vatanlarında ki bu halin düzeldiği ve menşei ülkede süreklilik arz eden insani şartların olduğu mevcut durumda, Birleşmiş Milletler ve menşei ülkenin yetkili makamları ile işbirliği yaparak Cumhurbaşkanı'nın alacağı kararla ilk başta gönüllülük esaslı olacak şekilde ülkelere, güvenli bölgelere veya üçüncü ülkelere gitmeleri teşvik edilebilecektir.

4.5.2.Hukuki ve Yasal Düzenlemeler Kapsamında Değerlendirme

Anayasa, bir ülkenin temel hukuk belgesi olarak, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini koruma görevini üstlenir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 19. maddesi, bu bağlamda, şekil ve şartları kanunla belirlenmek kaydıyla "hakkında sınır dışı etme kararı verilen bir kişinin yakalanması ve tutuklanması"nın kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına aykırılık oluşturmayacağını ifade eder (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Sınır dışı etme kararlarının hukuki bir süreç ve adalete dayalı olarak gerçekleştirilmesi gerektiği yasal mevzuatımızda vurgulanmaktadır. Hukukun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde, sınır dışı etme kararları alınırken kişilere yasal savunma hakları tanınmalı ve adil bir mahkeme süreci sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Böylece, güvenliğin ve düzenin korunması ile bireylerin temel hak ve özgürlükleri arasında denge kurulabilmektedir. Bu güvence, hukukun üstünlüğü, adil yargı süreci ve temel insan haklarına saygı çerçevesinde uygulanmaktadır. Böylece, sınır dışı etme kararlarıyla ilgili hukuki süreçlerin şeffaf, adil ve hukuka uygun bir şekilde yürütülmesi, toplumun hukuki güvencesini ve adalet duygusunu sağlayacaktır. Türkiye'nin sınır dışı etme süreçleri, zaman içinde çeşitli hukuki düzenlemeler ve uluslararası taahhütler tarafından şekillenmiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu öncesinde, Yabancılar İle İlgili Sağlık Kuruluşları Kanunu (YİSHK) m. 19 ve devamında sınır dışı etmeyle ilgili genel düzenlemelere yer verilmiştir. Ayrıca, Türk Ceza Kanunu'nun 26 Eylül 2004 tarihli 5237 sayılı m. 5974 hükmü de bu dönemdeki sınır dışı etme düzenlemeleri arasında yer almaktadır. Bu düzenlemeler, muzır şahısların sınır dışı edilmesine dair genel ilkeleri belirlemiştir. (Erten, 2015, s.28-31).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte, özel hükümler de ortaya çıkmıştır. Polis Kanunu'nun 34. maddesi ve İltica ve Göç Yönetmeliği'nin 29. maddesi, sınır dışı etme süreçlerine dair özel düzenlemeler içermektedir. Bu düzenlemeler, sınır dışı etme kararlarının alınma süreçlerini ve uygulanma koşullarını detaylandırmaktadır. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler de sınır dışı etme konusunda çeşitli hükümler içermektedir. Bu sözleşmeler, Türkiye'nin sınır dışı etme süreçlerini uluslararası standartlara uygun bir şekilde yürütmesini sağlamak amacı taşımaktadır. Türkiye, bu çerçevede taahhüt ettiği sözleşmelere uyum sağlamak adına iç hukukunu düzenlemiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, Yabancılar İle İlgili Sağlık Kuruluşları Kanunu (YİSHK) ve Polis Kanunu (PK) gibi önceki düzenlemelerin sınır dışı etme süreçlerini düzenleyen bazı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır (Erten, 2015, s.28-31). Bu, Türkiye'nin sınır dışı etme süreçlerinde daha güncel ve kapsamlı bir hukuki çerçeve oluşturma hedefine işaret etmektedir. Günümüzde, sınır dışı etmeye ilişkin hususlar, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 52 ila 60. maddeleri arasında detaylı bir şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu maddeler, sınır dışı etme kararlarının alınması, uygulanması ve sonuçlarına dair bir sistem oluşturarak, süreci daha şeffaf ve hukuki temellere dayalı hale getirmeyi amaçlamaktadır. 6458 sayılı Kanun'un diğer maddelerinde de, sınır dışı etme konusunda özel hükümler bulunmaktadır. Bu hükümler genellikle sınır dışı kararlarının sonuçlarına odaklanmıştır. Yani, YUKK, sınır dışı etme kararının uygulanması sonucunda ortaya çıkacak durumları da düzenlemiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), Türkiye'de sınır dışı etme süreçlerini düzenleyen temel hukuki çerçeveyi oluşturmaktadır (Erten, 2015, s.28-31). YUKK'un m. 53(1) ve m. 54(1) hükümleri, sınır dışı etme kararı alma yetkisinin valiliklere verildiğini ve sınır dışı etme nedenlerinin belirlendiğini ortaya koymaktadır. Ancak, m. 54(1) hükmündeki nedenlerin gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespitinde idarenin takdirinin önem kazandığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu idari yetki, valiliklerin re'sen veya Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün talimatı üzerine sınır dışı etme kararı verebilmesini içermektedir. Sınır dışı etme kararı, yabancının Türkiye'den çıkarılması ve bu sürecin yönetilmesi amacıyla alınan bir idari karardır (Erten, 2015, s.28-31).

YUKK m. 54(1), sınır dışı etme kararı verilecek yabancılar ve nedenlerini belirler. Ancak, bazı nedenlerde gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti, idarenin takdirine bırakılmıştır. Örneğin, m. 54(1)(a) ve (d) hükümlerinde belirtilen nedenler, idarenin takdirine bağlı olarak değerlendirilmektedir. İdare, hangi nedenin yabancı hakkında gerçekleştiğini somut bir şekilde belirtmek zorundadır. YUKK m. 54(1) hükmüne göre, sadece belirtilen nedenlere dayanarak sınır dışı etme kararı verilemez. Bu durum, idarenin takdir hakkının keyfi kullanılmasını önler ve hukuki sürecin şeffaf ve adil bir şekilde yürütülmesini sağlar (Erten, 2015, s.28-31).

YUKK m. 54'ün ikinci fıkrasında, uluslararası koruma başvuru veya statüsü sahibi kişilere yönelik sınır dışı etme kararı alınabilmesi için belirli koşullar öngörülmüştür. Bu koşullar, ülke güvenliği için ciddi bir tehlike oluşturduklarına dair ciddi emarelerin bulunması veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm almış olmalarını içermektedir. Bu düzenleme, insan haklarına saygı çerçevesinde sınır dışı etme kararlarının alınmasını sınırlamaktadır. YUKK m. 51(1)(b) hükmü, vatansız kişilerin kimlik belgesine sahip olanların sınır dışı edilmemelerini öngörmektedir, ancak bu durum kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece geçerlidir. Bu düzenleme, vatansız kişilere insan hakları temelinde bir koruma sağlamak amacı taşımaktadır. YUKK m. 55, sınır dışı etme nedenlerinin gerçekleşmiş olmasına rağmen belirli yabancıların haklarında sınır dışı kararı verilemeyeceğini belirtmektedir. Bu hüküm, bireysel durumları göz önünde bulundurarak sınır dışı etme kararlarının keyfi veya haksız uygulanmasını engellemeyi amaçlamaktadır. YUKK m. 54(1), on üç bentte belirtilen sınır dışı etme nedenlerini içermektedir (Erten, 2015, s.28-31).

Bu nedenler, umumî güvenlik, idare ve siyasî icaplara aykırılık kavramları altında somutlaşan sebepleri de içermekte ve genelde emredici olarak belirlenmektedir. Ancak, m. 54(1)(a) ve (d) hükümleri, diğerlerine göre daha belirsiz ve çerçevesi daha net olmayan ifadeler içermektedir. M. 54(1)(a) hükmünde, Türk Ceza Kanunu m. 59 kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler ifadesi, çeşitli yorumlara açık bir şekilde kullanılmıştır (Erten, 2015, s.28-31). Bu ifade, hangi durumların bu kapsamda değerlendirileceği konusunda belirsizliğe neden olabilmektedir. Benzer şekilde, m. 54(1)(d) hükmü de belirli durumları içeren ancak çerçevesi tam olarak netleşmeyen ifadeler içermektedir. Türk Ceza Kanunu'nun m. 59'u ve Yabancılar Kanunu'nun m. 54(1)(a) hükmü, Türkiye'de sınır dışı etme süreçlerini düzenleyen temel hükümlerdir (Erten, 2015, s.28-31). Ancak, bu hükümler, belirli durumları içermelerine rağmen, içerdikleri kavramların netliği nedeniyle eleştirilmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun m. 59'u, hapis cezası mahkûmiyetini sınır dışı etme nedeni olarak belirtir, ancak bu durumu tek başına yeterli kılmaz. İçişleri Bakanlığına takdir yetkisi verilmiş olup, mahkûmiyetin sınır dışı etme kararına yol açıp açmayacağına dair ayrı bir değerlendirme yapılması gerektiğini vurgular. Yabancılar Kanunu'nun m. 54(1)(a) hükmü, hapis cezası mahkûmiyetini sınır dışı etme nedeni olarak düzenlememiştir. Ancak, bu hüküm, "kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar" ifadesiyle belirli durumları içermektedir. Bu kavramların içeriğinin belirsiz olması, idareye geniş bir takdir yetkisi vermiş ve sınır dışı etme kararlarının alınmasında belirsizliklere yol açmıştır (Erten, 2015, sf:28-31).

Bununla birlikte yasal mevzuatımız idari gözetim kararını da düzenlemektedir. Bu uygulama, Yabancıların ülkeler arası geçişleri sırasında idari gözetim altına alınmaları, uluslararası hukukta ve devletler arasındaki uygulamalarda sıkça karşılaşılan bir tedbir yöntemidir. Bu süreç, sınır dışı etme kararlarının uygulanabilmesi ve uluslararası koruma başvurusu sürecinde belirli şartların varlığı halinde başvuruların değerlendirilmesi esnasında kullanılmaktadır. Yabancıların ülkeye kabul veya sınır dışı edilmeleri sürecinde uygulanan idari gözetim, sınır güvenliği, terörle mücadele ve düzensiz göçle mücadele amacıyla alınan bir tedbir olarak tanımlanabilir. Ceza hukukundan farklı olarak, idari gözetim daha çok önleyici bir yaklaşımı içermekte ve cezai yaptırımlardan ziyade gözlem ve kontrol amacını taşımaktadır. İdari gözetim altına alma, uluslararası hukuk çerçevesinde sınırlı şartlar altında kabul gören bir uygulamadır. Ancak, bu sürecin insan haklarına saygılı bir şekilde uygulanması, uluslararası normlara uygunluğun sağlanması açısından büyük önem taşır. Uluslararası hukuktaki temel belgeler, yabancıların idari gözetim altına alınmasıyla ilgili prensipleri belirler (Kuşçu, 2017, sf:246-248).

Anayasa'nın 19. maddesinde belirtilen kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının istisnalarını düzenleyen hükümler, yabancıların ülkeye girişi veya sınır dışı edilmesi süreçlerinde önemli bir role sahiptir. Anayasa m. 19, herkesin kişi hürriyeti ve güvenliğine sahip olduğunu belirttikten sonra, usulüne aykırı şekilde ülkeye giren veya sınır dışı edilmesi kararlaştırılan bir kişinin yakalanması ve tutuklanmasının mümkün olduğunu öngörmektedir. Bu düzenleme, yabancıların idari gözetim altına alınabilmesine olanak tanımaktadır. Ancak, Anayasa'nın 16. maddesine göre, bu sınırlamaların milletlerarası hukuka uygun olarak Kanunla yapılması gerekmektedir. Anayasa m. 38, idare tarafından kişi hürriyetini kısıtlayıcı işlemlerin yapılamayacağını düzenler. Bu madde, idari gözetim kararlarının Anayasa'ya uygunluğunu sınırlamaktadır (Kuşçu, 2017, sf:246-248).

Ancak, Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebileceği belirtilmiştir. Doktrinde, sadece idari bir işlemle yabancının idari gözetim altına alınmasının Anayasaya aykırı olabileceği eleştirileri bulunmaktadır. Bazı yazarlar, idari gözetim kararının mahkemelerce alınması gerektiğini savunmuşlardır. Ancak, Anayasa m. 19 ve m. 38'in birlikte değerlendirilmesiyle, idari gözetim tedbirinin cezai nitelik içermediği ve yasal sınırlar içinde uygulandığı takdirde Anayasa'ya uygun olabileceği sonucuna varılabilir (Kuşçu, 2017, sf:246-248).

Tüm bu hususlardan sonra geçici koruma kapsamındakilerin geri gönderilmesi ve sınır dışı edilmeleri ile ilgili bir değerlendirme yapmak gerekirse şu noktaların üzerinde durmak gerekmektedir. Suriye'ye dönüş konusunda, kendilerine zulüm, ölüm cezası veya ayrımsız şiddet riski yaratacak durumda olan veya bu tür tehlikelere maruz kalma riski altında bulunan bireylerin Türkiye'den ülkelerine geri gönderilmesi, Türkiye'nin uluslararası sözleşmeler ve iç mevzuatı, özellikle de mülteciler için kullanılan "geri göndermeme yasağı" ilkelerinin sığınmacılar için de yorumlanması sebebiyle bazı kesimlerce kabul edilmemektedir (Bodur, 2019, s.1-5).

Bu kesimler, Suriyelilerin mülteci/şartlı mülteci statüsüne geçirilmesini yahut geri göndermeme yasağının geçici koruma statüsü için de genişletilmesini talep etmektedir. Ancak, mevcut durumda, bu ilkenin geçici koruma statüsü dahil olmak üzere tüm statüler için genişletilmesi, gelecekte kamu düzeni ve güvenliği açısından olumsuz sorunlara yol açabileceği endişesi taşımaktadır. Bu durum, uluslararası benzer uygulamalardan farklı olarak, geçici koruma statüsünün doğasına aykırı yeni bir durumu ortaya çıkarması gibi görülmektedir. Bu nedenle, geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik uluslararası uygulamaların, özellikle Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletlerindeki geçici koruma statüsündekilere tanınan zaman sonunda hangi yolun izlendiğinin dikkatle takip edilmesi önerilmektedir (Bodur, 2019, s.1-5).

Eğer bahse konu insanların zorunluluk nedeniyle sığındıkları sabitse, geri gönderilmelerinin de bu mücbir hallerin son bulması durumunda gönüllü olması şartı aranmaksızın, devletimize sığındıkları dönemde kaçtıkları yerdeki koşulların düzeldiği, bu hallerin son bulduğu benimsenerek, artık kendi vatanlarına geri dönüş zamanının geldiğini geçici koruma statüsünde bulunanlara, milletlerarası kamuoyuna ve en gereklisi ülkemizde bulunan kendi toplumumuza izah etmenin zorunluluğu önem arz etmektedir (Bodur, 2019, s.1-5).

Geçici koruma yönetmeliğinin 11. maddesine göre uygulanacak geçici koruma statüsünün sona erdiğine ilişkin kararın alınmasının akabinde, bu statüde bulunanların ülkemizden ayrılmasının emredici hüküm olduğu Geçici Koruma Yönetmeliği madde 14’te net bir şekilde ifade edilmiştir. Fakat tekrar etmekte fayda vardır ki; hudut sınırlarımız içinde olan bu kişilerin hak ve kurallarını en temelinden etkileyen bu denli ciddi bir müessesenin koşullarının hukuki revize ile daha detaylı şekilde tanzim edilmesi, Anayasa’nın da 14. Maddesi uyarınca daha doğru olacaktır (Şen, 2019, s.1-10).

Bu statüdekilerin geri gönderimlerinde; menşei topraklarında yaşam haklarının mevcut olması, insan onuruna aykırı eylem ve kötü muamelelerle muhatap olmayacakları gibi şartların sağlanması gerekmektedir. Ülkelerinden göç eden kişilere yapılan tanımlamaların hem kamuoyu, hem görsel ve işitsel medya hem de STK’lar tarafından, statülerin amacına uygun şekilde doğru ifade edilmesinin, bu statüdekilerin kendi topraklarından kaçmasına sebep olan mücbir hallerin son bulduğunun hem uluslararası muhataplar hem de kaynak ülke hükümeti ile görüşmeler sağlanarak, ilk başta gönüllülük esaslı olarak geri dönüşlerinin ya da güvenli bölgelere yerleşimlerinin sağlanması, bu korumanın sağlanmasına sebep olan koşulların düzenli aralıklarla ve asırlardır süregelen devlet aklımız ile muhakeme edilmesi gereklidir (Bodur, 2019, s.1-5).

Bu statü ile devletimize sığınan yabancı uyruklu kişilerin yerleşik ve kalıcı statüde bulunmasının önüne geçmeye ilişkin önlemlerin uygulanması önemlidir. Bu hususta menşei ülkeye geri dönüşler için “süreklilik arz eden düzelmelerin gerçekleşmesine imkân sunmak” adına ilgili ülkenin makamları ile dirsek temasında olunmasının, hâlihazırda yasal mevzuatımızda belirgin şekilde düzenlenmemiş yahut düzenlendiği halde uygulanmasını imkânsız hale getiren ve göç edenlerin ülkemizde kalıcı yerleşimine sebep olacak istisnai hallerin temizlenerek ve revize edilerek yürürlüğe konmasının, “YUKK kapsamında belirtilen geri gönderme yasağının her ne kadar kanun kapsamına giren tüm statüleri kapsadığı bilinse de, bu ilkenin uygulamasının mülteci statüsü hariç diğer statüler için süre ve neden sınırı ile sınırlandırılmasının” ülke menfaatleri açısından daha faydalı olacağını savunan görüşler de mevcuttur (Bodur, 2019, s.1-5).

Geçici koruma kapsamındakilerin geri dönüşleri ile ilgili yalnızca yasal prosedürleri yahut gönüllülük esaslarını tamamlamak yeterli olmayıp tüm bu anlatılanlar ışığında geçici koruma kapsamındakilerin Türkiye’de yaşamaya devam etmelerinin yöntem ve sonuçlarını incelemekte de fayda vardır.

4.6. Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Türkiye’de Yaşamaya Devam Etmelerinin Yöntem ve Sonuçları

Her ne kadar bu durum sağlıklı olmasa da eğer Suriyeli sığınmacıların yerleşik bir şekilde ülkede kalacakları varsayımıyla hareket edilecekse, yerel halkın tepkilerini önlemeyi içeren kapsamlı bir Suriyeli sığınmacı politikası hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu politika, entegrasyon sürecinin etkili bir şekilde yönetilmesi sayesinde gelecekte kültürel varlığın artması ile renkli bir toplumsal bir yapı oluşturabilecektir. Ayrıca, Suriyeli mültecilerin bulunduğu komşu ülkeler arasında toplumsal bağları güçlendirmesi, gelecekte politik ve mali konularda çeşitli işbirliği süreçlerine imkân sağlayabilecektir. Suriyeliler konusu, bir sosyal uyum sorunu olarak ele alınmalı ve çalışma hayatı, eğitim, barınma, sağlık, belediye hizmetleri ve toplumun entegrasyonunu düzenleyen bütüncül bir politika uygulanmalıdır. Toplumsal uyuma yönelik politika çabalarının hızla arttığı bir dönemde, aşağıdaki önerilerin bu çalışmalara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir (Oytun ve Gündoğar, 2015, sf:33-39).

Suriyelilerin tamamının kayıt altına alınması, sağlık ve eğitim kapasitesinin artırılması ve merkez ile bölgesel anlamda etkili bir işbirliği oluşturulması, belediyecek faaliyetleri adına ek kaynaklar oluşturulması ve ödenek ayrılması, milletlerarası bağışların artırılması, hudut güvenliğinin güçlendirilmesi, sınır illerindeki dağılımın dengeli hale getirilmesi, sokaklardaki dilenci artışının takip edilmesi oldukça gereklidir Bununla birlikte bu statüdekilerden nitelikli iş gücüne sahip olanların ülkemizdeki yatırımlara fayda sağlaması için teşvik edici politikalar izlenmesi ve koruyucu önlemlerin alınması, geçici koruma statüsündekiler meselesine ilişkin siyasi tartışmalarda ülke menfaatleri ve insan haklarının dengeli şekilde üzerinde durulması, bu statüdekilerin ülkemizin nüfus dengesi ile muhtemel kitlesel yer değiştirmelere etkisi hakkında bir veri tabanı tutulması, olası güvenlik sorunlarına önlemler alınması özenle dikkat edilmesi gereken hususlardandır. Suriyelilerin kayıt altına alınmaması konusunda, genel bir algı oluşmuş durumdadır ve bu durum toplumumuzda Suriye’den gelenlerin müeyyideye uğramaksızın asayiş kurallarına aykırı eylemleri gerçekleştirebildiği düşüncesine sebep olmaktadır. Suriye plakalı araçların karıştığı kazalardan sonra olay yerinden ayrılabilirdikleri ve şikâyet edilemediği sıkça dile getirilmektedir. Bu durum, insanlarda güvenlik kaygısı oluşturmaktadır Suriyelilerin kayıt altına alınması, AFAD ve Emniyet Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olup, ancak halen önemli bir kısmının kayıt altına alınamadığı gözlemlenmiştir. Bu durumun nedeni, sınırlardan kaynaklanan düzensiz göç hareketleridir. Ayrıca, kırsalda yaşayan Suriyelilerin kayıt süreci ve kayıt olmanın sağladığı avantajlardan habersiz olmaları da etkili olmaktadır (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.33-39).

Bu nedenle, bu bölgelerde yaşayanlara yönelik bilgilendirme faaliyetleri ve gezici kayıt merkezlerinin kurulması faydalı olacaktır. Aynı doğrultuda, Suriye plakalı araçlar için bir kayıt sistemi oluşturulması, tepkileri azaltabilir. Sağlık ve eğitimde ek kapasite oluşturulması, sağlık hizmetlerindeki yükü azaltmak adına yeni hastanelerin inşa edilmesi veya mevcut kapasitelerin artırılması gerekmektedir (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.33-39).

Bu süreçte yeterli sayıda sağlık çalışanının atanması da önemlidir. Bu kapsamda, atanmış sağlık personelinin Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde görevlendirilmesi, Suriyelilere sağlık hizmeti sunma sürecini kolaylaştırabilecektir ve mevcut sağlık sistemine katkı sağlayabilecektir. Sosyal problemlerin önlenmesi açısından eğitim meselesi kritik bir konudur. Eğitimsiz bir "kayıp nesil" in, düşük gelir ve dışlanma duygusuyla ciddi sosyal problemlere neden olabileceği öngörülebilmektedir. Eğitim, uyum sorunlarını aşmanın yanı sıra ülkenin sosyal ve ekonomik yaşamına katkıda bulunacak bir neslin yetişmesine olanak tanıyacaktır. Bu nedenle, Suriyeli sığınmacılar krizini fırsata dönüştürmek adına en dikkate değer hususlardan biri eğitimidir (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.33-39).

Bu statüdekilerin üniversite öğrenim hayatı için çalışmalar yapılmışsa da, ilkökul ve ortaokul için iki tercih üzerinde durulabilmektedir. İlki, bu statüdekilerle kendi ülkemizdeki öğrencilerin beraber öğrenim hayatı geçirdiği sistemdir. Bahse konu durum, okula yeni başlayan öğrencilerin 1. sınıftan bu yana beraber öğrenim görecekları ve ilerleyen aşamalarda Türkçe eğitimi alarak mevcut öğrencilerle beraber öğrenimini geçirebileceği bir modeli içermektedir. Diğer seçenek, yabancı uyruklu olanlara ayrı bir eğitim vermektir. Bu seçenekte, ek eğitim binalarının yapılması, geçici koruma statüsü uygulanan kişilerin geldikleri ülkelerdeki eğitim müfredatının ve bununla birlikte Türkçe öğretimi ile dil sorununun çözümü adına tercümanların yetiştirilmesi gibi sorunlarla başa çıkılması gerekecektir. Bununla birlikte ilgili ülkelerdeki farklılıkların da ülkemizde uygulanan modellere entegrasyonu gerekmektedir ki bu da verimli olmayan bir süreci beraberinde getirecektir (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.33-39).

Yerel otoritelerin inisiyatif alması ve merkez ile uyumlu bir koordinasyon sağlanması, Suriyeliler meselesine karşı daha etkili bir mücadele için kritik bir öneme sahiptir. Yerel otoriteler, sahadaki durumu en iyi değerlendirebilen ve uygulanabilir çözümleri belirleyebilen konumdadır. Ayrıca, yerel sivil toplum kuruluşlarının görüşleri de dikkate alınarak her şehre özgü çözüm önerileri geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Bu süreçte, Suriyeli sığınmacılarla ilgili sorumlulukların farklı kamu kurumları arasında dengeli bir şekilde dağıtılması da gereklidir (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.33-39).

Yerel makamların faaliyetleri adına takviye kaynakların oluşturulması ve ödenek tahsis edilmesi, geçici koruma altındakileri sayıca daha çok misafir eden şehirlerin karşılaştığı ek yükü hafifletmek adına önemlidir.

Bu kapsamda, şehirlerdeki altyapının güçlendirilmesi ve yeni personel istihdamı yapılması gerekmektedir. Ancak, fiili nüfus artışı göz önüne alındığında, belediye bütçelerinde gerekli düzenlemelerin yapılması düşünülebilecektir Suriyeli sığınmacıları ağırlayan belediyelere ek kaynak aktarımının, bu kaynağın sığınmacıları ağırlamayan şehirlerden alınacak kısıntılarla dengelemesi ve olası tepkilere neden olmaması önemlidir.

Tüm bunların yanında bu statüdekilerin büyük bir bölümünün başka ülkelere göç etme arzusu da değerlendirildiğinde yerleşik düzene geçmelerini teşvik edici programlar uygulamak uzun vadede ülke menfaatine uygun düşmeyecektir (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.33-39).

Yine de bu ihtimale mecbur kalınması halinde BMMYK ve diğer uluslararası kuruluşların yanı sıra Batılı ülkelerin, Suriyelilerin sadece temel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, kişilerin sağlığı ve öğrenim hayatları alanlarında da çalışmalar yürütmesi, bu probleme önemli bir fayda sağlayabilecektir Hudut güvenliğinin artırılması, Suriyeli sığınmacıların kimlikleri konusunda yerel halkın güvensizlik hissettiği sınır illerindeki tepkilerin önemli bir nedenidir.

Denetimsiz geçişleri engellemek amacıyla mevcut çabaların artırılması ve kayıt işlemlerinin yapılması, güvenlik kaygılarını hafifletebilecektir. Bahse konu koruma statüsündeki bu kişilerin politik çıkarlardan varestе olarak ele alınması, toplum içinde olumsuz bir algının oluşmasını önleyebilecektir. Suriyeliler konusundaki tartışmaların objektif gerçekler üzerinden, sosyolojik bir perspektifle yapılması ve çözüm önerilerinin bu tespitlere dayanması, daha etkili bir yaklaşımı mümkün kılabilecektir (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.33-39).

Suriyelilerin nüfus popülasyonundaki etkisi ve olası kitlesel akınlar yönünden veri tabanı oluşturulması, ilerleyen dönemde ortaya çıkabilecek sorunlarla başa çıkabilmek adına önemlidir. Bu çerçevede, farklı senaryolar üzerinden orta ve uzun vadeli perspektif planlar hazırlanabilecek ve bu planların uygulanabilirliği düzenli olarak takip edilebilecektir. Atlatılan badirelere rağmen olumsuz gelişmelere sebep olmamak adına tüm kesimler ve koruma kapsamındakiler fren mekanizması gelişmiştir.

Emniyet ve kolluk gibi elzem hususlarda zorunlu önlemlerin alınmadığı ve sağlanmadığı görüşlerine sahip olanlar da mevcuttur. Bu kimseler düşündükleri zafiyetleri doldurma çabasına girmektedir (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.33-39).

Bu yönden bakıldığında emniyet birimleri, kolluk güçleri, hukuk birimlerinin ülkenin vatandaşları ile geçici koruma kapsamındakiler arasındaki problemleri çözüme kavuşturma konusunda etkin bir rol oynaması, bu meselenin doğrudan muhatabı olan yerel halkın ve sığınmacıların iki yönlü şekilde menfaat ve hukukunun muhafaza edildiğinin gösterilmesi ile uyuşmazlık yaşayan kişiler ve kesimler arasında arabuluculuk misyonunun üstlenilmesi olumsuzlukların önüne geçebilecektir (Oytun ve Gündoğar, 2015, s.33-39).

Geçici Koruma Altında bulunan sığınmacıların Türkiye'de yaşamaya devam etmesi, çeşitli yöntemleri içermekte ve beraberinde çeşitli sonuçları doğurmaktadır. Ancak, bu sürecin yönetimi ve sürdürülebilirliği, ekonomik ve toplumsal zorlukları beraberinde getirebilecek ve bu nedenle dengeli bir politika yaklaşımını gerektirecektir.

Genel olarak, Türkiye'de ki geçici koruma kapsamındaki sığınmacılar Türkiye'nin insani çabalarının bir yansıması olarak değerlendirilebilmekle birlikte bu durumun beraberinde getirdiği zorluklar da göz önüne alınmaktadır (Topal, 2015, sf:20-21).

Bahse konu durum sürdürülebilir entegrasyon politikalarının ve uluslararası işbirliğinin önemli olduğu bir süreçtir. Türkiye, insani bir yaklaşım sergileyerek büyük bir sığınmacı nüfusunu kabul etmiş ve geçici koruma sağlamıştır.

Öte yandan, sığınmacıların büyük sayıda olması, ekonomik kaynakların ve hizmetlerin zorlanmasına neden olmaktadır. Kültürel ve dil farklılıkları ise toplumsal uyum sorunlarına neden olmaktadır (Topal, 2015, sf:20-21).

Hiç kuşkusuz Türkiye, bir yandan Suriye'de barış ve huzurun sağlanması ve Suriyelilerin ülkelerine gönüllü geri dönüşlerinin sağlanması hususunda çaba göstermeye devam etmelidir.

Ancak sorunun geçici olduğu düşüncesiyle ertelenen veya ihmal edilen hususların, gelecekte beklenmeyen daha ciddi sorunları beraberinde getirmesi ve mevcut sorunların katlanarak büyümesi ihtimal dâhilindedir (Topal, 2015, sf:20-21).

Bu nedenle Suriyelilerin ülkelerine dönebilmesi için iç ve dış politikada yapılması gerekenlerin yanı sıra hem geçicilik hem de kalıcılığa yönelik tedbirler alınmalı, eş zamanlı strateji ve politikalar geliştirilmelidir.

Yeniden yerleştirme, ülkesine dönemeyen Suriyeliler açısından kalıcı çözüm sağlayacağı gibi, yük paylaşımı ve uluslararası dayanışma açısından Türkiye ve benzer konumdaki ülkelerin üzerindeki baskı ve külfeti de azaltacaktır (Topal, 2015, sf:20-21).

SONUÇ

Göç, tarih boyunca var olan en eski ve karmaşık olgulardan biridir, çünkü göç eden insanlar, yaşadıkları yerdeki savaş, zulüm, yoksulluk veya doğal afetler gibi nedenlerle hayatta kalmak için yeni bir yurt arayışına yönelmektedirler. Göçü kabul eden insanlar ise merhamet, dayanışma, çıkar, korku ve önyargı gibi çeşitli duygularla karşılaşmaktadırlar. Göç, hem göç edenlerin hem de göçü kabul edenlerin hayatlarında büyük değişikliklere, zorluklara, fırsatlara ve sorumluluklara neden olmaktadır. Türkiye, son yıllarda dünyanın en büyük göç alan ülkesi olma özelliğini taşımaktadır. Özellikle 2011 yılından itibaren Suriye'deki iç savaştan kaçan milyonlarca Suriyeli, Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye, Suriyelilere insani bir yaklaşım sergileyerek, onlara koruma statüsü vermiş ve kamplarda veya şehirlerde barınma, sağlık, eğitim ve gıda gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya çabalamıştır. Ancak, Suriye'deki savaşın devam etmesi ve siyasi çözümsüzlük, Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olma eğilimine neden olmuştur. Bu durum, Türkiye'deki Suriyeliler meselesini sadece bir kriz yönetimi değil, aynı zamanda bir uyum ve güvenlik sorunu haline getirmiştir. Başlangıçta kısa vadeli ve geçici bir durum olarak görülen göç, zaman içinde kalıcı bir hal almıştır. Bu durum, göç eden ve göçü kabul eden insanların psikolojilerini ve tepkilerini etkilemektedir. Artık Suriyelilerin Türkiye'de uzun süre kalma ihtimali ya da önemli bir kısmının Türkiye'de yaşamlarını sürdürme kararı, bu konunun daha geniş bir perspektifle ele alınmasını gerektirmektedir. Suriyeli misafirlerin ülkemizin somut bir olgusu olması sebebiyle negatif etkileri azaltacak ve pozitif etkileri fazlasıyla güçlendirecek tedbirler üzerinde odaklanılmaktadır. Türkiye'nin geçici koruma politikaları, sığınmacıların hakları ile güvenlik ve istikrar ihtiyaçları arasında bir denge kurma çabasını yansıtmaktadır. Türkiye'nin sığınmacıları destekleme ve koruma çabaları uluslararası toplum tarafından takdir edilirken, geri gönderme politikalarının adil ve insani bir şekilde uygulanması önemli bir konu olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Sığınmacılar için güvenli ve sürdürülebilir bir gelecek sağlamak adına bu dengeyi korumak, Türkiye'nin hem bölgesel hem de uluslararası alandaki rolünü etkileyen önemli bir unsurdur. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların hukuki statüsünü belirleyen en temel düzenleme, 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)'dir. Bu düzenlemelere göre, Suriyeli sığınmacıların, 1951 tarihli Mülteci Sözleşmesi'ne göre tanımlanan "mülteci" statüsüne sahip olmadığından bahsedilmiştir. Çünkü Türkiye, bu sözleşmeye coğrafi sınırlama ile taraf olmuş ve sadece Avrupa'dan gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımakla yükümlü olduğunu bildirmiştir (Abatay, 2022, s.1-7).

Bu nedenle, Suriyeli sığınmacılar, YUKK ve GKY kapsamında “geçici koruma” statüsüne sahiptirler. Geçici korumanın, kitlesel olarak ülkeye giriş yapan yabancılara, ülkelerindeki olağanüstü durumlar sona erene kadar, sağlık, eğitim, sosyal yardım, çalışma gibi temel haklar sağlayan bir koruma türü olduğu da belirtilmiştir (Toktaş ve Tok, 2022, s.1-12).

Geçici koruma statüsü, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kalıcı olmadıklarını, ülkelerindeki durum düzelince geri döneceklerini varsayan bir statüdür. Ancak, Suriye’deki iç savaşın 12 yılı aşkın süredir devam etmesi ve Suriyeli sığınmacıların sayısının ve ihtiyaçlarının artması, bu statünün sürdürülebilirliğini ve yeterliliğini tartışmaya açmıştır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki sosyal ve siyasal etkileri, hem toplumda hem de siyasette farklı görüş ve tepkilere neden olmuştur. Bazı kesimler, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye yük olduğunu, kaynakları tükettiğini, işsizliği ve suç oranlarını artırdığını, kültürel ve dini farklılıklar yarattığını, Türkiye’nin demografik yapısını değiştirdiğini iddia etmiş ve geri gönderilmelerini istemiştir. Bazı kesimler ise, Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye katkı sağladığını, ekonomik ve sosyal hayata entegre olduklarını, Türkiye’nin insani ve vicdani sorumluluğunu yerine getirdiğini savunmuş ve geri gönderilmelerinin hukuka ve ahlaka aykırı olduğunu belirtmiştir (Erdem, 2017, s.1-470).

Türkiye’de geçici koruma statüsü altında bulunan bireylerin sosyal ve siyasal etkileri geniş bir perspektifi kapsamaktadır. Sosyal açıdan, bu bireylerin topluma entegrasyonu, yerel topluluklar ve geçici koruma altındaki bireyler için kritik bir konudur. Ancak, bu entegrasyon süreci dil engelleri, eğitim ve iş olanaklarına erişim gibi çeşitli zorlukları beraberinde getirebilmektedir. Siyasal açıdan, geçici koruma altındaki bireylerin varlığı, Türkiye’nin iç ve dış politikasını etkileyebilmektedir. Bu durum, Türkiye’nin uluslararası göç politikalarını, sığınmacı hakları ve insan hakları konularını sürekli gündemde tutmaktadır. Ayrıca, geçici koruma altındaki bireylerin varlığı, yerel ve ulusal seçimlerde oy kullanma hakkı gibi tartışmaları da ortaya çıkarmaktadır.

Bu konular, Türkiye’nin sosyal ve siyasal yapısını derinden etkileyerek gelecekteki politika kararlarında önemli rol oynamaktadır. Tüm bu etkenleri bir araya getirerek bakıldığında, öncelikle Suriyeli sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda uluslararası hukukun ne söylediğine odaklanmak önemlidir. Uluslararası hukuk, sığınmacıların hayatlarına, güvenliklerine veya özgürlüklerine tehdit oluşturan bir ülkeye zorla geri gönderilmemelerini temel ilke olarak benimsemiştir ki bu ilke 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 33. maddesinde yer almaktadır (Abatay, 2022, s.1-7).

Ancak, Türkiye'nin bu sözleşmeye coğrafi sınırlama ile taraf olması, bu ilkenin Suriyeli sığınmacılar için geçerli olup olmadığı hususunda tartışmaları doğurmaktadır. Bu ilke, aynı zamanda uluslararası insan hakları hukukunun da bir parçasıdır ve Türkiye'nin taraf olduğu İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 3. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatları ile de korunmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye, Suriyeli sığınmacıları, işkence, kötü muamele veya ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalacakları bir ülkeye zorla geri gönderemez şeklinde ki görüşler son derece fazladır (Abatay, 2022, s.1-7).

Ancak Suriye'de devam eden karmaşanın sona ermesi durumunda geçici olan bu koruma statüsünün, GKY'ye göre Cumhurbaşkanı tarafından alınacak kararla sonlandırılabilceği ve ardından bu statüdekilerin, ilgili makamlarca yürütülecek süreç akabinde kendi vatanlarına dönebilecekleri hususu genel kabul görmektedir. (Şen, 2019, sf:9) Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların geri gönderilmesi yönündeki politikası, gönüllü geri dönüşü esas almakta olup, çeşitli projelerle Suriyelilere ülkelerine güvenli ve onurlu bir şekilde dönmeleri amaçlanmaktadır Türkiye'nin geçici koruma rejimi, korunanların Türkiye'ye kabulünü, geri gönderme yasağının belli şartlara göre değerlendirileceğini ve insan haklarının bu statünün sağlandığı süreç boyunca gözetilmesini içermektedir. Ancak, şartların sağlanması halinde geri gönderme sürecinin Türkiye açısından bir hak olduğunun da unutulmaması gereklidir. Bu hususta hangi şartların arandığı ve geri dönüş koşullarının oluşup oluşmadığının detaylı analizi yapılması gereklidir.

Türkiye'deki Suriyeliler meselesi, sadece temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik bir politikanın yetersiz olduğu ve bu nedenle ilgili kurumların çabalarının bu yönde şekillendiği bir uyum ve güvenlik sorununa dönüşmüştür. AFAD koordinasyonunda yürütülen kamplar yüksek standartlarda planlanmış olsa da, kamp dışındaki yaşam koşulları genellikle bu düzeyde olmamakta ve çeşitli zorlukları doğurmaktadır. Bu nedenle, Suriyelilerin Türkiye'de uzun vadeli kalma olasılıkları ve oranları konusunda gerçekçi tespitler yapılmalı ve Suriyeli misafirlerin varlığı göz önüne alınarak etkili önlemler alınmalıdır. Bazı kesimler, sığınmacıların ülkelerine dönüşlerini teşvik etmeye odaklanırken, diğerleri ise güvenliğin ve sosyal entegrasyonun sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Siyasal aktörler arasında da bu konuda farklı yaklaşımlar ve çıkarlar söz konusu olabilmektedir. Sonuç olarak, Türkiye'de geçici koruma statüsündeki sığınmacıların geri gönderilmesine yönelik fiili durum ve siyasal tutum, ülkedeki göç politikalarının önemli bir parçasını oluşturmanın yanı sıra iç politika istikrarı açısından kritik bir öneme sahiptir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların hukuki statüsü ve geri gönderme meselesi, hukuki ve siyasi açıdan karmaşık ve hassas bir konudur.

Türkiye, uluslararası hukuka uygun olarak Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü tanıyarak temel haklarını sağlamıştır. Ancak, Suriyeli sığınmacıların varlığı toplumda ve siyasette farklı görüşlere ve tepkilere neden olmuştur. Türkiye, Suriyeli sığınmacıların gönüllü geri dönüşünü desteklemekte ve Suriye'nin kuzeyindeki güvenli bölgelerde yaşam koşullarını iyileştirmeye çabalamaktadır. Türkiye'nin uluslararası hukuk ve insani değerlere bağlı kalarak, hem Suriyeli sığınmacıların haklarını hem de ülkenin çıkarlarını gözetken bir politika izlemesi önem arz etmektedir.

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılara yönelik Türk halkının bakışı geniş bir yelpazede değişebilmektedir. Bu bakış açıları, bireylerin kişisel deneyimlerine, coğrafi bölgelerine, ekonomik durumlarına ve sosyal çevrelerine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Birçok Türk vatandaşı, Suriyeli sığınmacılara karşı dayanışma ve yardım duygularını ifade etmiş, özellikle savaştan kaçanlara insani yardım sağlama ihtiyacı, birçok Türk'ün Suriyelilere vicdani şekilde yaklaşmasına neden olmaktadır. Bazı Türk vatandaşları ise, Suriyeli sığınmacıların ekonomik kaynakları, iş piyasasını ve sosyal hizmetleri zorladığını düşünmektedir. Bu durum, özellikle düşük gelirli kesimler arasında ekonomik rekabeti artırabilmekte ve daha çok dillendirilmektedir. Sığınmacılar ile yaşanan kültürel ve dil farklılıkları, bazı Türk vatandaşları arasında tahammül seviyesini zorlamaktadır. Bu durum, özellikle büyük şehirlerde ve yoğun sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapan bölgelerde daha belirgin olabilmektedir. Bazı kesimler de, Suriyeli sığınmacıların ülkede bulunmasının getirdiği güvenlik endişelerini taşımaktadır. Bu endişeler, terörizm veya suç oranlarının artması gibi faktörlere dayanabilmektedir. Sığınmacıların toplumsal entegrasyonu, bazı bireyler arasında olumlu bir şekilde karşılanırken, diğerleri için sorunlu olabilmektedir. Dil bariyerleri, kültürel farklılıklar ve diğer faktörler, entegrasyon sürecini önemli ölçüde etkilemektedir. Belirtilmelidir ki bunlar genel bir perspektifi yansıtmakla birlikte, bireyler arasında büyük farklılıklar da olabilmektedir. Türkiye'de sığınmacılara karşı bakış açıları karmaşık ve çeşitlidir, bu nedenle genellemelerden kaçınılarak bilime dayalı istatistik ve analizlerin dikkate alınması daha önemlidir.

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılarla ilgili güvenlik endişeleri de bulunmaktadır. Şöyle ki Suriye'deki iç savaşın etkisiyle birlikte, terör örgütleri ve radikal gruplar ortaya çıkmıştır. Bu grupların bazı üyeleri veya sempatizanları arasında Suriyeli sığınmacıların bulunma olasılığı, güvenlik endişelerini artırabilmektedir. Türkiye, Suriye sınırından kaçak geçişlerin ve insan kaçakçılığının yoğun olduğu bir bölgedir. Bu durum, sınırların güvenliği ve kontrolü konusunda endişelere neden olabilmektedir.

Sığınmacılar arasında yüksek işsizlik ve ekonomik zorluklarla karşılaşmaların olması kaçakçılık vb. konularda gayri hukuki yollara başvuranları arttırmaktadır. Bu durum, suç oranlarının artmasına ve halk arasında güvenlik endişelerinin yükselmesine neden olmaktadır. Bu sorunlar, yerel halkla ilişkilerde gerilimlere yol açabilmekte ve güvenlik endişelerini artırmaktadır. Savaş ve zor koşullar, bireyleri radikalleşmeye yatkın hale getirebilmekte ve bu durum, Suriyeli sığınmacılar arasında teşkilatlanma ve örgütlenme ihtiyacını doğurabilmektedir. Bu tür güvenlik endişeleriyle başa çıkmak için çeşitli önlemlerin alınması son derece önemli olup uzun vadede bu risklerin ne şekilde evrimleşeceğinin de hesap edilmesi gerekmektedir. Örneğin, sınırların güvenliği için artan önlemler, kayıt ve denetim sistemleri, ve güvenlik kuvvetlerinin güçlendirilmesi gibi tedbirler bu konuda sayılabilmektedir. Ayrıca, sığınmacıların yerleştirildiği kamplarda güvenlik önlemlerinin artırılması ve istihbarat birimlerinin sürekli kontrol halinde olması önem arz etmektedir. Suriyeli sığınmacılar arasında geniş bir yelpazede insan çeşitliliği bulunmaktadır ve çoğunluğu Türkiye'de barışçıl bir şekilde yaşamaktadır. Ancak, bazı bireyler arasında yaşanan olaylar, maalesef istenmeyen durumları ortaya çıkarabilmektedir. Sığınmacılar arasında yerel halkla yaşanan anlaşmazlıklar ve sosyal uyum sorunları, zaman zaman infial yaratan olaylara yol açabilmektedir. Bu tür olaylar genellikle yollarda telefonla ya da farklı yollarla yaşanan taciz olayları yahut grupların karşı karşıya gelmesi neticesinde yaşanmaktadır.

İşsizlik ve ekonomik zorluklardan yahut başka sebeplerden dolayı sığınmacılarda suç oranı yüksek olup hırsızlık, dolandırıcılık ve benzeri suçlar sıkça yaşanmaktadır. Savaşın yarattığı stres ve travma, sığınmacıların ailelerinde ve yakın çevrelerinde şiddet olaylarına neden olabilmektedir. Ayrıca, kadın haklarına yönelik ihlaller de bu bağlamda ortaya çıkabilmektedir. Bazı sığınmacılar arasında radikalleşme eğilimleri görülebilmektedir. Sığınmacıların bir kısmının terör örgütleri ile bağlantılı olma riski gündeme gelebilmektedir. Ekonomik zorluklar nedeniyle, çocuklar bazen ailelerinin geçimine katkıda bulunmak adına çalışabilmekte ve bu durum, çocuk işçiliği gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu olaylar, genel olarak Suriyeli sığınmacıların topluma uyum sürecinde yaşadıkları zorluklardan kaynaklanmaktadır. Bu tür olayları önlemek ve sığınmacıların topluma entegrasyonunu güçlendirmek amacıyla çeşitli politika ve programlar uygulanmaktadır. Türkiye, Suriyeli sığınmacılara çeşitli konularda yardım sağlamaktadır bu kapsamda Suriyeli sığınmacılara geçici barınma sağlamak için çeşitli kamplar kurmuştur. Bu kamplarda sığınmacılara barınma, temel gıda ve su gibi temel ihtiyaçlar karşılanmaktadır. Sığınmacılara yönelik sağlık hizmetleri sunulmaktadır.

Kamplarda ve çeşitli yerleşim bölgelerinde sığınmacılara acil tıbbi yardım, aşılar ve genel sağlık hizmetleri sağlanmaktadır. Türkiye, Suriyeli çocuklara eğitim imkanları sunarak, onların okula devam etmelerini sağlamaktadır. Kamplarda ve kentlerdeki okullarda Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim programları uygulamakta ve Suriyeli sığınmacılara istihdam imkanları sunma çabası içindedir. Kayıtlı sığınmacılara iş bulma ve çalışma izni alma konusunda destek sağlanmakta, Suriyeli sığınmacıların topluma entegrasyonunu desteklemek amacıyla sosyal yardım programları yürütülmektedir. Dil kursları, kültürel etkinlikler ve sosyal destek programları gibi faaliyetlerle entegrasyon çabaları desteklenmektedir. Türkiye, sığınmacıların kayıt altına alınması ve yönetilmesi konusunda çeşitli adımlar atmakta olup sığınmacıların haklarına saygı gösterilmesi ve güvenli bir ortamın sağlanması açısından önemli uygulamalar hayata geçirilmektedir. Türkiye'nin bu yardımları, Suriyeli sığınmacılara daha iyi bir yaşam sunma ve krizle başa çıkma çabalarının bir parçasıdır. Ancak, büyük bir sığınmacı nüfusu ve sınırlı kaynaklar nedeniyle bu çabaların karşılanması zorlu bir süreçtir.

Avrupa'daki ülkeler, genel olarak Suriyeli sığınmacılar konusunda uluslararası hukuka saygı gösterme ve insani yaklaşımlar üzerinden açıklamalar yapsada bu kişileri kendi ülkelerinde misafir etmek konusunda aynı özveriyi göstermemektedir. Her ülkenin politikaları ve uygulamaları farklılık göstermektedir ve bazı ülkelerde bu konuda çeşitli görüşler bulunabilmektedir ancak Suriye'deki iç savaşın yarattığı insani kriz, uluslararası toplumu Suriyeli sığınmacılara geniş bir koruma ve yardım sağlama sorumluluğu altına sokmuş olmasına rağmen bu konuda uluslararası toplum üzerine düşeni yapmamaktadır.

Akınlar halindeki göç krizinin ortaya çıkardığı zorluklar ve artan sığınmacı sayısı, bazı Avrupa ülkelerinde mülteci ve sığınmacı politikalarının sık sık gözden geçirilmesine ve sınırlamalar getirilmesine neden olmaktadır. Bazı ülkeler, sığınma başvurularını daha sıkı bir şekilde değerlendirmekte ve güvenli ülkelere gelen sığınmacıları geri gönderme konusunda politikalarını değiştirmektedir. Genel olarak, Avrupa'daki ülkelere politik ve toplumsal faktörler, geri gönderme politikalarında farklılıklara neden olmaktadır. Bu konudaki tutumlar, zaman içinde değişebilmekte ve her ülke kendi iç politika ve yasal çerçevesine göre kararlar alabilmektedir ancak Türkiye 13 yıldır hem vicdani hem insani konuda elinden geleni fazlasıyla yapmaktadır. Bu sebeple geri gönderme üzerine Türkiye'nin alacağı kararlara Avrupa ülkelerinin ve uluslararası toplumun saygı duyması gerektiği ortadadır. Avrupa ve Türk Hukuku çerçevesinde geçici koruma statüsündekilerin Türkiye'de yaşadığı geri gönderme ikilemi, hem sosyal hem de siyasal etkileri bünyesinde barındıran karmaşık bir konudur.

Türkiye, bölgedeki çatışmalardan kaçan büyük bir sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yaparken, Avrupa Birliği ile imzalanan anlaşmalar doğrultusunda bu sığınmacıları geri gönderme konusunda karşılaştığı zorluklarla mücadele etmektedir. Sosyal etkiler bağlamında, geçici koruma altındaki sığınmacılar, Türkiye'nin ekonomik, eğitim ve sağlık sistemlerine yönelik büyük baskılar oluşturmaktadır. Sığınmacılarla yerel halk arasında kaynak paylaşımı ve istihdam konularındaki rekabet, toplumsal gerilimlere yol açmaktadır. Siyasal etkiler açısından, geri gönderme ikilemi Türkiye'nin uluslararası itibarı ve diplomasisini etkileyebilmektedir. Avrupa ile olan ilişkilerde geri gönderme politikalarının adil ve insani bir şekilde uygulanması, Türkiye'nin sığınmacılar konusunda atacağı adımlar açısından önemli bir unsurdur.

Aynı zamanda, sığınmacıların durumu, Türkiye'nin iç politikasını da etkileyerek siyasi çatışmalara yol açmaktadır. Geri gönderme ikilemi, sığınmacı hakları, insani değerler ve uluslararası yükümlülüklerle çatışan bir dengeyi ifade etmektedir. Türkiye'nin, sığınmacıların haklarına saygı gösterirken güvenlik endişelerini ele almasını sağlayacak etkili bir strateji geliştirmesi, sürdürülebilir bir çözüm bulunabilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan sığınmacıların geri gönderilmesi ikilemi birçok denklemi içinde barındıran bir konudur ve bu konuda çözüm önerileri geliştirmek, dengeli ve insancıl bir yaklaşımı içermeyi zorunlu kılmaktadır. Bu ikilemi ele almak için önerilebilecek bazı çözüm arayışları şu şekilde sayılabilmektedir.

Türkiye, sığınmacılarla ilgili sorunlarını diğer ülkelerle aktif bir şekilde paylaşmakta ve uluslararası toplumdan destek talep etmektedir. Ortak çözüm arayışları için diplomatik işbirliğini artırmak, sığınmacıların güvenli dönüşleri ve sürdürülebilir entegrasyonu konusunda daha etkili olmaktadır. Geri gönderme sürecinde, sığınmacıların durumlarının adil ve şeffaf bir şekilde değerlendirilmesi de önem arz etmektedir. Bu süreç, bireyin can güvenliği durumu, insan hakları ihlalleri riski ve ülkelere dönme şartları gibi faktörlere dayanmaktadır. Sığınmacılara destek veren uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak, güvenli ve sürdürülebilir geri dönüş programları oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu programlar, sığınmacıların ülkelere uygun koşullarda ve güvenli bir şekilde dönmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Sığınmacıların Türkiye'de sosyal ve ekonomik entegrasyonu için destek programları geliştirilmektedir. Sivil toplum kuruluşları ve insan hakları savunucularıyla yakın bir işbirliği içinde olunmaktadır. Bu kuruluşlar, sığınmacıların ve Türkiye'nin haklarını korumak ve süreçlerin adil bir şekilde yürütülmesini sağlamak için önemli bir rol oynayabilmektedir. Türkiye, sığınmacıların kültürel, toplumsal ve ekonomik uyumunu destekleyen politikaları geliştirmektedir.

Bu, yerel halkla sığınmacılar arasında olumlu etkileşimi teşvik edebilmektedir. Her çözüm önerisi, sığınmacı haklarına ve ülke menfaatlerine saygı göstermekte ve insancıl bir yaklaşımı temsil etmektedir. Ayrıca, bu çözümler ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliğini teşvik ederek, hudut haklarına ve güvenliklerine saygı gösteren bir çerçevede oluşturulmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan sığınmacıların geri gönderilmesi konusu, hassas bir siyasi dengeyi ve insani meseleyi içinde barındırmaktadır. Bu süreçte atılması gereken adımlarda dengeli bir politika izlenmesi ve uluslararası standartlara uygun bir yaklaşım benimsenmesi önem arz etmektedir.

Bu konuda izlenebilecek bazı siyasi yollar şu şekilde sayılabilmektedir. Geri gönderme süreci, bireylerin durumlarını adil ve şeffaf bir şekilde değerlendiren bağımsız bir mekanizma tarafından yönetilmelidir. İnsan hakları ihlalleri riski, güvenlik durumu ve ülkelerine dönme güvenliği gibi faktörler dikkate alınmalıdır. Türkiye, sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda diğer ülkelerle sıkı bir işbirliği ve diyalog içinde olmalıdır. İlgili ülkelerle anlaşmalar yaparak, ortak çözüm yollarını aramak önem arz etmektedir. Geri gönderme sürecinde, sığınmacılara insani yardım ve destek sağlama adımları unutulmamalıdır. Sığınmacıların geri dönüşleri için gerekli koşulların sağlanması ve bu süreçte haklarına saygı gösterilmesi önem teşkil etmektedir. Sivil toplum ve insan hakları kuruluşları, geri gönderme sürecinin adil ve insancıl bir şekilde yürütülmesi konusunda denetleyici bir rol üstlenebileceğinden bu kuruluşlarla işbirliği içinde olunması elzemdir. Türkiye, geri gönderme süreçlerini uluslararası hukuk ve insan hakları standartlarına tam uygun bir şekilde yürütmelidir. Bu, ülkeler arası güveni artıracak ve Türkiye'nin uluslararası toplum içinde saygınlığını güçlendirecektir. Sığınmacıların geri dönüş sürecini etkileyen temel sorunlara yönelik uzun vadeli çözümler aranmalıdır. Bölgesel istikrarı sağlamak, sığınmacıların köken ülkelerine güvenli bir şekilde dönebilmesi için önemli bir unsurdur. Bu siyasi yolların izlenmesi, sığınmacıların haklarına saygı gösteren, adil, şeffaf ve insancıl bir geri gönderme politikasını hayata geçirme konusunda etkili bir adım olabilecektir. Bu süreçte, uluslararası toplumla işbirliği içinde olmak ve insani değerlere uygun bir politika benimsemek, başarılı bir geri gönderme süreci için kritik önem taşımaktadır. Burada önemli olan hususlardan biri de öncelikle gönüllü geri dönüş çabalarını arttırmaktır. Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki sığınmacıların gönüllü geri gönderilebilmesi için çeşitli yollar izlenebilmektedir. Bu sürecin gönüllü olması, sığınmacıların kendi iradelerine dayanması ve insan haklarına saygı gösterilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Bu çerçevede izlenebilecek bazı yollar şunlardır. Sığınmacılara geri dönüş süreci ve koşulları hakkında detaylı bilgi verilmelidir.

Bu bilgilendirme, sığınmacıların karar verme süreçlerini destekleyecektir. Sığınmacılara gönüllü olarak geri dönmeleri durumunda teşvikler sunulması fayda sağlayacaktır. Bu teşvikler, maddi destek, iş bulma yardımı veya yerleşim konusunda kolaylıklar içerebilecek olup geri dönüş sürecinin güvenli ve insani koşullar altında gerçekleşmesi sağlanmalıdır. Sığınmacıların ülkelerine dönerken güvende olduklarını bilmeleri, gönüllü geri dönüşleri teşvik edecektir. Gönüllü geri dönüş programları oluşturulması ile bu programlar sığınmacılara ülkelerine dönmeleri için gereken destekleri sağlayabilecek, iş bulma ve eğitim olanakları sunabilecektir. Sığınmacılara, ülkelerine dönmeleri durumunda daha iyi bir başlangıç yapabilmeleri için eğitim ve mesleki beceri geliştirme fırsatları sunulabilecektir. Gönüllü geri dönüş sürecinde, Türkiye ve sığınmacının ülkesi arasında uluslararası düzeyde işbirliği sağlanması da son derece önemlidir. Bu, sığınmacıların güvenli dönüşlerini kolaylaştıracak ve yeniden göç dalgalarının yaşanmasının önüne geçecektir. Tüm bu sarf edilen çabaların sonuçsuz kalması ve Türkiye'de bulunan geçici koruma altındaki sığınmacıların gönüllü olarak ülkelerine dönmemesi durumunda, Cumhurbaşkanı kararı ile bu statünün kaldırılması ve ilgili kişilerin geri gönderilmelerine yönelik kararlar alınması da mümkün olup, bu ülkemizin sığınmacı politikalarının yürütülmesindeki tercihlerinden biri olabilecektir. Bu kararın alınması ulusal güvenlik, kamu düzeni veya kamu sağlığı gibi birçok gerekçeyle ya da yukarıda izah edilen birçok etki ve sonucuna dayandırılabilir. Sığınmacıların geri gönderilmesi, Türkiye'nin sığınmacı krizleriyle başa çıkma ve iç güvenliğini sağlama çabalarının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Milli beka sorununa dönüşebilecek risklerin önüne geçilmesi de son derece önemlidir.

Gönüllü dönüşlerin sağlanamaması durumunda da bu statünün kaldırılması ve geri gönderme kararının alınması süreci adil ve şeffaf bir değerlendirmeye dayanmalı, güvenlik riskleri ve insan hakları ihlalleri gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Sığınmacıların ve ülkemizin haklarının tam ve etkili bir şekilde korunması da bu hususta en önemli gerekçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, sivil toplum ve insan hakları kuruluşları ile diğer paydaşların da dahil olduğu etkili bir diyalog yürütülmesi, bu sürecin adil ve insancıl bir şekilde yönetilmesini sağlamak adına önemlidir. Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan sığınmacıların geri gönderilmesi konusunda Türk halkının görüşleri geniş bir yelpazeye sahiptir ve bu konudaki düşünceler bireyler arasında önemli ölçüde değişebilmektedir. Ancak, toplum içinde çeşitli perspektifler bulunmaktadır. Bazı Türk vatandaşları, sığınmacıların ülkede bulunmasının ekonomik, sosyal ve güvenlik açısından zorluklara neden olduğunu düşünerek geri gönderme politikalarını destekleyebilecektir.

Bu kişiler, sığınmacıların Türkiye'deki kaynakları aşırı kullanabileceğini ve iş bulma olanaklarına rekabet yaratabileceğini düşünerek, geri gönderme politikalarını bir çözüm olarak görebileceklerdir. Diğer yandan, bir kesim ise insani ve etik sorumluluklar çerçevesinde sığınmacıları desteklemeyi savunabilecektir. Sığınmacıların ülkede bulunmasının, insanlık değerleri açısından önemli olduğunu ve bu kişilere insani yardım sağlanması gerektiğini düşünen bir görüş de bulunmaya devam edecektir. Bu görüşlerdeki farklılıklar, ekonomik koşullar, coğrafi konum, kültürel faktörler ve bireysel deneyimlere dayanabilmektedir. Ayrıca, medya, siyasi söylemler ve olayların gelişimi gibi etmenler de halkın görüşlerini etkileyebilecektir. Tüm bu denklemlerin arasında bir çözüm önerisi getirmek bir hayli zor olsa da gelinen bu noktada Suriye’de ki iç savaşın da büyük ölçüde bittiği ve birçok şehirde normal hayata dönüldüğü de gözetildiğinde öncelikle Türkiye’de geçici koruma altındakilerin geri gönderilmesi konusunda gönüllü geri dönüş çalışmalarının yoğun şekilde başlatılması ve yeterli dönüşlerin sağlanamaması halinde gerekirse bu statüdekilerin geri gönderilmesi konusunda referandum yapılarak çıkan sonuca göre Cumhurbaşkanı tarafından alınacak karar ile bu statünün kaldırılması ve kanun yolları kullanılarak geri dönüşlerin sağlanması en sağlıklı seçenek olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

ABATAY, B. (Erişim Tarihi: 2023, Aralık 28). BBC NEWS. <https://www.bbc.com/:https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61331950> adresinden alındı,sf:2

ARIKAN, G. (2020). Göç Hukukunda Yabancıya Sağlanan Uluslararası, Bölgesel Ve Ulusal Koruma. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi,sf:41.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950, Kasım 4).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokol. (1954, Mayıs 18).

BAYATA CANYAŞ, A. (2015). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AİHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, sf:87.

BODUR, M. Z. (2019, Ekim 30). 21. YÜZYIL TÜRKİYE ENSTİTÜSÜ. 21yyte: <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/ulkemizdeki-suriyelilerin-statusu-gecici-korunma-mi-kalici-korunma-mi> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 18 Eylül 2023, sf:1-5.

BOSTAN, H. (2018). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu. Göç Araştırmaları Dergisi, sf:38-88.

BULUZ, N. (Erişim Tarihi :25 Kasım 2023). Turkish Forum. [turkishnews:https://www.turkishnews.com/tr/content/2015/05/25/suriyeli-siginmacilar-ak-partiye-oy-kaybettiriyor/](https://www.turkishnews.com/tr/content/2015/05/25/suriyeli-siginmacilar-ak-partiye-oy-kaybettiriyor/) adresinden alındı,sf:1.

Cenevre Sözleşmesi. (1951, Temmuz 28).

ÇAĞLAYAN, S. (2006). GÖÇ KURAMLARI, GÖÇ VE GÖÇMEN İLİŞKİSİ. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sf:75-76.

ÇAKMAK, S. (2023). DEVLETLER HUKUKU BAĞLAMINDA 1951 CENEVRE MÜLTECİ SÖZLEŞMESİ VE ÇEKİNCE KOYULAMAYAN MADDELERİ. Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, sf:96.

ÇAKRAN, Ş., & EREN, V. (2017). MÜLTECİ POLİTİKASI: AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sf:3-6.

DOĞANAY , Ü., & ÇOBAN KENEŞ , H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. Mülkiye Dergisi, sf:145.

EFE, İ. (2015). Türk Basımında Suriyeli Sığınmacılar. İstanbul: Seta Yayınları,sf:58-60

EKŞİ, N. (2017). 18 Mart 2016 Tarihli AB-Türkiye Zirvesi Bildirisinin Hukuki Niteliği. Contemporary Research in Economics and Social Sciences, sf:57-79.

ERDEM, B. B. (2017). GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN SOSYAL, SİYASİ VE VATANDAŞLIK HUKUKU BAKIMINDAN TÜRKİYE'DEKİ DURUMLARI. Public and Private International Law Bulletin, sf:1-470.

ERDOĞAN, M., KAVUKÇUER, Y., & ÇETİNKAYA, T. (2017). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı. Özgürlük araştırmaları Derneği Yayınları, sf:18.

ERTEN, R. (2015). YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, sf:28-31.

EUROPEAN COMMISSION. (2023, Aralık 17). https://home-affairs.ec.europa.eu:https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/temporary-protection_en adresinden alındı,sf:1.

GEÇİCİ KORUMA YÖNETMELİĞİ, 2014, T.C. Resmi Gazete, 29153, 22/10/2014.

GEZGİN, M. F. (1994). İŞGÜCÜ GÖÇÜ ve AVUSTURYA'DAKİ TÜRK İŞÇİLERİ MEHMET FİKRET GEZGİN. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.sf:13-16.

GİBNEY, M. (Erişim Tarihi:25 Eylül 2023). World Politics Review. <https://www.worldpoliticsreview.com/:https://www.worldpoliticsreview.com/has-the-world-learned-the-lessons-of-the-2015-refugee-crisis/> adresinden alındı,sf:1.

TUNCEL, G., & EKİCİ, S. (2019). Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Siyasetine Etkisi. Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), 48-72. <https://doi.org/10.20493/birtop.648831>,sf:62-63.

GÜNEŞ ASLAN, G., & GÜNGÖR, F. (2019). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Örneği. OPUS International Journal of Society Researches, sf:1602-1632.

HABERLER. (Erişim Tarihi: 2023, Aralık 26). <https://www.haberler.com/:https://www.haberler.com/guncel/turkiye-den-uluslararası-af-orgutu-nun-kustah-12562143-haberi/> adresinden alındı,sf:2.

HÜRRİYET. (2019, Ekim 22). hurriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-turkiye-ile-rusya-arasında-tarihi-mutabakat-iste-10-madde-41356401> adresinden alındı,Erişim Tarihi:20 Ekim 2023,sf:3.

KAYA, C. (2017). Türkiye'de Geçici Koruma Statüsü Sahibi Yabancıların Çalışma Hakları. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,sf:62.

KAYGISIZ, İ. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri. Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, sf:5-6.

KESER, İ. (2011). Göç ve Zor: Diyarbakır Örneğinde Göç ve Zorunlu Göç. Ankara: Ütopya Yayınevi,sf:1.

KUŞÇU, D. (2017). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, sf:246-248.

MİLLER, M., & CASTLES, S. (2006). The Age of Migration. Mcmillan, sf:44.

OBA, M. E. (2018). Türk Hukukunda geçici koruma rejimi. Yüksek Lisans Tezi. Koç Üniversitesi.sf:10-11.

OYTUN, O., & SENYÜCEL GÜNDOĞAR, S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. Ankara: TESEV - ORSAM.sf:15-39.

ÖNÜR, H. (2021). VATANDAŞLIK BAĞLAMINDA SURİYELİ SİĞİNMACILAR. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sf:373-374.

ÖZDAĞ, Ü. (2020). Stratejik Göç Mühendisliği-İç Savaşa Sürüklenmek İstenen Türkiye. Ankara: Kripto Yayıncılık, sf:47.

ÖZEL, S. (2020). Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, sf:709-734.

ÖZTÜRK, N. (2017). Geçici korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu üzerine Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , sf:208.

REFUGEE SOLİDARİTY NETWORK. (Erişim Tarihi:2023, Aralık 16). <https://refugeesolidaritynetwork.org>: <https://refugeesolidaritynetwork.org/about-refugees-in-turkey/> adresinden alındı,sf:1.

REPUBLIC OF TURKIYE MINISTRY OF INTERIOR PRESIDENCY OF MIGRATION MANAGEMENT. (2023, Aralık 18). <https://en.goc.gov.tr>: <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection-in-turkey> adresinden alındı,sf:1.

ŞEN, E. (2019, Ekim 31). Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin Geri Gönderilmesi. Hukuki Haber: <https://www.hukukihaber.net/gecici-koruma-altinda-bulunan-suriyelilerin-geri-gonderilmesi> adresinden alındı,sf:1-9.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2023). GOC.GOV.TR: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma-sss> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 22 Kasım 2023, sf:1.

TARMAN, Z. D. (2020). YABANCILAR ve ULUSLARARASI KORUMA KANUNU KAPSAMINDA İDARİ GÖZETİME ALTERNATİF YÖNTEMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ. Mültecilerle Dayanışma Derneği Public and Private International Law Bulletin, sf:16.

TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2023). GOC: <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler> adresinden alındı, Erişim Tarihi:28 Kasım 2023, sf:1.

TOKTAŞ, B. E., & TOK, A. (2023, Aralık 29). İNSAMER. <https://www.insamer.com/:https://www.insamer.com/tr/ulusal-ve-uluslararası-hukuka-gore-turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-statusu.html> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 29 Kasım 2023, sf:1-12.

TOPAL, A. H. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, sf:20-21.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). T.C. Resmi Gazete. 17863. 9 Aralık 1982

UNHCR. (Erişim Tarihi: 2023, Kasım 8). <https://data.unhcr.org/<https://data.unhcr.org/en/situations/syria> adresinden alındı,sf:1.

UNHCR. (Erişim Tarihi: 2023, Aralık 18). <https://www.unhcr.org/tr:https://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey> adresinden alındı,sf:1.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, Nisan 11). T.C. Resmi Gazete, 28615.

YILDIRIMALP, S. (2019). Suriyelilere Bakış Açısının Toplumsal Uzaklık Bağlamında İncelenmesi: Sakarya İli Örneği. 2019, sf:345-346.

YILMAZ EREN, E. (2016). Geçici Koruma Statüsü ve Türkiye’deki Suriyelilere Sağlanan Hizmetlere İlişkin Bir Değerlendirme. Middle East Journal of Refuge Studies , sf:109.

YILMAZ EREN, E. (2019). Is Temporary Protection Eternal? The Future of Temporary Protection Status of Syrians in Turkey. Border Crossing, sf:125-134.

YILMAZ EREN, E. (2022). Küresel Mülteci Mutabakatı Türkiye’deki Suriyeliler için Kalıcı Çözümler Sunabilir mi? Public and Private International Law Bulletin, sf:797-798.

YILMAZ EREN, E. (2022). Küresel Mülteci Mutabakatı Türkiye’deki Suriyeliler için Kalıcı Çözümler Sunabilir mi? Public and Private International Law Bulletin, sf:827-830.